EUTROPII BREUIARIUM HISTOR. ROMANAE, AB VRBE CONDITA...

Eutropius, Sextus Aurelius Victor

Digitized by Google

9
A-C
23

M

9 A C 23

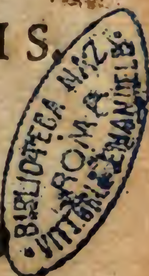
EVTROPII
HISTORIA ROMANA.

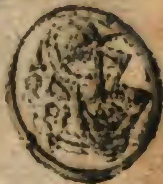
Vnà cum

VIRIS ILLVSTRIBVS AVR. VICTORIS.

Editio emendatissima.

SALMVRII,
Apud IOANNEM LENERIVM.

M. DC. LXVII.

AD LECTOREM.

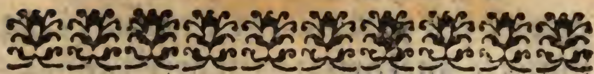
VTROPII libellum vnà cum Viris Illustribus Aurelij Victoris nunc nuper describi curaui; quo facilius tenella puerorum nostrorum ætas historiæ Romanæ elementa mature cognosceret; nam absque eo sit, vix est, imo nunquam erit, vt hæc studiola fructus optatos ferant. Sed Magistrorum fuerit nihil prælegere, quod non & accurate, & amanter tradatur. Adhibendæ erunt tabulæ aliquot Geographiæ veteris, in primis autem Italiæ, Græciæ, Siciliæ, Asiæ Minoris, omnium denique orarum, quas Mare Internum alluit; idque facili negotio perfici potest.

Saluberrimum fuerit hoc quoque: aut, vt verius dicam, perquam plane necessarium est, vt pueri dies noctesque in animo habeant Vrbis Romanæ delineationem, qualis à Ligorio edita est. Si quid aliunde petendum, vel ad

rerum explicationem, vel ad quorumdam locorum emendationem, (nam vix vllum historicum reperias, qui non alicubi errauerit) id ex Rosino, Manutio, Sigonio, aliis, colligi poterit. Addo & hoc quoque, quod contra fieri video, Crebris interrogationibus circa temporum intervalla, montium, fluuiorum, vrbium, prouinciarum, officiorum, dignitatumque nomina exercitandos esse pueros. Puer enim multa scire videtur, dum legit, quæ nescit tamen:

Nam videt, aut vidisse putat per nubila Lunam;

Neque id modò in pueris verum est, sed in iis etiam qui natu grandiores sunt. Hincque adeo factum, vt Socrates non aliter cum discipulis, siue amicis, ageret. Quod & Paulus Seruita, vir æterna memoria dignissimus, ita animaduertit, vt eam docendi rationem, quæ hodie passim per Europam obtinet, quasi ineptam, & ridiculam, improbaret. Dices paucos reperiri posse Magistros, qui hoc præstent; contra enim sæpe fieri, vt quos tibi Magistros parauerís, iis ipsis Magistro opus sit; Fateor, & verum est; sed & hoc ipse fateberis, si quid sapias, satius esse multo non didicisse literas, quam eas male didicisse.

EX
GERARDO VOSSIO
LIB. II.
DE HISTOR. LATIN.

EVTROPIVS, ſophiſta Italus, vt eum vocat Suidas, cum alia quædam, eodem teſte, tum breuiarium ſcripſit rerum Romanarum ab V. C. vſque ad Flauium Valentem Auguſtum, cui & opus ſuum dicauit. Militaſſe ſe ait ſub Iuliano, atque expeditioni eius in Perſas interfuiſſe. Quò & pertinent verba Georgij Codini in Selectis de Originibus Conſtantinopolitanis, vbi ſic ſcribit: Εὐτρόπιος ὁ σοφιστὴς, ὁ τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ συμπαρὼν ἐν τῇ Περσίδι. Laudat verò eum teſtem in rebus Conſtantini Magni, quas oculis ſuis vidiſſe eum ait. At-

que ex his patet error Ptolemæi, & huius se auctoritate tuentis Raphaëlis Volaterrani, qui Eutropium hunc fuisse putarunt discipulum B. Augustini. Quæ & sententia est Philippi Bergomatis in Suppl. Chron. ad an. ccccxxix. Item Gesneri, & Eisingrinij, & Theodori Zuingeri Theatri sui volumine vi. lib. ii. adhæc Possevini in Apparatu sacro, atque aliorum. In errorem omnes eos impulit, quòd Gennadius in illustrium virorum catalogo Eutropium quendam referat, de quo hunc in modum apud eum legitur: *Eutropius presbyter scripsit ad duas sorores, ancillas Christi, quæ ob deuotionem pudicitiæ, & amorem religionis, exhæredatæ sunt à parentibus, epistolas in modum libellorum consolatorias, eleganti & aperto sermone duas, non solùm ratione, sed etiam testimonijs Scripturarum munitas.* Meminit autem eius Gennadius post Augustinum, Orosium, alios. Hunc illi esse breuiarij scriptorem crediderunt. Sed tempora

repugnant, cùm auctor breuiarij, Constantini, eius liberorum, Iuliani, Iouiani, & Valentis temporibus vixerit; at non item Gratiani, aut Theodosij; saltem non Arcadij, & Honorij: vt Augustino esse iunior non possit. Adhæc ille Gennadio memoratus presbyter erat: at hic an Christianus fuerit, ambigitur, cùm reticeat Christianorum persecutiones X. ac in Iouiano apertè suadeat perfidiam. Scio esse, qui Christianum fuisse colligant exinde, quod de Iuliano scribat: *Religionis Christianæ insectator, perinde tamen vt cruore abstineret.* Sed ita quoque scribere potuit gentilis, saltem qui in confinio tenebrarum ac lucis constitutus, nec gentilem religionem probaret, nec Christianæ tamen nomen dedisset: quales seculum illud habuit multos. Sed vtcumque hoc est, tempora, vt vidimus, eos refellunt, qui Augustino Eutropium faciunt iuniorem. Ac mirum in isto etiam aberrasse virum temporum

bene gnarum Stephanum Pighium Campensem in Annal. Rom. ad an. Vrbis IↃCXXVIII, vbi sua de atroci Africæ pestilentia ex locustis coorta exscripsisse ait Eutropium ex Orosio: qui demum scripsit post Romam ab Alaricho captam. Vbi & alter error. Nihil enim de eo Eutropius. Credo dicere voluit Paulum siue Ioannem Diaconum: in cuius historiâ Miscella eadem ex Orosio transcripta legere est. Stylum si spectes, parum est concinnus: sed hoc ætati, qua vixit, tribuamus. Res verò ipsas compendio satis commodo constrinxit. Sanè quanti à Græcis fieri soleat, vel argumento illud erit, quòd Capito historicus Lycius, epitomes Eutropij *μετάφρασιν* scripserit Græcè: vt Suidas docet in Καπίτων. Imò & Simlerus, in Appendice Bibliothecæ Gesneri, testatur, in bibliotheca P. Pithœi exstare Παιανίου μετάφρασιν Romanæ Eutropij historiæ. Ac video quædam ex Pæanio hoc citari à Scaligero, *&c.*

EVTROPII
BREVIARIVM
HISTOR. ROMANÆ,

AB VRBE CONDITA
ad annum ejuſdem Vrbis

M. C. IX.

A

DOMINO VALENTI, GOTHICO, MAXIMO, PERPETVO AVGVSTO.

RES Romanas ex voluntate Mansuetudinis tuæ ab Vrbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotiis, vel bellicis, vel ciuilibus eminebant, per ordinem temporum breui narratione collegi; strictim additis etiam iis, quæ in Principum vitis egregia exstiterunt; vt Tranquillitatis tuæ possit mens diuina lætari, prius se illustrium virorum facta in administrando imperio sequutam, quam cognosceret lectione.

EVTROPII
LIBER PRIMVS.

OMANVM imperium, quo neque ab exordio vllum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, à ROMVLO exordium habet: qui Vestalis virginis filius, &, (quantum putatus est) Martis, cum Remo fratre, vno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur, octodecim annos natus, vrbem exiguam in Palatino monte constituit, XI. Kal. Maij, Olympiadis sextæ anno tertio, post Troiæ excidium, vt qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo-quarto. Condita ciuitate, quam ex nomine suo Romam vocauit, hæc fere egit. Multitudinem finitimorum in Ciuitatem recepit: centum ex senioribus elegit, quorum consilio omnia ageret: quos

Senatores nominauit propter senectutem. Tunc, cum vxores ipse & populus non haberent, inuitauit ad spectaculum ludorum vicinas Vrbis nationes; atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum injuriam, Cæninenses vicit, Antemnates, Crustuminos, Sabinos, Fidenates, Vejentes (hæc omnia oppida Vrbem cingunt:) Et cum orta subito tempestate non comparuisset, anno regni trigesimo-septimo, ad deos transisse creditus, consecratus est. Deinde Romæ per quinos dies Senatores imperauerunt; & his regnantibus annus vnus completus est.

Postea Numa Pompilius rex creatus est: qui bellum nullum quidem gessit, sed non minus Civitati quam Romulus profuit; Nam & leges Romanis, moresque constituit; qui consuetudine prœliorum jam latrones ac semibarbari putabantur. Annum descripsit in X. menses, prius sine aliqua computatione confusum: & infinita Romæ sacra ac templa constituit. Morbo decessit quadragesimo-tertio imperij anno.

Huic successit Tullus Hostilius. Hic bella reparauit, Albanos vicit, qui ab vrbe Roma XII. milliario sunt: Vejentes & Fidenates, quorum alij sexto milliario absunt ab vrbe Romana, alij octauo-decimo, bello superauit. Vrbem ampliauit, adjecto Cœlio monte. Cum triginta duobus annis

regnasset, fulmine ictus, cum domo sua arsit.

Post hunc Ancus Marcius, Numæ ex filia nepos, suscepit imperium. Contra Latinos dimicauit: Auentinum montem Ciuitati adjecit, & Ianiculum: Ostiam ciuitem supra mare sexto-decimo milliario ab vrbe Roma condidit. vigesimo-quarto anno imperij morbo perijt.

Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. Hic numerum Senatorum duplicauit; Circum Romæ ædificauit; ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos; & non parum agrorum, sublatum iisdem, vrbis Romæ territorio adjunxit; primusque triumphans Vrbem intrauit: muros fecit, & cloacas: Capitolium inchoauit. tricesimo-octauo imperij anno per Anci filios occisus est, regis ejus cui ipse successerat.

Post hunc Seruius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili fœmina, captiua tamen, & ancilla. Hic quoque Sabinos subegit: montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, Vrbi adjunxit. fossas circum murum duxit. primus omnium censum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitum LXXXIV. millia ciuium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV. im-

perij anno, ſcelere generi ſui Tarquinij, filij ejus regis cui ipſe ſucceſſerat; & filiæ ſuæ, quam Tarquinius habebat vxorem.

Lucius Tarquinius Superbus, ſeptimus atque vltimus regum, Volſcos, (quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab Vrbe eſt) vicit, Gabios ciuitatem, & Sueſſam Pometiam ſubegit; cum Thuſcis pacem fecit; & templum Ioui in Capitolio ædificauit. Poſtea Ardeam oppugnans, in octauodecimo milliario ab Vrbe poſitam ciuitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus & ipſe Tarquinius junior nobiliſſimam fœminam Lucretiam, eandem pudiciſſimam Collatini vxorem, ſtupraſſet, eaque de injuria marito & patri & amicis queſta fuiſſet, in omnium conſpectu ſe occîdit. propter quam cauſam Brutus parens, & ipſe Collatinus, populum concitauit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui ciuitatem Ardeam cum ipſo rege oppugnabat, reliquit: veniensque ad Vrbem rex, portis clauſis excluſus eſt. Cumque imperaſſet annos viginti-quinque, cum vxore & liberis ſuis fugit.

Ita Romæ regnatum eſt per ſeptem reges annis ducentis quadraginta tribus. cum adhuc Roma, vbi plurimum, vix vſque ad quintum-decimum milliarium poſſideret.

Hinc Conſules cœpere pro vno rege duo

hac causa creari, vt, si vnus malus esse voluisset, alter eum, habens potestatem similem, coërceret. Et placuit, ne imperium longius quam annum vnum haberent: ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur, sed ciuiles semper essent, qui se post annum scirent futuros esse priuatos. Fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, Consules, Lucius Iunius Brutus, (qui maxime egerat vt Tarquinius pelleretur) & Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ. sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas est. placuerat enim ne quisquam in Vrbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Ergo accepto omni patrimonio suo ex Vrbe migrauit: & loco ipsius factus est Valerius Publicola Consul. Commouit tamen bellum vrbi Romanæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus: & collectis multis gentibus, vt in regnum posset restitui dimicauit. In prima pugna Brutus Consul & Aruns Tarquinij filius inuicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiæ patrem: quo, morbo mortuo, iterum Horatium Puluillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque Consu-

les habuit : cum Tarquinius Collatinus Vrbe cessisset propter nomen, Brutus prœlio periisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, vt reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porsena Thusciæ rege: & Romam pene cepit. Verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neque ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium præstaret, Tusculum se contulit, quæ ciuitas non longe ab Vrbe est: atque ibi per quatuordecim annos priuatus cum vxore persenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt; & de his est triumphatum. Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti collega, & quartum Consul, fataliter mortuus est, adeo pauper vt collatis à populo nummis, sumptum habuerit sepulturæ. quem matronæ, sicut Brutum, annum luxerunt.

Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinij, ad injuriam soceri vindicandam, ingentem collegisset exercitum, noua Romæ dignitas est creata, quæ Dictatura appellatur, major quam Consulatus. Eodem anno etiam Magister Equitum factus est, qui Dictatori obsequeretur. neque quidquam similius potest dici, quam Dicta-

tura antiqua, huic imperij potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet; maximo cum Augustus quoque Octauianus, de quo postea dicemus, &, ante eum, Cajus Cæsar, sub Dictaturæ nomine atque honore regnauerint. Dictator autem Romæ primus fuit Largius: Magister Equitum primus, Spurius Cassius.

Sexto-decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romæ fecit, tanquam à Senatu atque Consulibus premeretur. Tum & ipse sibi Tribunos Plebis, quasi proprios judices & defensores, creauit, per quos contra Senatum & Consules tutus esse posset.

Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum reparauerunt: & victi acie, etiam Coriolos ciuitatem, quam habebant optimam, perdiderunt.

Octauo-decimo anno postquam reges ejecti erant, expulsus ex Vrbe Quintius Marcius dux Romanorum, qui Coriolos ceperat Volscorum ciuitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, & auxilia contra Romanos accepit. Romanos sæpe vicit: vsque ad quintum milliarium Vrbis accessit, oppugnaturus etiam patriam suam, legatis qui pacem petebant repudiatis; nisi ad eum mater Veturia & vxor Volumnia ex Vrbe venissent: quarum fletu & deprecatione superatus remouit exercitum: Atque hic se-

cundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

Cæsone Fabio & Tito Virginio Consulibus trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant, contra Vejentes bellum soli susceperunt, promittentes Senatui & populo per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, & qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in prœlio conciderunt. Vnus omnino superfuit ex tanta familia; qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Post hæc census in Vrbe habitus est, & inuenta sunt ciuium capitum cxix. millia.

Sequenti anno cum in Algido monte, ab Vrbe duodecimo ferme milliario, Romanus obsideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus Dictator est factus: qui agrum quatuor jugerum possidens, manibus suis colebat. Is, cum in opere & arans esset inventus, sudore deterso, togam prætextam accepit: & cæsis hostibus, liberauit exercitum.

Anno ccc. & altero ab Vrbe condita, imperium consulare cessauit; & pro duobus Consulibus decem facti sunt qui summam potestatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno bene egissent, secundo vnus ex ijs Appius Claudius, Virginij cujusdam, qui honestis jam stipendijs

contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occîdit, ne ſtuprum à Decemviro ſuſtineret: & regreſſus ad milites, mouit tumultum. Sublata eſt Decemviris poteſtas, ipſique damnati ſunt.

Anno trecenteſimo-decimo-quinto ab Vrbe condita, Fidenates contra Romanos rebellauerunt. Auxilium præſtabant his Vejentes, & rex Vejentium Tolumnius: quæ ambæ ciuitates tam vicinæ Vrbi ſunt, vt Fidenæ, VII; Veientes XVIII. milliario abſint. Coniunxerunt ſe his & Volſci. ſed M. Æmilio Dictatore, & Lucio Quintio Cincinnato Magiſtro Equitum victi etiam regem perdiderunt: Fidenæ captæ, & exciſæ. Poſt XX. inde annos, Veientani rebellauerunt. Dictator contra ipſos miſſus eſt Furius Camillus: qui primum eos vicit acie; mox etiam ciuitatem diu obſidens cepit, antiquiſſimam, Italiæque ditiſſimam. Poſt eam cepit & Faliſcos, non minus nobilem ciuitatem. Sed commota eſt ei inuidia, quaſi prædam male diuiſiſſet; damnatuſque ob eam cauſſam, & expulſus Ciuitate eſt. Statim Galli Senones ad Vrbem venerunt; & victos Romanos XI. milliario ab vrbe Roma, apud flumen Alliam ſequuti, etiam Vrbem occupauerunt; neque defendi quidquam niſi Capitolium potuit. quod cum diu obſediſſent,

& iam Romani fame laborarent, à Camillo, qui in vicina ciuitate exſulabat, Gallis ſuperventum eſt, grauiſſimeque victi ſunt; poſtea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obſiderent, receſſerunt: ſed ſequutus eos Camillus, ita cecîdit, vt & aurum, quod his datum fuerat, & omnia quæ ceperant militaria ſigna, reuocaret. Ita tertium triumphans Vrbem ingreſſus eſt, & appellatus Secundus Romulus, quaſi & ipſe patriæ conditor.

EVTROPII

LIBER II.

ANNO CCCLXV. ab Vrbe condita, poſt captam autem primo, dignitates mutatæ ſunt: & pro duobus Conſulibus facti Tribuni Militares-conſulari-poteſtate. Hinc iam cœpit Romana res creſcere. Nam Camillus eo anno Volſcorum ciuitatem, quæ per LXX. annos bellum geſſerat, vicit, & Æquorum vrbem, & Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupauit; & tres ſimul triumphos egit.

Titus etiam Quintius Cincinnatus Præneſtinos, qui vſque ad vrbis Romæ portas

bello venerant, persequutus, ad flumen Alliam vicit: & ciuitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adiunxit; ipsum Præneste aggressus, in deditionem accepit: quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

Verum dignitas Tribunorum Militarium non diu perseuerauit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: & quadriennium ita in Vrbe fluxit, vt potestates ibi maiores non essent. Resumpserunt tamen Tribuni Militares consulari potestate iterum dignitatem, & triennio perseuerauerunt. Rursus Consules facti.

Lucio Genucio & Quinto Seruilio Consulibus mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum delatus est.

Titus Quintius Dictator aduersus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. Hi ab Vrbe quarto milliario trans Anienem fluvium consederant. Nobilissimus de Senatoribus Titus Manlius prouocantem Gallum ad singulare certamen, congressus occîdit: & sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. Non multo post à Caio Marcio Thusci victi sunt; VII. millia captiuorum ex his in triumphum ducti.

Census iterum habitus est; Et cum La-

tini, qui à Romanis ſubacti erant, milites præſtare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti ſunt, factæque legiones decem; qui modus ſexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat, paruis adhuc Romanis rebus tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ eſſent aduerſus Gallos duce Lucio Furio Camillo, quidam ex Gallis vnum è Romanis, qui eſſet optimus, prouocauit. tum ſe Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit: & cum proceſſiſſet armatus, corvus ei ſupra dextrum brachium ſedit, mox commiſſa adverſus Gallum pugna, idem corvus alis & vnguibus Galli oculos verberauit, ne rectùm poſſet aſpicere: ita vt à Tribuno Valerio interfectus, non ſolum victoriam ei, ſed etiam nomen dederit. nam poſtea idem, Corvinus eſt dictus. ac propter hoc meritum, annorum trium & viginti, Conſul eſt factus.

Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque à Romanis exigere cœperunt, vt vnus Conſul, ex eorum; alter ex Romanorum populo crearetur: Quod cum eſſet negatum, bellum contra eos ſuſceptum eſt, & ingenti pugna ſuperati ſunt: ac de his perdomitis triumphatum eſt. Statuæ Conſulibus ob meritum victoriæ in Roſtris poſitæ ſunt.

Iam Romani potentes eſſe cœperant. bel-

lum enim in centesimo & tricesimo fere milliario ab Vrbe apud Samnites gerebatur, qui medij sunt inter Picenum, Campaniam, & Apuliam. L Papirius Cursor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus est, qui, cum Romam rediisset, Q. Fabio Maximo, Magistro Equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit, ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta, felicissime dimicauit, & Samnites deleuit. ob quam rem à Dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti fauore militum & populi liberatus est: tanta Papirio seditione commota, vt pene ipse interficeretur. Postea Samnites, Romanos, Tito Veturio & Spurio Posthumio Consulibus, ingenti dedecore vicerunt, & sub iugum miserunt. Pax tamen à Senatu & populo soluta est, quæ cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt à L. Papirio Consule: septem millia eorum sub iugum missa. Papirius de Samnitibus triumphauit. Eo tempore Appius Claudius Censor aquam Claudiam induxit, & viam Appiam strauit. Samnites reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fuisset, & Samnites vicit, & plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo Consules con-

tra Samnites missi; ingentibus prœliis eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus per annos nouem & XL. actum sustulerunt. neque vllus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigauerit.

Interiectis aliquot annis, iterum se Gallorũ copiæ contra Romanos Thuscis Samnitibusque iunxerunt: sed cum Romam tenderent, à Cn. Cornelio Dolabella Consule deletæ sunt.

Eodem tempore Tarentinis, qui iam in vltima Italia sunt, bellum indictum est; quia legatis Romanorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum Epiri regem contra Romanos in auxilium poposcerunt; qui ex genere Achillis originem trahebat. is mox ad Italiam venit; Tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicauerunt. Missus est contra eum Consul P. Valerius Læuinus: qui cum exploratores Pyrrhi cepisset; iussit eos per castra duci, ostendique omnem exercitum, tumque dimitti, vt renuntiarent Pyrrho, quæcumque à Romanis agerentur. Commissa mox pugna, cum iam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit: quos incognitos Romani expauerunt. sed nox prœlio finem dedit. Læuinus tamen per noctem fugit, Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque summo honore tractauit; occisos sepeliuit: quos cum aduerso vulnere & truci vultu, etiam mor-

ſuos; iacere vidiſſet, tuliſſe ad cœlum manus dicitur, cum hac voce; Sé totius orbis dominum eſſe potuiſſe, ſi tales ſibi milites contigiſſent.

Poſtea Pyrrhus iunctis ſibi Samnitibus, Lucanis, Brutiiſque Romam perrexit, omnia ferro igneque vaſtauit. Campaniam depopulatus eſt; atque ad Præneſte venit, milliario ab Vrbe octauo-decimo. Mox terrore exercitus, qui eum cum Conſule ſequebatur, in Campaniam ſe recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captiuis miſſi, ab eo honorifice ſuſcepti ſunt. captiuos ſine pretio Romam miſit. Vnum ex legatis Romanorum Fabricium ſic admiratus eſt, vt cum eum pauperem eſſe cognouiſſet, quarta parte regni promiſſa, ſollicitare voluerit, vt ad ſe tranſiret: contemptuſque à Fabricio eſt. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum miſit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præcipuum virum Cineam nomine; ita vt Pyrrhus partem Italiæ, quam iam armis occupauerat, obtineret. Pax diſplicuit; remandatumque Pyrrho à Senatu eſt, eum cum Romanis, niſi ex Italia receſſiſſet, pacem habere non poſſe. Tum Romani iuſſerunt captiuos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, qui ſe armis defendere potuiſſent; nec ante eos ad veterem ſtatum reuerti,

quam sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reuersus est. à quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset, Cineas dixit, regum se patriam vidisse : scilicet tales illîc fore omnes, qualis vnus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius, & Decius Mus Consules. Certamine commisso, Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, xx. millia cæsa hostium; & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Interjecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus; qui prius inter legatos sollicitati non potuerat, quarta parte regni promissa. Tum, cum vicina castra ipse & rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput eius medicus spopondisset. Tunc rex admirans eum dixisse fertur, Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate quam sol à cursu suo auerti potest. Tum rex in Siciliam profectus est. Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphauit. Consules deinde Manius Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus, aduersum Pyrrhum missi sunt. & Curius contra eum pugnauit; exercitum eius cecîdit; ipsum Tarentum fugauit, castra

cepit. Ea die cæsa sunt hostium XXIII. millia. Curius Dentatus in Consulatu triumphauit. Primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox recessit, & apud Argos Græciæ ciuitatem occisus est.

Caio Fabricio Luscino, C. Claudio Cinna, Consulibus, anno Vrbis conditæ CCCCLXI. legati Alexandrini à Ptolemæo missi Romam venêre; & à Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

Quintio Gulone, C. Fabio Pictore Consulibus, Picentes bellum commouere; & ab insequentibus Consulibus Publ. Sempronio, Appio Claudio victi sunt: & de his triumphatum est. Conditæ à Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio.

Marco Attilio Regulo, Lucio Iunio Libone Consulibus, Salentinis in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum ciuitate simul Brundusini, & de his iterum triumphatum est.

An. CCCCLXXVII. cum iam clarum vrbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Vt igitur cognosceretur, quæ copiæ Romanorum essent, census est habitus: inuenta sunt ciuium capitũ CCXCII. millia, CCCXXXIV. quanquam à condita Vrbe nunquam bella cessauient. Et contra Afros bellum susceptum est pri-

mum, Appio Claudio, Quinto Fuluio Consulibus. In Sicilia contra eos pugnatum est; & Appius Claudius de Afris & rege Siciliæ Hierone triumphauit.

Insequenti anno, Valerio Marco & Octacilio Consulibus in Sicilia à Romanis res magnæ gestæ sunt. Taurominitani, Catanenses, & præterea quinquaginta ciuitates, in fidem acceptæ sunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem regem Siculorum bellum paratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem à Romanis impetrauit deditone argenti talenta ducenta, Afri in Sicilia victi sunt, & de his secundo Romæ triumphatum est.

Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primum Romani Caio Duillio & Cnæo Cornelio Asina Consulibus, in mari dimicauerunt; paratis nauibus rostratis, quas Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus est. Duillius, commisso prœlio, Carthaginensium ducem vicit, XXXI. naues cepit, quatuor-decim mersit, septem millia hostium cepit, tria millia occîdit: neque vlla victoria Romanis gratior fuit. quod inuicti terra, iam etiam mari plurimum possent. Caio Aquilio Floro, Lucio Scipione Consulibus, Scipio Corsicam & Sardinam vicit: multa millia inde captiuorum abduxit, & triumphauit.

L. Manlio Volſone, M. Attilio Regulo Conſulibus, bellum in Africam tranſlatum eſt: contra Hamilcarem Carthaginenſium ducem in mari pugnatum, victuſque eſt. nam perditis LXIV. nauibus, retro ſe recepit: Romani XXII. amiſerunt, ſed cum in Africam tranſiſſent, primam Clypeam Africæ ciuitatem in deditionem acceperunt. Conſules vſque ad Carthaginem proceſſerunt; multiſque vaſtatis oppidis, Manlius victor Romam rediit, & XXVI. millia captiuorum reduxit. Attilius Regulus in Africa remanſit. Is contra Afros aciem inſtruxit, contra tres Carthaginenſium duces dimicans, victor fuit: XVIII. millia hoſtium cecîdit, quinque millia cum VIII. elephantis cepit: ſeptuaginta-tres ciuitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenſes, pacem à Romanis petierunt, quam cum Regulus nollet niſi duriſſimis conditionibus dare, Afri auxilium à Lacedæmoniis petierunt: & duce Xanthippo, qui à Lacedæmoniis miſſus fuerat, Romanorum dux Regulus victus eſt vltima pernicie. nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanſerunt, quindecim millia cum Imperatore Regulo capta ſunt, XXX. millia occiſa; Regulus ipſe in catenas coniectus.

Marco Æmilio Paulo, Seruio Fuluio Nobiliore Conſulibus, ambo Romani Conſules ad Africam profecti ſunt, cum trecen-

tarum nauium classe; primum Afros nauali certamine superant. Æmilius Consul centum & quatuor naues hostium demersit, triginta cum pugnatoribus cepit; quindecim millia hostium aut occîdit, aut cepit; militem suum ingenti præda ditauit. Et subacta Africa tum fuisset, nisi quod tanta fames erat, vt diutius exspectare exercitus non posset. Consules cum victrice classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt: & tanta tempestas fuit, vt ex quadringentis sexaginta-quatuor nauibus, octoginta seruari vix potuerint. Neque vllo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naues reparauerunt, neque in aliquo animus his infractus fuit.

Cnæus Seruilius Cæpio, & C. Sempronius Blæsus Consules cum ducentis sexaginta nauibus ad Africam profecti sunt: aliquot ciuitates ceperunt: prædam ingentem reducentes, naufragium passi sunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis displicerent, decreuit Senatus, vt à maritimis prœliis recederetur, & tantum sexaginta naues ad præsidium Italiæ saluæ essent.

Lucio Cæcilio Metello, Caio Furio Pacilo Consulibus, Metellus in Sicilia Afrorum ducem cum xxx. elephantis, & magnis copiis venientem superauit, xx millia hostium cecidît, sex & xx. elephantos cepit,

reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, & Romam deduxit ingenti pompa; cum cxxx. elephantorum numerus omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginenses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, vt Romam proficisceretur, & pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captiuorum faceret. Ille Romam cum venisset, inductus in Senatum, nihil quasi Romanus egit; dixitque se ex illa die qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desiisse. itaque & vxorem à complexu remouit, & Romanis suasit, ne pax cum Pœnis fieret. Illos enim, fractos tot casibus, spem nullam habere; se tanti non esse, vt tot millia captiuorum propter vnum se & senem, & paucos qui ex Romanis capti fuerant, redderentur. Itaque obtinuit. nam Afros pacem petentes nullus admisit. ipse Carthaginem rediit; offerentibusque Romanis, vt eum Romæ tenerent, negauit se in ea vrbe mansurum, in qua, postquam Afris seruierat, dignitatem honesti ciuis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, omnibus suppliciis extinctus est. P. Claudio Pulchro, C. Iunio Consulibus, Claudius contra auspicia pugnauit, & à Carthaginensibus victus est. Nam ex ducentis & viginti nauibus, cum triginta fugit; xc. cum pugnatoribus captæ sunt, de-

mersæ cæteræ, viginti millia capta. Alius quoque Consul classem naufragio amisit, exercitum tamen saluum habuit; quia vicina litora erant.

Caio Luctatio Catulo, Aulo Posthumio Albino Consulibus, anno belli Punici XXIII. Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum CCC. nauibus in Siciliam. Afri contra ipsum CCCC. parauerunt. Luctatius Catulus nauem æger ascendit: vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybæum ciuitatem Siciliæ pugnatum est ingenti virtute Romanorum. nam LXXIII. Carthaginensium naues captæ sunt, CXXV. demersæ; XXXII. millia hostium capta, XIII. occisa: infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romana duodecim naues demersæ. pugnatum est VI. Idus Martias. statim Carthaginenses pacem petierunt: tributaque iis pax: captiui Romanorum, qui tenebantur à Carthaginensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginenses petierunt, vt redimi eos captiuos liceret quos ex Afris Romani tenebant. Senatus iussit sine pretio dari eos qui in publica custodia essent: qui autem à priuatis tenerentur, vt, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fisco magis quam à Carthaginensibus solueretur.

Quintus Luctatius, Aulus Manlius, Con-

ſules creati bellum Faliſcis intulerunt: quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit: quod ambo Conſules intra ſex dies quam venerant, tranſegerunt, xv. millibus hoſtium cæſis, cæteris pace conceſſa; agro tamen ex medietate ſublato.

EVTROPII

LIBER III.

FINITO igitur Punico bello, quod per XXII. annos contractum eſt, Romani iam clariſſima gloria noti, legatos ad Ptolemæum Ægypti regem miſerunt; auxilia promittentes: quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit: iam enim fuerat pugna tranſacta. Eodem tempore potentiſſimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos ſpectandos; & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit.

Lucio Cornelio Lentulo, Fuluio Flacco Conſulibus, quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum geſtum eſt, & de his triumphatum. Carthaginenſes tum bella reparare tentabant, Sardinienſes, qui ex conditione pa-

cis Romanis parêre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, & pacem impetrauit.

Tito Manlio Torquato, Cajo Attilio Balbo Consulib. de Sardis triumphatum est: & pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt, quod bis post Romam conditam semel tantum Numa Pompilio regnante contigerat.

Lucius Posthumius Albinus, Cnæus Fulvius Centumalus Consules bellum contra Illyrios gesserunt: & multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt; tum primum de Illyrijs triumphatum est.

Lucio Æmilio Consule ingentes Gallorum copiæ Alpes trasierunt: sed pro Romanis tota Italia consensit; traditumque est Fabio historico, qui ei bello interfuit, DCCC. millia hominum parata ad id bellum fuisse: sed res per Consules tantum prospere gesta est. XL. millia hostium interfecta sunt, & triumphus Æmilio decretus.

Aliquot deinde annis pòst, contra Gallos intra Italiam pugnatum est: finitumque est bellum Marco Claudio Marcello, Cnæo Cornelio Scipione Consulibus. Tunc Marcellus cum parua manu equitum dimicauit, & regem Gallorum, Viridòmarum nomine, manu sua occîdit. Postea cum collega

ſuo ingentes copias Gallorum peremit; Mediolanum expugnauit; grandem prædam Romam pertulit: ac triumphans Marcellus ſpolia Galli ſtipiti impoſita humeris ſuis vexit.

M. Minucio, P. Cornelio Coſſ. Iſtris bellum illatum eſt, quia latrocinati naues Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant: perdomitique ſunt omnes. Eodem anno bellum Punicum ſecundum Romanis illatum eſt per Annibalem Carthaginenſium ducem: qui Saguntum Hiſpaniæ ciuitatem, Romanis amicam, oppugnare aggreſſus eſt, agens viceſimum ætatis annum; copiis congregatis CL millibus peditum, & XX. millibus equitum. Huic Romani per legatos denuntiauerunt, vt bello abſtineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miſerunt, vt mandaretur Annibali, ne bellum contra ſocios populi Romani gereret. ſed dura reſponſa à Carthaginenſibus reddita. Saguntini interea fame victi ſunt; captique ab Annibale, vltimis pœnis afficiuntur. Tum Publius Cornelius Scipio cum exercitu in Hiſpaniam profectus eſt, Tiberius Sempronius in Siciliam: bellum Carthaginenſibus indictum eſt. Annibal relicto in Hiſpania fratre Aſdrubale, Pyrenæum tranſijt: Alpes, adhuc in ea parte invias, ſibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX. millia peditum,

& xx. millia equitum, septem & triginta elephantes adduxisse. Interea multi Ligures & Galli Annibali se iunxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis aduentu, è Sicilia exercitum Ariminum traiecit. Publius Cornelius Scipio Annibali primus occurrit: commisso prœlio, fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud Trebiam amnem. is quoque vincitur. Annibali multi se in Italia dediderunt. Inde ad Tusciam veniens Annibal, Flaminino Consuli occurrit: ipsum Flamininum interemit: Romanorum viginti quinque millia cæsa sunt: cæteri diffugerunt. Missus aduersus Annibalem postea à Romanis Quintus Fabius Maximus. Is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit: mox inuenta occasione vicit.

Quingentesimo & quadragesimo anno à condita Vrbe, Lucius Æmilius, P. Terentius Varro, contra Annibalem mittuntur, Fabioque succedunt: qui Fabius ambos Consules monuit, vt Annibalem callidum & impatientem ducem non aliter vincerent, quam prœlium differendo; verum cum impatientiâ Varronis Cons. contradicente Consule altero, apud vicum qui Cannæ appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo Consules ab Annibale vincuntur. In ea pugna tria millia Afrorum pereunt; ma-

gna pars de exercitu Annibalis sauciatur: nullo tamen Punico bello Romani grauius accepti sunt; perijt enim in eo Æmilius Paulus Consul: Consulares & Prætorij, xx. Senatores capti aut occisi xxx. nobiliores viri ccc. militum xl millia; equitum tria millia & quingenti, in quibus malis nemo tamen Romanorum, pacis mentionem habere dignatus est. Serui, quod nunquam ante, manumissi, & milites facti sunt. Post eam pugnam multæ Italiæ ciuitates, quæ Romanis paruerant, se ad Annibalem transtulerunt. Annibal Romanis obtulit, vt captiuos redimerent: responsumque est à Senatu, eos ciues non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea varijs supplicijs interfecit, & tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit; quos è manibus equitum Romanorum, Senatorum, & militum, detraxerat. Interea in Hispania, vbi frater Annibalis Asdrubal remanserat cum magno exercitu, vt eam totam Afris subigeret, à duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur; perditque in pugna xxxv. millia hominum. ex his capiuntur x millia, occiduntur xxv. Mittuntur ei à Carthaginensibus ad reparandas vires xii. millia pedium, iv. millia equitum, xx. elephanti.

Anno quarto postquam in Italiam Annibal venit, Marcus Claudius Marcellus Con-

ſul apud Nolam, ciuitatem Campaniæ, contra Annibalem bene pugnauit. Annibal multas ciuitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, & Brutios occupauit: quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos miſit; promittens auxilia contra Romanos, ſub hac conditione, vt deletis Romanis, ipſe quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi; & re cognita, Romani in Macedoniam Marcum Valerium Læuinum ire iuſſerunt; in Sardiniam Titum Manlium Torquatum Proconſulem: nam etiam ea ſollicitata ab Annibale, Romanos deſeruerat. Ita vno tempore quatuor locis pugnabatur; in Italia, contra Annibalem; in Hiſpania, contra fratrem eius Aſdrubalem; in Macedonia, contra Philippum; in Sardinia, contra Sardos, & alterum Aſdrubalem Carthaginenſem. Is à Tito Manlio Proconſule, qui ad Sardiniam miſſus fuerat, vivus eſt captus; occiſa cum eo XII. millia, capti mille-quingenti; & à Romanis Sardinia ſubacta. Manlius victor captivos & Aſdrubalem Romam reportauit. Interea etiam Philippus à Læuino in Macedonia vincitur, & in Hiſpania à Scipionibus Aſdrubal, & Mago tertius frater Annibalis.

Decimo anno poſtquam Annibal in Italiam venerat. P. Sulpicio, Cnæo Fuluio

Consulib. Annibal vsque ad quartum milliarium Vrbis accessit, equites eius vsque ad portas, mox Consulum metu, cum exercitu venientium, Annibal ad Campaniam se recepit. In Hispania à fratre Asdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer remansit: casu enim magis quam virtute erant decepti, quo tempore etiam à Consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri cœperant: & ex nobilissima vrbe Syracusana præda ingens Romam perlata est. Læuinus in Macedonia cum Philippo & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo, amicitiam fecit: & ad Siciliam profectus, Annonem quendam Afrorum ducem apud Agrigentum ciuitatem cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captiuis nobilibus misit; XL. ciuitates in deditionem accepit, XXVI. expugnauit. Ita omni Sicilia recepta, Macedonia fracta, cum ingenti gloria Romam regressus est. Annibal in Italia Cnæum Fuluium Consulem subito aggressus, cum octo millibus hominum interfecit. Interea ad Hispanias, vbi occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat, Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publij Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor & XX. vir Romanorum omnium & sua ætate, & posteriori tempo-

re fere primus. Is Carthaginem Hiſpaniæ capit; in qua omne aurum & argentum, & belli apparatum Afri habebant: nobiliſſimos quoque obſides, quos ab Hiſpanis acceperat: Magonem etiam fratrem Annibalis ibidem capit; quem Romam cum alijs mittit. Romæ ingens lætitia poſt hunc nuntium fuit. Scipio Hiſpanorum obſides parentibus reddidit. Qua re omnes fere Hiſpani ad eum vno animo tranſierunt. Poſt quæ Aſdrubalem Annibalis fratrem victum fugat, & prædam maximam capit.

Interea in Italia Conſul Q. Fabius Maximus Tarentum recepit; in qua ingentes copiæ Annibalis erant: & ibi etiam ducem Annibalis Carthalonem occidit, xxv. millia captiuorum vendidit: prædam militibus diſpertiuit, pecuniam hominum venditorum ad fiſcum retulit. Tum multæ ciuitates Romanorum, quæ ad Annibalem tranſierant prius, rurſus ſe Fabio Maximo reddiderunt. Inſequenti anno Scipio in Hiſpania egregias res egit, & per ſe, & per fratrem ſuum Lucium Scipionem: LXX. ciuitates recepit. In Italia tamen male pugnatum eſt. Nam Claudius Marcellus Conſul ab Annibale occiſus eſt.

Tertio anno poſtquam Scipio ad Hiſpaniam profectus fuerat, rurſus res inclytas gerit: regem Hiſpaniarum magno prœlio victum,

victum, in amicitiam accepit, & primus omnium à victo obsides non poposcit.

Desperans Annibal Hispanias contra Scipionem diutius posse retineri, fratrem suum Asdrubalem ad Italiam cum omnibus copiis euocauit. Is veniens eodem itinere quo etiam Annibal venerat, à Consulibus Appio Claudio Nerone, & Marco Liuio Salinatore, apud Senam Piceni ciuitatem, in insidias compositas incidit: strenue tamen pugnans occisus est: ingentes eius copiæ captæ aut interfectæ sunt, magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. Post hæc Annibal diffidere iam de belli cœpit euentu, & Romanis ingens animus accessit. Itaque & ipsi euocauerunt ex Hispania Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

Quinto Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus omnes ciuitates quæ in Brutiis ab Annibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

Anno XIV. postquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hispania egerat, Consul est factus, & in Africam missus: cui viro diuinum quiddam inesse existimabatur: adeo vt putaretur etiam cum Numinibus habere sermonem. Is in Africa contra Annonem ducem Afrorum pugnat, exercitum eius interficit. Secundo prœlio castra cepit, cum quatuor millibus

& quingentis militibus : XI. millibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris coniunxerat, capit, & castra eius inuadit. Syphax cum nobilissimis Numidis, & infinitis spoliis, ab Scipione Romam mittitur; qua re audita, omnis fere Italia Annibalem deserit; ipse à Carthaginensibus in Africam redire iubetur, quam Scipio vastabat.

Ita anno XVII. ab Annibale Italia liberata est: (quam flens dicitur reliquisse.) Legati Carthaginensium pacem à Scipione petierunt: ab eo ad Senatum Romam missi sunt: XLV. dies his induciæ datæ sunt, quousque Romam ire & regredi possent: XXX. millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius quam XXX. naues haberent, quingenta millia pondo argenti darent, captiuos & perfugas redderent.

Interim Annibale veniente ad Africam, pax turbata est; multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex Vrbe venientes, à Romanis capti sunt, & iubente Scipione dimissi. Annibal quoque frequentibus prœliis victus à Scipione, petijt etiam ipse pacem. Cum ventum esset ad colloquium, iisdem conditionibus data est, quibus prius: addita quingentis millibus pondo argenti, C. millia librarum propter no-

uam perfidiam. Carthaginenſibus conditiones diſplicuerunt, iuſſeruntque Annibalem pugnare. Infertur à Scipione, & Maſiniſſa, alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Annibal tres exploratores ad Scipionis caſtra miſit: quos captos Scipio circumduci per caſtra iuſſit, oſtendique eis totum exercitum; mox etiam prandium dari, dimittique, vt renuntiarent Annibali quæ apud Romanos vidiſſent. Interea prœlium ab vtroque duce inſtructum eſt, quale vix vlla memoria fuit: quum peritiſſimi viri copias ſuas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pæne ipſo Annibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum xx. poſtremo cum quatuor euaſit. Inuenta in caſtris Annibalis argenti pondo xx. millia, auri octingenta, cætera ſupellectili copioſa. Poſt id certamen pax cum Carthaginenſibus facta eſt. Scipio Romam rediit, & ingenti gloria triumphauit, atque Africanus ex eo appellari cœptus eſt. Finem accepit ſecundum Punicum bellum, poſt annum nonum decimum quam cœperat.

EVTROPII

LIBER IV.

TRANSACTO Punico bello, ſequutum eſt Macedonicum contra Philippum regem.

Quingenteſimo & quinquageſimo primo anno ab Vrbe condita, T Quintius Flamininus aduerſus Philippum regem mittitur: res proſpere geſſit: pax ei data eſt his legibus, ne Græciæ ciuitatibus, quas Romani contra eum defenderent, bellum inferret; vt captiuos & transfugas redderet; quinquaginta ſolum naues haberet, reliquas Romanis redderet: per annos decem quaterna millia pondo argenti præſtaret; & obſidem daret filium ſuum Demetrium. T Quintius etiam Lacedæmonijs intulit bellum; ducem eorum Nabidem vicit; & quibus voluit conditionibus, in fidem accepit: ingenti gloria duxit ante currum nobiliſſimos obſides, Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis.

Tranſacto bello Macedonico, ſequutum eſt Syriacum contra Antiochum regem, P.

Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Consulibus. Huic Antiocho Annibal se iunxerat; Carthaginem patriam suam, ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio in Achaia pugnauit bene. Castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt: ipse fugatur. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

L. Cornelio Scipione, C. Lælio Consulibus; Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni Consuli legatus contra Antiochum profectus est. Annibal, qui cum Antiocho erat, nauali prœlio victus est. Ipse postea Antiochus circa Sipylum & Magnesiam Asiæ ciuitatem, à Consule Cornelio Scipione ingenti prœlio fusus est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. quinquaginta millia peditum, IV. millia equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petit: quæ iisdem conditionibus datur à Senatu, quamquam victo, quibus ante offerebatur; vt ex Europa & Asia recederet, atque intra Taurum se contineret; x. millia talentorum, & xx. obsides præberet; Annibalem concitatorem belli dederet Eumeni regi donatæ sunt omnes Asiæ ciuitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem

Antiochum tulerant, multæ vrbes concessæ sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphauit: nomen & ipse, ad imitationem fratris, Asiatici accepit, quia Asiam vicerat: sicuti frater ipsius propter Africam domitam, Africanus appellabatur.

Spurio Posthumio Albino, Q. Marcio Philippo Consulibus, M. Fuluius de Ætolis triumphauit. Annibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bythyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flamininum: &, cum tradendus esset Romanis, venenum bibit, & apud Libyssam in finibus Nicomediensium sepultus est.

Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui & aduersum Romanos bellum gesserat, & postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius eius Perseus in Macedonia rebellauit, ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adiutores habebat Cotyn Thraciæ regem; & Illyrici regem, Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Asiæ rex, Ariarathes Cappadociæ, Antiochus Syriæ, Ptolemæus Ægypti, Masinissa Numidiæ. Prusias autem rex Bythyniæ, quanquam sororem Persei vxorem haberet, vtrisque se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius Consul est à rege graui prœlio victus: neque tamen Romani, quamquam superati, regi petenti pacem

præſtare voluerunt, niſi his conditionibus; vt ſe & ſuos Senatui & Populo Romano dederet. Mox miſſus contra eum Lucius Æmilius Paulus Conſul, & in Illyricum C. Anicius Prætor, contra Gentium. Sed Gentius facile vno prœlio victus, mox ſe dedidit. Mater eius & vxor, & duo filij, frater quoque eius, ſimul in poteſtatem Romanorum venerunt. Ita bello intra dies xxx. perfecto, ante cognitum eſt Gentium victum, quam cœptum bellum nuntiaretur.

Cum Perſeo autem Æmilius Paulus Conſul tertio nonas Septembris dimicauit; vicitque eum, xx. millibus peditum eius occiſis: equitatus cum rege fugit integer, Romanorum c. milites amiſſi ſunt: vrbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat, Romanis ſe dediderunt. ipſe rex, cum desereretur ab amicis, venit in Pauli poteſtatem: ſed honorem ei Æmilius non quaſi victo habuit: nam & volentem ſibi ad pedes cadere non permiſit; ſed iuxta ſe in ſella collocauit. Macedonibus & Illyriis hæ leges datæ ſunt; vt liberi eſſent, & dimidium eorum tributorum præſtarent, quæ regibus præſtitiſſent: vt appareret Populum Romanum pro æquitate magis quam auaritia dimicare; atque in conuentu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiauit, & legationes multarum gentium, quæ ad eum venerant, magnificentiſſimo pauit conuiuio; dicens, Eiuſdem

hominis esse debere & bello vincere, & conuiuij apparatu elegantem esse. Mox septuaginta ciuitates Epiri, quæ rebellarant, cepit: prædam militibus distribuit: Romam cum ingenti pompa rediit, in naue Persei: quæ inusitatæ magnitudinis fuisse traditur: adeo vt XVI. ordines habuisse dicatur remorum. Triumphauit autem magnificentissime in curru aureo, cum duobus filiis vtroque latere astantibus. ducti sunt ante currum duo regis filij, & ipse Perseus, XLV. annos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphauit: Gentius cum fratre & filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit Attalus atque Eumenes Asiæ reges, atque Prusias Bithyniæ; magno honore accepti sunt & permittente Senatu dona quæ attulerant, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem Senatui commendauit.

Insequenti anno Lucius Memmius in Hispania bene pugnauit. Marcellus postea Consul res ibidem prospere gessit.

Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, DC. & altero anno ab Vrbe condita L. Manlio Censorino, & Marco Manilio Consulibus, anno LI. postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti, Carthaginem oppugnauerunt. Contra eos Asdrubal dux Carthaginensium

dimicabat; Famea dux alius, equitatui præerat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, Tribunus ibi militabat, cuius apud omnes ingens metus & reuerentia erat. Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere à Consulibus gesta sunt. neque quidquam magis vel Asdrubal vel Famea vitabant, quam contra eam Romanorum partem pugnam committere, vbi Scipio dimicabat.

Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos sexaginta fere amicus Populi Romani, anno vitæ suæ XCVII mortuus est. XLIV. filiis relictis. Scipionem diuisorem regni inter filios esse iussit.

Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, iuvenis adhuc, Consul est factus: & contra Carthaginem missus. Is eam cepit, ac diruit, spolia ibi inuenta, quæ de variarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat: & ornamenta vrbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, Africæ reddidit: quæ sua recognoscebant. Ita Carthago, septingentesimo anno postquam condita erat, deleta est. Scipio nomen quod avus eius acceperat, meruit: scilicet vt propter virtutem etiam ipse Africanus Iunior vocaretur.

Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit: & Romanum prætorem Publium Invencium contra se mis-

ſum, ad internecionem vicit. Poſt eum Q. Cæcilius Metellus dux à Romanis contra Pſeudophilippum miſſus eſt: & viginti quinque millibus ex militibus eius occiſis, Macedoniam recepit. Ipſum etiam Pſeudophilippum in poteſtatem ſuam redegit.

Corinthijs quoque bellum indictum eſt, nobiliſſimæ Græciæ ciuitati, propter iniuriam legatorum Romanorum. Hanc Mummius Conſul cepit ac diruit. Tres igitur Romæ ſimul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani, ex Africa; ante cuius currum ductus eſt Aſdrubal: Metelli, ex Macedonia; cuius currum præceſſit Andriſcus, qui & Pſeudophilippus dicitur: Mummij, ex Corintho; ante quem ſigna ænea & pictæ tabulæ, & alia vrbis clariſſimæ ornamenta prælata ſunt.

Iterum in Macedonia Pſeudoperſeus, qui ſe Perſei filium eſſe dicebat, collectis ſeruis, rebellauit; & cum ſeptemdecim armatorum millia haberet, à Tremellio quæſtore ſuperatus eſt. His diebus Androgynus Romæ viſus, iuſſu aruſpicum in mare merſus eſt.

Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hiſpanos res egregias geſſit. Succeſſit ei quintus Pompeius. Nec multo poſt, Quintus quoque Cæpio ad idem bellum miſſus eſt; quod quidam Viriatus contra Romanos in Luſitania gerebat. Quo metu

Viriatus à ſuis interfectus eſt; cum quatuordecim annos Hiſpanias aduerſum Romanos mouiſſet. Paſtor primo fuit; mox latronum dux: poſtremo tantos ad bellum populos concitauit, vt aſſertor contra Romanos Hiſpaniæ putaretur, & cum interfectores eius præmium à Cæpione Conſule peterent, reſponſum eſt, nunquam Romanis placuiſſe, imperatorem à ſuis militibus interfici.

Quintus Pompeius deinde Conſul à Numantinis, quæ Hiſpaniæ ciuitas fuit opulentiſſima, ſuperatus pacem ignobilem fecit. Poſt eum Caius Hoſtilius Mancinus Conſul iterum cum Numantinis pacem fecit infamem: quam Pop. & Senatus iuſſit infringi, atque ipſum Mancinum hoſtibus tradi: vt in illo, quem auctorem fœderis habebant, iniuriam ſoluti fœderis vindicarent. Poſt tantam igitur ignominiam, qua à Numantinis bis Romani exercitus fuerant ſubiugati, Publius Scipio Africanus ſecundùm Conſul factus, & ad Numantiam miſſus eſt. Is primum militem vitioſum & ignavum exercendo magis quam puniendo, ſine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hiſpaniæ ciuitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Poſtremo ipſam Numantiam diu obſeſſam, fame confecit: & à ſolo euertit: reliquam prouinciam in fidem accepit.

Eo tempore Attalus rex Asiæ, frater Eumenis, mortuus est; heredemque populum Romanum reliquit. ita imperio Romano per testamentum Asia accessit.

Mox etiam Decimus Iunius Brutus de Callæcis & Lusitanis triumphauit magna gloria: & Publius Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit, XIV. anno postquam priorem de Africa egerat.

Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Is Eumenes, frater Attali fuerat. Aduersus eum missus est P. Licinius Crassus. habuit infinita regum auxilia. nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos iuvit: & Mithridates Ponticus, cum quo postea bellum grauissimum fuit: & Ariarathes Cappadox, & Pylæmenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus, & in prœlio interfectus. caput eius Aristonico oblatum est; corpus Smyrnæ sepultum. Postea Perpenna Consul Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celerauit: & acie victum Aristonicum, apud Stratonicen ciuitatem, quo fugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus iussu Senatus Romæ in carcere strangulatus: triumphari enim de eo non poterat, quia Perpenna apud Pergamum, rediens, diem obierat.

Lucio Cæcilio Metello, & Tito Quin-

tio Flaminino Consulibus Carthago in Africa iussu Senatus reparata est, quæ nunc manet; annis duobus & viginti postquam à Scipione fuerat euersa. Deducti eo sunt ciues Romani.

Anno DCXXVII. ab Vrbe condita, Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Calvinus Consules, Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & Arvernorum nobilissimæ tum ciuitati, atque eorum regi Bituito: infinitamque multitudinem iuxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata est. Bituitus se Domitio dedidit: atque ab eo Romam ductus est: magnaque gloria Consules ambo triumphauerunt.

Marco Porcio Catone, & Quinto Marcio Rege Consulibus, DCXXX anno & tertio ab Vrbe condita, Narbona in Gallia colonia deducta est. Post à L. Metello & Quinto Mucio Scæuola Consulibus de Dalmatia triumphatum est.

Ab vrbe condita anno DCXXXV Caius Cato Consul Scordiscis intulit bellum; ignominioseque pugnauit.

C. Cæcilio Metello & Cnæo Carbone Consulibus duo Metelli fratres eodem die alterum ex Thracia, ex Sardinia alterum triumphum egerunt. Nuntiatumque Romæ est, Cimbros è Gallia in Italiam transiisse.

P. Scipione Nasica, & L. Calpurnio Bestia Consulibus Iugurthæ Numidarum regi bellum illatum est, quod Adherbalem & Hiempsalem, Micipsæ filios, fratres suos, reges, & P. Rom. amicos interemisset. Missus aduersus eum Consul Calpurnius Bestia, corruptus regis pecunia pacem cum eo flagitiosissimam fecit; quæ à Senatu reprobata est. Postea contra eundem insequenti anno Spurius Albinus Posthumius profectus est. Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnauit. Tertio missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti seueritate & moderatione correctum, cum nihil in quemquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Iugurtham varijs prœlijs vicit, elephantos eius occîdit, vel cepit. Et cum iam bello finem impositurus esset, successum est ei à C Mario. Is Iugurtham, & Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Iugurthæ ferre cœperat, pariter superauit. Aliquanta & ipse oppida Numidiæ cepit: belloque terminum posuit, capto Iugurtha per quæstorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum; tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnauerat.

A Marco Iunio Silano collega Quinti Metelli, Cimbri in Gallia, & à Minucio Rufo in Macedonia Scordisci & Triballi; & à Seruilio Cæpione in Hispania Lusitani

victi sunt: & duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt; ante currum tamen Marij Iugurtha cum duobus filijs ductus est catenatus, & mox iussu Consulis in carcere strangulatus.

EVTROPII

LIBER V.

DVM bellum in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani Consules Marcus Manilius & Quintus Cæpio à Cimbris & Teutonibus & Tigurinis & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum, & ingenti internecione attriti; etiam castra sua & magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix Annibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Iugurthinam secundùm Consul est factus, bellumque ei contra Cimbros & Teutones decretum est. Tertio quoque ei & quarto delatus est Consulatus: quia bellum cum Cimbris protrahebatur; sed in quarto Consulatu

collegam habuit Quintum Luctatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, & duobus prœlijs cc. millia hostium cecîdit, lxxx. millia cepit; & ducem eorum Teutobodum; propter quod meritum absens quintùm Consul est factus.

Interea Cimbri & Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum à Caio Mario & Quinto Catulo contra eos dimicatum est: sed à Catuli parte felicius. Nam eo prœlio, quod simul ambo gesserunt, cxl. millia aut in pugna, aut in fuga cæsa sunt; & lx. millia capta. Romani milites ex vtroque exercitu trecenti perierunt. Tria & triginta signa Cimbris sublata sunt; ex his exercitus Marij duo reportauit; Catuli exercitus xxx. & vnum. Is belli finis fuit: triumphus vtrique decretus est.

Sexto Iulio Cæsare, & L. Marcio Philippo Consulibus sexcentesimo quinquagesimo nono anno ab Vrbe condita, cum prope alia omnia bella cessassent, in Italia grauissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique mouerunt; qui, cum annis numerosis iam Pop. Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Perniciosum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius Consul in eo occisus est: Cæpio nobilis iuvenis, & porcius Cato alius Consul. Duces autem aduersus Romanos

Picentibus

Picentibus & Marsis fuerunt; Titus Victius, Hierus Asinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est à C. Mario, qui sexies Consul fuerat; & à Cnæo Pompeio: maxime tamen à Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia facta egregia; ita Cluentium hostium ducem, cum magnis copijs fudit, vt ex suis nec vnum amitteret. Quadriennio, cum graui tamen calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Consulem, cum antea in eodem bello ipse multa strenue Prætor gessisset.

Anno Vrbis conditæ DCLXII. primum Romæ bellum Ciuile commotum est: eodem anno etiam Mithridaticum. Causam bello Ciuili C. Marius sexies Consul dedit. Nam cum Sylla Consul contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupauerat, mitteretur: isque exercitum in Campania paulisper teneret, vt belli Socialis, de quo diximus quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur, Marius affectauit, vt ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad Vrbem venit. Illic contra Marium & Sulpicium dimicauit. primus vrbem Romam ingressus est; Sulpicium interfecit, Marium fugauit: atque ita Consulibus ordinatis in futurum an-

num, Cnæo Octauio, & L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam Minorem, & totum Ponticum mare in circuitu cum Bosphoro tenebat, primo Nicomedem amicum P. R. Bithynia voluit expellere: Senatuique mandavit, bellum se ei propter iniurias quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod & ipse bellum à Romanis pateretur. Qua re iratus, Cappadociam statim occupauit, & ex ea Ariobarzanem regem & amicum Pop. Romani fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit, & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus, amicis Pop. Romani, Pylæmene & Nicomede. Inde ad Ephesum contendit: & per omnem Asiam litteras misit, vt vbicumque inuenti essent ciues Romani, vno die occiderentur. Interea etiam Athenæ ciuitas Achaiæ ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum, cum cxx milibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Piræeum non longe ab Athenis obsedit, ipsamque vrbem cepit; postea commisso prœlio contra Archelaum, ita eum vicit, vt ex cxx. millibus vix decem superessent Archelao, & ex Syllæ exercitu xiv. tantum ho-

mines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, LXX. millia lectissima ex Asia Archelao misit, contra quem Sylla iterum commisit. Primo prœlio viginti millia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai Diogenes: omnes Mithridatis copiæ exstinctæ sunt: Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita Mithridates, cum Sylla de pace agere cœpit.

Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Mœsos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex relictis his quæ occupauerat, ad regnum suum rediisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt, pax inter eos ordinata est; vt Sylla ad bellum Ciuile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vicit, Marius qui fugatus erat, & Cornelius Cinna vnus ex Consulibus, bellum in Italia repararunt: & ingressi vrbem Romam, nobilissimos ex Senatu & Consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt: ipsius Syllæ domo euersa, filios & vxorem ad fugam compulerunt: vniuersus reliquus Senatus ex Vrbe fugiens, ad Syllam in Græciam venit, orans vt patriæ subueniret. Ille in Italiam traiecit, bellum Ciuile gesturus aduer-

ſus Norbanum & Scipionem Conſules, & primo prœlio contra Norbanum dimicauit, non longe à Capua; tum VII. millia eius cecidit, VI. millia cepit: CXXIV ſuorum amiſit. Inde etiam ſe ad Scipionem conuertit, & ante prœlium totum eius exercitbm ſine ſanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati Conſules eſſent, & Marius Marij filius, ac Papirius Carbo Conſulatum accepiſſent, Sylla tamen contra Marium iuniorem dimicauit: & XV. millibus eius occiſis, CCCC. de ſuis perdidit. Mox etiam & Vrbem ingreſſus eſt. Marium Marij filium, Præneſte perſequutus, obſedit, & ad mortem compulit. Rurſus pugnam grauiſſimam habuit contra Lamponium & Carinatem duces partis Marianæ ad portam Collinam. LXXX. millia hoſtium in eo prœlio contra Syllam fuiſſe dicuntur. XII. millia ſe Syllæ dediderunt: cæteri in acie, in caſtris, in fuga, inſatiabili ira victorum conſumpti ſunt. Cnæus quoque Carbo Conſul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit; & ibi per Cnæum Pompeium interfectus eſt: quem adoleſcentem Sylla annos vnum & XX. natum, cognita eius induſtria, traditis exercitibus præfecerat, vt ſecundus à Sylla haberetur. Occiſo ergo Carbone, Pompeius Siciliam recepit. Tranſgreſſus inde ad Africam, Domitium Marianæ partis ducem, & Hiar-

bam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cnæus etiam Pompeius quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & xx. annum agens, de Africa triumphauit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod & Sociale dictum, & Ciuile: quæ ambo tractata sunt per annos decem, consumpserunt vltra CL millia hominum; viros Consulares XXIV. Prætorios VII. Ædilitios LX. Senatores fere CCC.

EVTROPII

LIBER VI.

MARCO Æmilio Lepido, Quinto Catulo Consulibus, cum Sylla Rempublicam composuisset, bella noua exarserunt: vnum, in Hispania; aliud, in Pamphylia & Cilicia; tertium, in Macedonia; quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam cæterorum qui interempti erant, ad bellum commouit Hispanias. Missi sunt contra eum duces, Quintus Cæcilius Metellus, filius eius qui Iugurtham

regem vicit: & Lucius Domitius Prætor. A Sertorij duce Hirtuleio Domitius occisus est: Metellus vario successu contra Sertorium dimicauit. Postea cum impar pugnæ solus Metellus putaretur, Cnæus Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus aduersis, Sertorius fortuna varia sæpe pugnauit. Octauo demum anno à suis occisus est, & finis ei bello datus est per Cn. Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium; atque omnes prope Hispaniæ in ditionem Pop. Rom. redactæ sunt.

Ad Macedoniam missus est Appius Claudius post Consulatum. Leuia prœlia habuit contra varias gentes, quæ Rhodopam prouinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cnæus Scribonius Curio post Consulatum, is Dardanos vicit, & vsque ad Danubium penetrauit; triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

Ad Ciliciam & Pamphyliam missus est P. Seruilius ex Consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciæ vrbes clarissimas oppugnauit, & cepit, in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciæ. Isauros quoque aggressus, in deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Reuertens triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit.

Ad Illyricum missus est Cnæus Cosconius pro Consule: multam partem Dalmatiæ subegit, Salonas cepit: & composito bello, Romam post biennium redijt.

Iisdem temporibus, Consul Marcus Æmilius Lepidus, Catuli collega, bellum Ciuile voluit commouere: intra tamen vnam æstatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli, ex Hispania: Pompeij, secundus ex Hispania: Curionis, ex Macedonia: Seruilij, ex Isauria.

Anno vrbis conditæ DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, & Marco Aurelio Cotta Consulibus mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ, & per testamentum Populum Romanum fecit heredem. Mithridates, pace rupta, Bithyniam & Asiam rursus voluit invadere. Aduersus eum ambo Consules missi, variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, vt Cyzico capto, totam Asiam invaderet, Lucullus ei alter Consul occurrit: ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoraretur, ipse eum à tergo obsedit, fameque consumpsit, & multis prœlijs vicit. Postremo Byzantium (quæ nunc Constantinopolis est) fugauit, nauali quoque prœlio duces eius Lucullus oppressit. Ita

vna hieme & æstate, à Lucullo ad centum fere millia hominum ex parte regis exstincta sunt.

Anno vrbis Romæ DCLXXVIII. Macedoniam prouinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia nouum bellum subito commotum est. LXXX. enim & quatuor gladiatores ducibus Spartaco, Chryso, & Oenomao, effracto Capuæ ludo, effugerunt: & per Italiam vagantes, pæne non leuius bellum in ea, quam Annibal mouerat, parauerunt; nam multis ducibus, & duobus simul Romanorum Consulibus victis, sexaginta fere millium armatorum exercitum congregauerunt: victique sunt in Apulia à M. Licinio Crasso Proconsule, & post multas calamitates Italiæ, tertio anno, bello huic finis imponitur.

Sexcentesimo octogesimo primo Vrbis conditæ anno, P. Cornelio Lentulo & Cnæo Aufidio Oreste Consulibus duo tantum grauia bella in Imperio Romano erant, Mithridaticum & Macedonicum, hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus, & M. Lucullus. L. ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithridatem; & naualem, qua duces eius oppresserat, persequutus est eum: & recepta Paphlagonia atque Bithynia, etiam regnum eius inuasit. Sinopen & Amisum ciuitates Ponti nobilissi-

mas, cepit. secundo prœlio apud Cabira ciuitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum xxx. millia lectissima regis à quinque Romanorum millibus vastata essent, Mithridates fugatus, & castra eius direpta. Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam à Tigrane Armeniæ rege; qui tum ingenti gloria imperabat, Persas sæpe vicerat, Mesopotaniam occupauerat, & Syriam, & Phœnices partem. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armenijs imperabat, ingressus est. Tigranocerta ciuitatem Armeniæ nobilissimam, cepit; ipsum regem, cum sexcentis millibus clibanariorum, & centum millibus sagittariorum & armatorum venientem, octodecim millia militum habens, ita vicit, vt magnam partem Armeniorum deleuerit. Inde Nisibin profectus, eam quoque ciuitatem cum regis fratre cepit. Sed hi quos in Ponto Lucullus reliquerat, cum exercitus parte, vt regiones victas, etiam Romanos, tuerentur, negligenter se & auare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt: atque ita bellum renouatum est, Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas expeditionem, successor est missus. Alter Lucullus, qui Macedoniam administra-

bat, Bessis Romanorum primus intulit bellum, atque eos ingenti prœlio in Æmo monte superauit: oppidum Vscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die quo aggressus est, vicit: Cabylen cepit; vsque ad Danubium penetrauit. Inde multas super Pontum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit; Calatin, Parthenopolin, Tomos, Histrum, Buziam omnem cepit: belloque confecto, Romam rediјt. ambo tamen triumphauerunt: Lucullus qui contra Mithridatem pugnauerat, maiori gloria, cum tantorum regnorum victor rediisset.

Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod recedente Lucullo, rex collectis auxilijs reparauerat, bellum Creticum ortum est; ad id missus Cæcilius Metellus, ingentibus prœlijs intra triennium omnem prouinciam cepit; appellatusque est Creticus; atque ex insula triumphauit. Quo tempore Libya quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui rex eius fuerat, accessit: in qua inclytæ ciuitates erant, Berenice, Ptolemaïs, & Cyrene.

Dum hæc geruntur, Piratæ omnia maria infestabant; ita vt nauigatio Romanis toto orbe victoribus, sola tuta non esset. Quare id bellum Cnæo Pompeio decretum est: quod intra paucos menses ingenti

felicitate & celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem & Tigranem: quo ſuſcepto, Mithridatem in Armenia Minore, nocturno prœlio vicit, caſtra diripuit: quadraginta millibus eius occiſis, viginti tantum de exercitu ſuo perdidit, & duos Centuriones. Mithridates cum vxore fugit, duobus comitibus; Neque multo poſt, cum in ſuos ſæuiret, Pharnacis filij ſui ſeditione apud milites, ad mortem coactus, venenum hauſit. Hunc finem habuit Mithridates. perijt autem apud Boſphorum, vir ingentis induſtriæ conſilijque. Regnauit annos ſexaginta: vixit ſeptuaginta duobus: contra Romanos bellum habuit annos quadraginta.

Tigrani deinde Pompeius bellum intulit, ille ſe ei dedidit, in caſtra Pompeij ſexto-decimo milliario ab Artaxata venit: ac diadema ſuum, cum procubuiſſet ad genua Pompeij, in manibus eius collocauit: quod ei Pompeius repoſuit; honorificeque eum habitum, regni tamen parte mulctauit, & grandi pecunia; adempta eſt ei Syria, Phœnice, Sophene: ſex millia præterea talentorum argenti, quæ Populo Romano daret: quia bellum ſine cauſa Romanis commouiſſet.

Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, & eorum regem Orodem ter vicit:

poſtremo per epiſtolas & munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiæ quoque regem Arthacem vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam Minorem Deiotaro Galatiæ regi donauit, quia ſocius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylæmeni Paphlagoniam reddidit, Ariſtarchum Colchis regem impoſuit. Mox Ituræos & Arabes vicit: & cum veniſſet in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiæ ciuitatem, libertate donauit; eo qnod regem Tigranem non recepiſſet. Antiochenſibus obſides reddidit: aliquantum agrorum Daphnenſibus dedit, quo lucus ibi ſpatioſior fieret; delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Iudæam tranſgreſſus, Hieroſolymam caput gentis tertio menſe cepit; duodecim millibus Iudæorum occiſis, cæteris in fidem acceptis. His geſtis, in Aſiam ſe recepit, & finem antiquiſſimo bello dedit.

Marco Tullio Cicerone C. Antonio Conſulibus anno ab Vrbe condita DCLXXXIX. Lucius Sergius Catilina, nobiliſſimi generis vir, ſed ingenij prauiſſimi, ad delendam patriam coniurauit, cum quibuſdam claris quidem, ſed audacibus viris. A Cicerone Vrbe expulſus eſt: ſocij eius deprehenſi, in carcere ſtrangulati ſunt. Ab Antonio, altero Conſule, Catilina ipſe in prœlio victus eſt, & interfectus.

Sexcentesimo nonagesimo anno ab Vrbe condita, D. Iunio Silano & L. Muræna Consulibus Metellus de Creta triumphauit: Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nulla vnquam pompa triumphi similis fuit; ducti sunt ante eius currum filius Mithridatis, filius Tigranis, Aristobulus rex Iudæorum: prælata ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum graue bellum erat.

Anno Vrbis conditæ DCXCIII. Caius Iulius Cæsar, qui postea imperauit, cum L. Bibulo Consul est factus; decreta est ei Gallia, & Illyricum cum legionibus decem. Is primo vicit Heluetios, qui nunc Sequani appellantur, deinde vincendo per bella grauissima, vsque ad Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis fere IX. omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, & Oceanum est, & circuitu patet ad bis & tricies centena millia passuum. Britannis mox bellum intulit; quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat: & eos quoque victos, obsidibus acceptis stipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annuum imperauit sestertium quadringenties. Germanosque trans Rhenum aggressus, immanissimis prœlijs vicit. Inter tot successus ter male pugnauit:

apud Aruernos semel præsens, & absens in Germania bis, nam legati eius duo, Titurius & Arunculeius, per insidias cæsi sunt.

Circa eadem tempora, anno Vrbis conditæ DCXCVII. Marcus Licinius Crassus, collega Cnæi Pompeij Magni, in Consulatu secundo, contra Parthos missus est: & cum circa Carras contra omina & auspicia dimicasset, à Surena Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est, cum filio clarissimo & præstantissimo iuvene. Reliquiæ exercitus per C. Cassium Quæstorem seruatæ sunt: qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, vt Persas, rediens, trans Euphratem crebris prœlijs vinceret.

Hinc iam bellum Ciuile successit, exsecrandum & lacrymabile; quo præter calamitates quæ prœlijs acciderunt, etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim, rediens è Gallia victor, cœpit deposcere alterum Consulatum: atque, cum sine dubietate aliqua deferretur, contradictum est à Marcello Consule, à Bibulo, à Pompeio à Catone; iussusque dimissis exercitibus ad Vrbem redire: propter quam iniuriam ab Arimino, vbi milites congregatos habebat, aduersum patriam cum exercitu venit. Consules cum Pompeio, Senatusque omnis, atque vniuersa nobilitas ex Vrbe fugit, & in Græciam transiuit: apud Epi-

rum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Cæſarem bellum parauit. Cæſar, vacuam Vrbem ingreſſus, Dictatorem ſe fecit, inde Hiſpanias petijt. Ibi Pompeij exercitus validiſſimos & fortiſſimos, cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone ſuperauit. Inde reuerſus, in Græciam tranſiuit; aduerſum Pompeium dimicauit.; primo prœlio victus eſt, & fugatus: euaſit tamen: quia nocte interveniente, Pompeius ſequi noluit, dixitque Cæſar, nec Pompeium ſcire vincere; & illo tantum die ſe potuiſſe ſuperari. Deinde in Theſſalia apud Palæopharſalum productis vtrimque ingentibus copijs dimicauerunt. Pompeij acies habuit XL. millia peditum; equitum in ſiniſtro cornu VII. millia, in dextro D. præterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros Senatores, Prætorios, Conſulares, & qui magnorum iam populorum victores fuiſſent. Cæſar in acie ſua habuit peditum non integra XXX. millia, equites mille.

Nunquam adhuc Romanæ copiæ in vnum neque maiores, neque melioribus ducibus conuenerant, totum terrarum orbem facile ſubacturæ, ſi contra Barbaros ducerentur; pugnatum tamen eſt ingenti contentione: victuſque ad poſtremum Pompeius, & caſtra eius direpta ſunt: ipſe fu-

gatus, Alexandriam petijt, vt à rege Ægypti, cui tutor à Senatu datus fuerat, propter iuuenilem eius ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis, quam amicitiam ſequutus, occidit Pompeium, caput eius & annulum Cæſari miſit: quo conſpecto, Cæſar etiam lacrymas fudiſſe dicitur, tanti viri intuens caput, & generi quondam ſui.

Mox Cæſar Alexandriam venit; ipſi quoque Ptolemæus parare voluit inſidias; qua cauſſa regi bellum illatum eſt: victus in Nilo perijt; inuentumque eſt corpus eius cum lorica aurea. Cæſar Alexandria potitus, regnum Cleopatræ dedit, Ptolemæi ſorori, cum qua conſuetudinem ſtupri habuerat. Rediens inde Cæſar, Pharnacem Mithridatis magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Theſſaliam fuerat, rebellantem in Ponto, & multas Pop. Romani prouincias occupantem, vicit acie: poſtea ad mortem coëgit. Inde Romam regreſſus, tertio ſe Conſulem fecit cum M. Æmilio Lepido, qui ei Magiſter equitum Dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus eſt; vbi infinita nobilitas cum Iuba Mauritaniæ rege bellum reparauerat, duces autem Romani erant, P. Cornelius Scipio; ex genere antiquiſſimo Scipionis Africani: (hic etiam ſocer Magni Pompeij fuerat) M. Petreius, Q.

Varus

Varus, M. Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllæ Dictatoris filius. Contra hos commisso prœlio, post multas dimicationes victor fuit. Cato, Scipio, Petreius, Iuba, ipsi se occiderunt: Faustus Pompeij gener à Cæsare interfectus est.

Post annum Cæsar Romam regressus, quarto se Consulem fecit; & statim ad Hispanias est profectus; vbi Pompeij filij, Cnæus & Sextus, ingens bellum reparauerant. Multa prœlia fuerunt; vltimum prœlium apud Mundam ciuitatem: in quo adeo Cæsar pæne victus est, vt fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos sex & quinquaginta, veniret. Denique reparatis suis, vicit, & Pompeij filius maior occisus est, minor fugit. Inde Cæsar bellis Ciuilibus toto orbe compositis, Romam rediјt; agere insolentius cœpit, & contra consuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo & honores ex sua voluntate præstaret, qui à Populo antea deferebantur, nec Senatui ad se venienti assurgeret, aliaque regia ac pæne tyrannica faceret, coniuratum est in eum à LX. vel amplius Senatoribus Equitibusque Romanis; præcipui fuerunt inter coniuratos, duo Bruti, ex eo genere Bruti qui primus Romæ Consul est factus, & reges expulerat. C. Cassius, & Seruilius Casca. Er-

go Cæſar, cum Senatus die quadam inter cæteros veniſſet ad curiam, tribus & viginti vulneribus confoſſus eſt.

EVTROPII

LIBER VII.

ANNO Vrbis DCC. fere ac nono, interfecto Cæſare, bella Ciuilia reparata ſunt, percuſſoribus enim Cæſaris Senatus fauebat. Antonius Conſul, partium Cæſaris, Ciuili bello opprimere eos conabatur. Ergo turbata Republ. multa Antonius ſcelera committens, à Senatu hoſtis iudicatus eſt; miſſi ad eum perſequendum duo Conſules Panſa & Hirtius, & Octauianus, adoleſcens annos XVIII. natus, Cæſaris nepos; quem ille teſtamento heredem reliquerat, & nomen ſuum ferre iuſſerat; hic eſt qui poſtea Auguſtus eſt dictus, & rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Euenit tamen vt victores Conſules ambo morerentur. Quare tres exercitus vni Cæſari paruerunt. Fugatus Antonius, amiſſo exercitu, confugit ad Lepidum, qui Cæſari Magiſter Equitum fuerat, & tum copias

militum grandes habebat; à quo susceptus est. Mox Lepido operam dante, Cæsar cum Antonio pacem fecit: & quasi vindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerát adoptatus, Romam cum exercitu profectus est; extorsitque vt sibi x x. anno Consulatus daretur. Senatum proscripsit cum Antonio & Lepido, & Rempublicam armis tenere cœpit; per hos etiam Cicero orátor occísus est, multique alij nobiles.

Interea Brutus & Cassius, interfectores Cæsaris, ingens bellum mouerunt; erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus, quos occupauerunt. Profecti igitur contra eos, Cæsar Octauianus Augustus, & M. Antonius, (remanserat enim ad defendendam Italiam Lepidus) apud Philippos, Macedoniæ vrbem, contra eos pugnauerunt. Primo prœlio victi sunt Antonius & Cæsar: perijt tamen dux nobilitatis Cassius: secundo, Brutus & infinita nobilitas quæ cum illis bellum gesserat: ac sic inter eos diuisa est Respubl. vt Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret; Antonius Asiam, Pontum, Orientem; Sed intra Italiam L. Antonius Consul bellum Ciuile commouit, fráter eius qui cum Cæsare contra Brutum & Cassium dimicauerat. Is apud Perusium Tusciæ ciuitatem victus & captus est, neque occisus.

Interim à Sexto Pompeio, Cnæi Pompeij Magni filio ingens bellum in Sicilia commotum eſt, his qui ſuperfuerant ex partibus Bruti, Caſſiique ad eum confluentibus. Bellatum per Cæſarem Auguſtum Octauianum, & M. Antonium, aduerſus Sextum Pompeium: pax poſtremo convenit.

Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rem proſpere geſſit, & L. Ventidius Baſſus irrumpentes in Syriam Perſas, tribus prœlijs vicit. Pacorum regis Orodis filium interfecit, eo ipſo die quo olim Orodes Perſarum rex per ducem Surenam Craſſum occiderat. Hic primus de Parthis iuſtiſſimum triumphum Romæ egit.

Interim Pompeius pacem rupit: & nauali prœlio victus, fugiens ad Aſiam, interfectus eſt. Antonius, qui Aſiam & Orientem tenebat, repudiata ſorore Cæſaris Auguſti Octauiani, Cleopatram, reginam Ægypti, duxit vxorem. Contra Perſas ipſe etiam pugnauit: primis eos prœlijs vicit: regrediens tamen, fame & peſtilentia laborauit: & cum inſtarent Parthi fugienti, ipſe pro victo receſſit.

Hic quoque ingens bellum Ciuile commouit, cogente vxore Cleopatra, regina Ægypti; dum cupiditate muliebri optat etiam in Vrbe regnare. Victus eſt ab Auguſto, nauali pugna clara & illuſtri, apud

Actium, qui locus in Epiro eſt: ex qua fugit in Ægyptum: & deſperatis rebus, cum omnes ad Auguſtum tranſirent, ipſe ſe interemit. Cleopatra ibi aſpidem admiſit, & veneno eius exſtincta eſt. Ægyptus per Octauianum Auguſtum imperio Romano adiecta eſt: præpoſituſque eius factus eſt Cn. Cornelius Gallus. hunc primum Ægyptus Romanum iudicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis, Octauianus Auguſtus Romam redijt XII. anno poſt quam Conſul fuerat, ex eo Rempublicam per XLIV. annos ſolus obtinuit, ante enim XII. annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus eius vſque ad finem LVI. anni fuerunt. Obijt autem LXXXVI. anno, morte communi in oppido Campaniæ Atella. Romæ in Campo Martio ſepelitur; vir qui non immerito ex maxima parte Deo ſimilis eſt putatus, neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior, XLIV. annis quibus ſolus geſſit imperium ciuiliſſime vixit: in cunctos liberaliſſimus, in amicos fidiſſimus: quos tantis euexit honoribus, vt pæne æquaret faſtigio ſuo. Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit; nam exceptis Ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, Romano adiecit imperio Ægyptum, Cantabriam, Dalmatiam ſæpe ante victam, ſed penitus tunc ſubactam:

Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, & Salaſſos in Alpibus: omnes Ponti maritimas ciuitates: in his nobiliſſimas, Boſphorum, & Panticapæon. Vicit autem prœlijs Dacos: Germanorum ingentes copias cecîdit: ipſos quoque trans Albim fluvium ſubmouit, qui in Barbarico longe vltra Rhenum eſt; hoc tamen bellum per Druſum priuignum ſuum adminiſtrauit; ſicut per priuignum Tiberium alterum, Pannonicum; quo bello cccc. millia captiuorum ex Germania tranſtulit, & super ripam Rheni in Gallia collocauit. Armeniam à Parthis recepit, obſides (quod nulli antea) Perſæ ei dederunt: reddiderunt etiam ſigna Romana, quæ Craſſo victo ademerant. Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miſerunt. Galatia quoque ſub hoc Prouincia facta eſt, cum antea regnum fuiſſet; primuſque eam M. Lollius pro Prætore adminiſtrauit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros fuit, vt reges Populi Rom. amici, in honorem eius conderent ciuitates, quas Cæſareas nominarent; ſicut in Mauritania à rege Iuba, & in Palæſtina, quæ nunc eſt vrbs clariſſima. Multi autem reges ex regnis ſuis venerunt, vt ei obſequerentur: & habitu Romano, togati ſcilicet, ad vehiculum vel equum

ipsius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rempublicam beatissimam Tiberio successori reliquit; qui priuignus eius, mox gener, postremo adoptione filius fuerat.

Tiberius ingenti socordia imperium gessit, graui crudelitate, scelesta auaritia, turpi libidine, nam nusquam ipse pugnauit: bella per legatos suos gessit, quosdam reges ad se per blanditias euocatos, nunquam remisit, in queis Archelaum Cappadocem: cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit, & maximam ciuitatem appellari suo nomine iussit; quæ nunc Cæsarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio & vigesimo imperij anno, ætatis LXXXIII. ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

Successit ei Caius Cæsar, cognomento Caligula, Drusi priuigni Augusti, & ipsius Tiberij nepos: sceleratissimus, ac funestissimus, & qui etiam Tiberij dedecora purgauerit. Bellum contra Germanos suscepit: & ingressus Sueuiam, nihil strenue fecit. Stupra sororibus intulit, ex vna etiam natam filiam cognouit. Cum aduersum cunctos ingenti auaritia, libidine, crudelitate sæuiret, interfectus in Palatio est, anno ætatis suæ XXXIX. imperij III. mense X. dieque VIII.

Post hunc Claudius fuit, patruus Caligulæ, Drusi, qui apud Moguntiacum mo-

numentum habet, filius: cuius & Caligulæ nepos erat. Hic medie imperauit; multa gerens tranquille atque moderate, quædam crudeliter atque insulse. Britanniæ intulit bellum, quam nullus Romanorum post Iulium Cæsarem attigerat: eaque deuicta per Cnæum Sentium & Aulum Plautium, illustres & nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insulas etiam vltra Britanniam in Oceano positas, Romano imperio addidit; quæ appellantur Orcades: filioque suo Britannici nomen imposuit. Tam ciuilis autem circa quosdam amicos exstitit, vt etiam Plautium nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa ac egregia fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium lævus incederet. Is vixit annos LXIV. imperauit XIV. post mortem consecratus est, Divusque appellatus.

Successit huic Nero, Caligulæ avunculo suo simillimus: qui imperium Romanum & deformauit, & diminuit: insitatæ luxuriæ sumptuumque; vt qui exemplo Caij Caligulæ, calidis & frigidis se lauaret vnguentis, retibus aureis piscaretur, quæ blatteis funibus extrahebat. Infinitam partem Senatus interfecit; bonis omnibus hostis fuit, ad postremum se tanto dedecore prostituit, vt saltaret & cantaret in scena citharœdico habitu & tragico, par-

ricidia multa commiſit, fratre, vxore, matre, interfectis, vrbem Romam incendit; vt ſpectaculi eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arſerat. In re militari nihil omnino auſus, Britanniam pæne amiſit. Nam duo ſub hoc nobiliſſima oppida capta illîc atque euerſa ſunt: Armeniam Parthi ſuſtulerunt, legioneſque Romanas ſub iugum miſerunt. Duæ tamen Prouinciæ ſub eo factæ ſunt; Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; & Alpes Cotiæ, Cotio rege defuncto. Propter hoc Romanæ Vrbi exſecrabilis, ab omnibus ſimul deſtitutus, & à Senatu hoſtis iudicatus, quum quæreretur ad pœnam (quæ pœna erat talis, vt nudus per publicum ductus, furca capiti eius inſerta, virgis vſque ad mortem cæderetur, atque ita præcipitaretur de ſaxo) è Palatio fugit: & in ſubvrbano ſe liberti ſui, quod eſt inter Salariam & Numentanam viam, ad quartum vrbis milliarium, interfecit. Is ædificauit Romæ thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obijt trigeſimo & altero ætatis anno, imperij XIV. atque in eo omnis familia Auguſti conſumpta eſt.

Huic Ser. Galba ſucceſſit, antiquiſſimæ nobilitatis Senator, cum LXXIII. annum ageret ætatis, ab Hiſpanis & Gallis Imperator electus, mox ab vniuerſo exercitu

libenter acceptus est. Nam priuata eius vita insignis fuerat militaribus & ciuilibus rebus; sæpe Consul, sæpe Proconsul; frequenter dux in grauissimis bellis. Huius breue imperium fuit, & quod bona haberet exordia, nisi ad seueritatem propensior videretur. Insidijs tamen Othonis occisus est, imperij mense septimo, iugulatus in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt Aurelia via, non longe ab Vrbe Roma.

Otho, occiso Galba inuasit imperium: materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obscuro: in priuata vita mollis, in imperio documentum sui non potuit ostendere Nam cum iisdem temporibus quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset à Germanicianis exercitibus Imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebriacum in Italia leui prœlio victus esset, ingentes tamen copias haberet, sponte semetipsum occidit, petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret euentu, cum tanti se non esse dixisset, vt propter eum Ciuile bellum commoueretur, voluntaria morte obijt, trigesimo & octauo ætatis anno, nonagesimo & quinto imperij die.

Dein Vitellius imperio potitus est, familia honorata magis quam nobili, nam pater eius non admodum clare natus, tres

tamen ordinarios gesserat Consulatus. Hic cum multo dedecore imperauit, & graui sæuitia notabilis, præcipue ingluvie & voracitate: quippe cum de die sæpe quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe cœna memoriæ mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit: in qua super cæteros sumptus, duo millia piscium, septem auium millia apposita traduntur. Hic cum Neroni similis esse vellet, atque id adeo præ se ferret, vt etiam exsequias Neronis, quæ humiliter sepultæ fuerant, honoraret, à Vespasiani ducibus occisus est, interfecto prius Sabino Vespasiani Imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, & cum magno dedecore tractus per vrbem Romam publice, nudus, erecta coma & capite, subiecto ad mentum gladio; stercore in vultum & pectus ab omnibus obuijs appetitus: postremo iugulatus, & in Tiberim deiectus, etiam communi caruit sepultura. Perijt autem ætatis anno septimo & quinquagesimo, Imperij mense VIII. & die vno.

Vespasianus huic successit, factus apud Palæstinam Imperator: princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus, priuata vita illustris; vt qui à Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, tricies & bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes, XX. oppida, insulam

Vectam Britanniæ proximam, imperio Romano adiecerit. Romæ se in imperio moderatissime gessit: pecuniæ tamen auidior fuit, ita vt eam nulli iniuste auferret: quam cum omni diligentiæ prouisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, præcipue indigentibus, nec facile ante eum cuiusquam principis vel maior est liberalitas comperta, vel iustior; placidissimæ bonitatis; vt qui maiestatis quoque contra se reos non facile puniret vltra exsilij pœnam. Sub hoc Iudæa Romano accessit imperio: & Hierosolyma, quæ fuit vrbs clarissima Palæstinæ: Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quæ liberæ ante hoc tempus fuerant: item Thraciam, Ciliciam Tracheam, Commagenen, quæ sub regibus amicis erant, in Prouinciarum formam redegit. Offensarum & inimicitiarum immemor fuit, conuitia à causidicis & philosophis in se dicta, leniter tulit, diligens tamen coërcitor disciplinæ militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphauit. Per hæc cum Senatui & Populo, postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluvio ventris exstinctus est in villa propria, circa Sabinos, annum ætatis agens LXIX. imperij nonum, & diem septimum: atque inter Diuos relatus est Genituram filiorum ita cognitam habuit, vt cum multæ contra eum

coniurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in Senatu dixerit; aut filios sibi successuros, aut neminem.

Huic Titus filius successit; qui & ipse Vespasianus est dictus: vir omnium virtutũ genere mirabilis; adeo vt amor & deliciæ humani generis diceretur, facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus: caussas Latine egit; poëmata & tragœdias Græce composuit. In oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans, XII. propugnatores XII. sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ ciuilitatis in imperio fuit, vt nullum omnino puniret; conuictos aduersum sese coniurationis ita dimiserit; vt in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit & liberalitatis, vt nulli quidquam negaret: & cum ab amicis reprehenderetur, respondit, Nullum tristem debere ab Imperatore discedere. Propterea cum quadam die in cœna recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam præstitisse, dixit; ô Amici, hodie diem perdidi. Hic Romæ amphitheatrum ædificauit, & quinque millia ferarum in dedicatione eius occîdit.

Per hæc inusitato fauore dilectus, morbo periit, in ea qua pater villa, post biennium, menses octo, dies XX. quam Imperator erat factus, ætatis anno altero & XL.

Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, vt omnes tanquam in propria doluerint orbitate, Senatus obitu ipsius circa vesperam nnntiato, nocte irrupit in curiam: & tantas ei mortuo gratias laudesque congessit, quantas nec viuo vnquam egerat, nec præsenti. Inter Diuos relatus est.

Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius iunior, Neroni aut Caligulæ, aut Tiberio similior, quam patri vel fratri suo, primis tamen annis moderatus in imperio fuit: mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, auaritiæ, tantum in se odium concitauit, vt merita & patris & fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex Senatu. Dominum se & Deum primus appellari iussit: nullam sibi nisi auream & argenteam statuam in Capitolio poni passus est, consobrinos suos interfecit, superbia quoque in eo exsecrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit; vnam aduersus Sarmatas, alteram aduersus Cattos, duas aduersum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem quidem triumphum egit; de Sarmatis solam lauream vsurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est, nam in Sarmatia legiones eius cum duce interfectæ: & à Dacis Appius Sabinus Consularis & Cornelius Fuscus præfectus prætorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romæ quoque mul-

ea opera fecit; in his Capitolium & Forum Transitorium, Odeum, porticus, Isium ac Serapium, & Stadium. Verum cum ob scelera vniuersis exosus esse cœpisset, interfectus est suorum coniuratione in Palatio, anno ætatis XLV. imperij quintodecimo. Funus eius cum ingenti dedecore per vespillones exportatum, & ignobiliter est sepultum.

EVTROPII

LIBER VIII.

ANNO octingentesimo & quinquagesimo ab Vrbe condita, Vetere & Valente Consulibus, Respub. ad prosperrimum statum redijt, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerua successit; vir in priuata vita moderatus; & strenuus; nobilitatis mediæ, qui senex admodum, operam dante Petronio Secundo, præfecto prætorio; item Parthenio interfectore Domitiani, Imperator factus, æquissimum se & ciuilissimum præbuit. Reipubl. diuina prouisione consuluit, Traianum adoptando. Mortuus est Romæ post annum & qua-

tuor menſes imperij ſui, ac dies octo: ætatis LXX. & altero anno, atque inter Diuos relatus eſt.

Succeſſit ei Vlpius Traianus Crinitus, natus Italicæ in Hiſpania, familia antiqua magis quam clara: nam pater eius primum Conſul fuit. Imperator autem apud Agrippinam ciuitatem in Gallijs factus eſt. Rempublicam ita adminiſtrauit, vt omnibus principibus merito præferatur. Inuſitatæ ciuilitatis & fortitudinis fuit. Romani imperij, quod poſt Auguſtum defenſum magis fuerat quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit: vrbes trans Rhenum in Germania reparauit: Daciam Decibalo victo ſubegit, prouincia trans Danubium facta in his agris quos nunc Taiphali habent, & Victophali & Theruingi. Ea prouincia decies centena millia in circuitu tenet. Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit, Pharnace Syro occiſo, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem & Sauromatarum & Boſphoranorum & Arabum, & Oſdroënorum, & Colchorum in fidem accepit, & Adiabenos, Marchomedos occupauit: & Anthemiſium magnam Perſidis regionem, Seleuciam & Cteſiphontem, Babylonem & Edeſſios vicit, ac tenuit vſque ad Indiæ fines; & mare Rubrum acceſſit: atque ibi tres prouincias

fecit,

fecit, Armeniam; Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus quæ Macedenam attingunt. Arabiam postea in prouinciæ formam redegit; in mari Rubro classem instituit; vt per eam Indiæ fines vastaret. Gloriam tamen militarem ciuilitate & moderatione superauit, Romæ & per prouincias æqualem se omnibus exhibens; amicos salutandi causa frequentans, vel ægrotantes, vel cum festos dies habuissent; conuiuia cuum ijsdem indiscreta vicissim habens, sæpe in vehiculis eorum sedens; nullum senatorum lædens; nihil iniustum ad augendum fiscum agens: liberalis in cunctos, publice priuatimque ditans omnes & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognouisset: orbem terrarum ædificans, multas immunitates ciuitatibus tribuens; nihil non tranquillum & placidum agens; adeo vt omni eius ætate vnus tantum Senator damnatus sit; at is tamen per Senatum ignorante Traiano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit & vivus & mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium: amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis esset, respondit; Talem se Imperatorem esse priuatis, quales esse sibi Imperatores priuatus optasset. Post ingentem igitur gloriam belli domique quæsitam, è Perside rediens, apud Seleu-

ciam Isauriæ profluuio ventris exstinctus est. Obijt autem ætatis anno LXII. mense nono, & die quarto: imperij anno XIX. mense VI. die XV. Inter Diuos relatus est, solusque omnium intra Vrbem sepultus. Ossa eius collocata in vrna aurea, in foro quod ædificauit, sub columna sita sunt: cuius altitudo, CXLIV. pedes habet. Huius tantum memoriæ delatum est, vt vsque ad nostram ætatem non aliter in Senatu principibus acclametur, nisi, Felicior Augusto, melior Traiano; Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, vt vel assentantibus, vel vere laudantibus occasionem magnificentissimi præstet exempli.

Defuncto Traiano, Ælius Adrianus creatus est princeps; sine aliqua quidem voluntate Traiani, sed operam dante Plotina Traiani vxore, nam eum Traianus, quamquam consobrinæ filium, viuens noluerat adoptare. Natus & ipse Italicæ in Hispania, qui Traiani gloriæ inuidens, statim prouincias tres reliquit, quas Traianus addiderat; & de Assyria, Mesopotamia, & Armenia, reuocauit exercitus; ac finem imperij esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conatum, amici deterruerunt; ne multi ciues Romani Barbaris traderentur: propterea quod Traianus victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat,

ad agros & vrbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta. Pacem tamen omni tempore imperij sui habuit; semel tantum per præsidem dimicauit: orbem Romanum circumiuit, & multa ædificauit. Facundissimus Latino sermone, Græco eruditissimus fuit. Non magnam clementiæ gloriam habuit: diligentissimus tamen circa ærarium, & militum disciplinam. Obijt in Campania, maior sexagenario, imperij anno XXI. mense X. die XXIX. Senatus ei tribuere noluit diuinos honores, tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, & vniuersi Senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

Ergo Adriano successit T. Antoninus Fulvius Boionius; idem etiam Pius nominatus; genere claro, sed non admodum vetere: vir insignis, & qui merito Numæ Pompilio conferatur; ita vt Romulo Traianus æquetur. Vixit ingenti honestate priuatus, maiori, in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderata gloria: defendere magis prouincias quam amplificare studens; viros iustissimos ad administrandam Rempub. quærens; bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans, regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis; adeo vt Barbarorum plurimæ nationes, deposi-

tis armis, ad eum controuersias suas litesque deferrent, sententiæque eius parerent. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem suas stipendijs militum, & circa amicos liberalitatibus minuit; verum ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obijt apud Lorium villam suam milliario ab vrbe XII. vitæ anno LXXIII. imperij XXIII. atque inter Diuos relatus est, & merito consecratus.

Post hunc imperauit M. Antoninus Verus; haud dubie nobilissimus: quippe cum eius origo paterna à Numa Pompilio, materna à Salentino rege penderet: & cum eo L. Annius Antoninus Verus; tumq; primum Romana Respublica duobus æquo iure imperium administrantibus paruit; cum vsque ad eum singulos semper habuisset Augustos. Hi & genere inter se coniuncti fuerunt, & affinitate, nam Verus Annius Antoninus M. Antonini filiam in matrimonium habuit: M. autem Antoninus gener Antonini Pij fuit, per vxorem Galeriam Faustinam, iuniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt; qui post victoriam Traiani tum primum rebellauerant. Verus Antoninus ad id profectus est: qui Antiochiæ & circa Armeniam agens, multa per duces & ingentia patrauit: Seleuciam Assyriæ vrbem nobilissimam cum D. milli-

bus hominum cepit : Parthicum triumphum reuexit ; cum fratre eodemque socero triumphauit. Obijt tamen in Venetia, cum à Concordia ciuitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ictus, casu morbi quem Græci ἀπόπληξιν vocant, vir ingenij parum ciuilis ; reuerentia tamen fratris nihil vnquam atrox ausus. Cum obijsset xi. imperij anno, inter Diuos relatus est. Post eum Marcus Antoninus solus Rempub. tenuit ; vir quem mirari facilius quis quam laudare possit. A principio vitæ tranquillissimus : adeo vt in infantia quoque vultum nec ex gandio, nec ex mœrore mutaret. Philosophiæ deditus Stoïcæ, ipse etiam non solum vitæ moribus, sed etiam eruditione philosophus, tantæ admirationis adhuc iuvenis, vt eum successorem parauerit Adrianus relinquere, adoptato tamen Antonino Pio generum esse ei idcirco voluerit, vt hoc ordine ad imperium perueniret. Institutus est ad philosophiam per Apollonium Chalcedonium ; ad scientiam Græcarum litterarum, per Sextum Chæronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem litteras eum Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo iure egit ; ad nullam insolentiam elatus imperij fastu : liberalitatis promptissimæ, prouincias ingenti benignitate & modera-

tione tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestæ sunt. Bellum ipse vnum gessit Marcomannicum: sed quantum nulla memoria fuit, adeo vt Punicis conferatur, nam eo grauius est factum, quod vniuersi exercitus perierant, sub hoc enim tantus casus pestilentiæ fuit, vt post victoriam Persicam, Romæ ac per Italiam prouinciasque, maxima hominum pars, militum omnes fere copiæ languore defecerint. Ingenti ergo labore & moderatione, cum apud Carnuntum iugi triennio perseuerasset, bellum Marcomannicum confecit; quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatæ, Sueui, atque omnis Barbaria commouerat: multa hominum millia interfecit: ac Pannonijs seruitio liberatis, Romæ rursus cum Commodo Antonino filio suo, quem iam Cæsarem fecerat, triumphauit. Ad huius belli sumptum ærario exhausto, cum largitiones nullas haberet, neque indicere prouincialibus aut Senatui aliquid vellet, instrumentum regij cultus, facta in foro Diui Traiani sectione, distraxit: vasa aurea, pocula crystallina & murrhina, vxoriam ac suam sericam ac auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata vo-

fuerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Hic permisit viris clarioribus, vt conuiuia eodem cultu quo ipse, & ministris similibus exhiberent. In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, vt centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam Rempubl. & virtute & mansuetudine reddidisset, obijt XVIII. imperij anno, vitæ LXI. & omnibus certatim adnitentibus, inter Diuos relatus est.

Huius successor L. Antoninus Commodus, nihil paternum habuit; nisi quod contra Germanos feliciter & ipse pugnauit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, vt Commodus diceretur, sed luxuria & obscœnitate deprauatus, gladiatorijs armis sæpissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum huiusmodi hominibus sæpe dimicauit. Obijt morte subita; adeo vt strangulatus, vel veneno interfectus putaretur: cum annis XII. post patrem, & VIII. mensibus imperasset; tanta exsecratione omnium, vt hostis humani generis etiam mortuus iudicaretur.

Huic successit Pertinax; grandæuus iam; vt qui septuagenariam attigisset ætatem; præfecturam Vrbi tum agens; ex S. C. imperare iussus. Octogesimo imperij die Prætorianorum militum seditione, & Iuliani scelere occisus est.

Post eum Saluius Iulianus Rempubl. inuasit; vir nobilis, & iuris peritissimus; nepos Saluij Iuliani, qui sub Diuo Adriano Perpetuum composuit Edictum. Victus est à Seuero apud Muluium pontem, interfectus in Palatio, vixit mensibus septem, postquam cœperat imperare.

Hinc imperij Romani administrationem Septimius Seuerus accepit: oriundus ex Africa, prouincia Tripolitana, oppido Lepti, solus omni memoria & ante & postea ex Africa Imperator fuit. Hic primum fisci aduocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde & varia officia atque honores vsque ad administrationem totius Reipublicæ peruenit, Pertinacem se appellari voluit, in honorem eius Pertinacis qui à Iuliano fuerat occisus. Parcus admodum fuit, natura sævus. Bella multa & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Ægypto & Syria rebellauerat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit: Arabas eo vsque superauit, vt etiam prouinciam ibi faceret, idcirco Parthicus & Arabicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparauit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Iuliano, Cæsarem se in Gallia fecit: victusque apud Lugdunum est & interfectus. Seuerus autem præter bellicam gloriam, etiam ciuilibus studijs clarus fuit, & litte-

ris doctus, philoſophiæ ſcientiam ad plenum adeptus. Nouiſſimum bellum in Britannia habuit: vtque receptas prouincias omni ſecuritate muniret, vallum per XXXII. millia paſſuum à mari ad mare deduxit. Deceſſit Eboraci admodum ſenex, imperij anno XVIII. menſe IV. & Diuus appellatus eſt, nam filios ſuos ſucceſſores reliquit, Baſſianum & Getam: ſed Baſſiano Antonini nomen à Senatu voluit imponi, itaque dictus eſt M. Aurelius Antoninus Baſſianus: patrique ſucceſſit. Nam Geta hoſtis publicus iudicatus, confeſtim perijt.

Marcus igitur Aurelius Antoninus Baſſianus, idemque Caracalla, morum fere paternorum fuit, paulo aſperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lauacri; quæ Antoninianæ appellantur; nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis; vt qui nouercam ſuam Iuliam, vxorem duxerit. Defunctus in Oſdroëne apud Edeſſam, moliens aduerſum Parthos expeditionem, anno imperii VI. menſe II. vix egreſſus ætatis XLIII. annum, funere publico elatus eſt.

Opilius deinde Macrinus, qui præfectus prætorio erat, cum filio Diadumeno facti Imperatores, nihil memorabile ex temporis breuitate geſſerunt; nam imperium eorum duum menſium, & vnius anni fuit:

seditione militari ambo pariter occisi sunt.

Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus: Hic Antonini Caracallæ filius putabatur: sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is cum Romam ingenti & militum & Senatus exspectatione venisset, probris se omnibus contaminauit. Impudicissime, & obscœnissime vixit, bienniοque post & VIII. mensibus tumultu interfectus est militari; & cum eo mater Semia Syra.

Successit huic Aurelius Alexander; ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, iuvenis admodum: susceptoque aduersus Persas bello, Xerxem eorum regem gloriosissime vicit, militarem disciplinam seuerissime rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exauctorauit. Assessorem habuit, vel scrinii magistrum, Vlpianum iuris conditorem. Romæ quoque fauorabilis fuit. Perijt in Gallia, militari tumultu XIII. imperii anno, & die VIII. in matrem suam Mammæam vnice pius.

EVTROPII

LIBER IX.

POST hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium acceſſit: ſola militum voluntate, cum nulla Senatus interceſſiſſet auctoritas, neque ipſe Senator eſſet. Is bello aduerſus Germanos feliciter geſto, cum à militibus eſſet Imperator appellatus, à Pupieno Aquileiæ occiſus eſt, deſerentibus eum militibus ſuis, cum filio adhuc puero; cum quo imperauerat triennio, & paucis diebus.

Poſtea tres ſimul Auguſti fuerunt, Pupienus, Balbinus, & Gordianus: duo ſuperiores obſcuriſſimo genere, Gordianus, nobilis: quippe cuius pater ſenior Gordianus, conſenſu militum, cum Proconſulatum Africæ gereret, Maximino imperante, princeps fuiſſet electus. Itaque cum Romam veniſſent Balbinus & Pupienus, in Palatio interfecti ſunt; ſoli Gordiano imperium reſeruatum. Gordianus, admodum puer, cum Tranquillinam Romæ duxiſſet vxorem, Ianum Geminum aperuit: & ad Orientem profectus, Parthis bellum

intulit, qui iam moliebantnr erumpere; quod quidem mox feliciter gessit, prœlijsque ingentibus Persas afflixit. Rediens, haud longe à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperauit. Miles ei tumulum xx. milliario à Circesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, ædificauit; exsequias Romam reuexit; ipsum Divum appellauit.

Philippi duo, filius & pater, Gordiano occiso, imperium inuaserunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syria profecti sunt. His imperantibus, millesimus annus Romæ vrbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo inde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ, Romæ iunior. Annis v. imperauerunt, inter Diuos tamen relati sunt.

Post hos Decius è Pannonia inferiore, Bubaliæ natus, imperium sumpsit. Bellum ciuile quod in Gallia motum fuerat, oppressit, filium suum Cæsarem fecit. Romæ lauacrum ædificauit. Cum biennio ipse & filius eius imperassent, vterque in Barbarico interfecti sunt, & inter Diuos relati.

Mox Imperatores creati sunt, Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Sub his Æmilianus in Mœsia res nouas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent; Interamnæ interfecti

sunt, non completo biennio. nihil omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia & morbis atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

Æmilianus obscurissime natus, obscurius imperauit; ac tertio mense extinctus est.

Hinc Licinius Valerianus in Rhætia & Norico agens, ab exercitu Imperator, & mox Augustus est factus. Gallienus quoque Romæ à Senatu Cæsar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, & pæne exitiabile fuit, vel infelicitate principum, vel ignauia. Germani Rauennam vsque venerunt. Valerianus in Mesopotamia bellum gerens, à Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili seruitute consenuit.

Gallienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad vltimum perniciose gessit. Nam iuvenis in Gallia & Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Mursiam Ingenuo, qui purpuram sumpserat, & Trebelliano. Diu placidus & quietus: mox in omnem lasciuiam dissolutus, tenendæ Reipub. habenas probrosa ignauia & desperatione relaxauit. Alamanni vastatis Gallis in Italiam irruperunt. Dacia quæ à Traiano vltra Danubium fuerat adiecta, amis-

ſa eſt. Græcia, Macedonia, Pontus, Aſia, vaſtata per Gothos. Pannonia à Sarmatis Quadiſque populata eſt: Germani vſque ad Hiſpanias penetrauerunt, & ciuitatem nobilem Tarraconem expugnauerunt. Parthi Meſopotamia occupata, Syriam ſibi cœperunt vindicare. Tum iam deſperatis rebus, & deleto pæne imperio Romano, Poſthumus in Gallia, obſcuriſſime natus, purpuram ſumpſit: & per annos decem ita imperauit, vt conſumptas pæne prouincias ingenti virtute & moderatione reparauerit, qui ſeditione militum interfectus eſt; quod Moguntiacum, quæ aduerſum eum rebellauerat, Lolliano res nouas moliente, diripiendam militibus tradere noluiſſet. Poſt eum Marius viliſſimus opifex purpuram accepit: & ſecundo die interfectus eſt. Victorinus poſtea Galliarum accepit imperium; vir ſtrenuiſſimus: ſed cum nimiæ libidinis eſſet, & matrimonia aliena corrumperet, Agrippinæ occiſus eſt, Acturio quodam machinante dolum, imperij ſui anno ſecundo. Huic ſucceſſit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præſidis adminiſtrans, abſens à militibus Imperator electus eſt; & apud Burdegalam purpuram ſumpſit; ſeditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia geruntur, in Oriente per Odenatum Perſæ victi ſunt: defenſa Syria, recepta Meſopotamia, vſque

ad Ctesiphontem Odenatus penetrauit. Ità Gallieno Rempub. deserente, Romanum imperium in Occidente per Posthumum, per Odenatum in Oriente seruatum est. Gallienus interea, Mediolani cum fratre Valeriano occisus est, imperij anno nono: Claudiusque ei successit, à militibus electus, à Senatu appellatus Augustus. Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vastantes; ingenti prœlio vicit, parcus vir, ac modestus, & iusti tenax, atque Reip. gerendæ idoneus: qui tamen intra biennium imperij morbo interijt, & Divus appellatus est. Senatus ingenti cum honore decorauit, scilicet vt in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

Quintilius post eum, Claudij frater, consensu militum Imperator electus est, vir vnica moderationis & ciuilitatis laude æquandus fratri vel præponendus, consensu Senatus appellatus Augustus, septimo decimo die imperij occisus est.

Post eum Aurelianus suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus, vir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propensioris: quique Gothos strenuissime vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos, varia bellorum felicitate reuocauit, superauit in Gallia Tetricum apud Catalaunos, ipso Tetrico prodente exer-

citum ſuum; cuius aſſiduas ſeditiones ferre non poterat: quin etiam per litteras occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, vt inter alia verſu Virgiliano vteretur; *Eripe me his, inuicte, malis.* Zenobiam quoque, occiſo marito Odenato, qui Orientem tenebat, hand longe ab Antiochia non ſine graui prœlio cepit: ingreſſuſque Romam, nobilem triumphum quaſi receptor Orientis Occidentiſque egit; currum præcedentibus Tetrico & Zenobia: qui quidem Tetricus etiam Corrector Lucaniæ poſtea fuit, ac priuatus diutiſſime vixit. Zenobia autem, poſteros, qui adhuc manent Romæ, reliquit. Hoc imperante etiam monetarij in Vrbe rebellauerunt, vitiatis pecuniis, & Feliciſſimo Rationali interfecto: quos Aurelianus victos, vltima crudelitate compeſcuit; plurimos nobiles capite damnauit: ſævus & ſanguinarius, ac neceſſarius magis in quibuſdam, quam amabilis Imperator: trux omni tempore, etiam filii ſororis interfector: diſciplinæ tamen militaris & morum diſſolutorum magna ex parte corrector. Vrbem Romam muris firmioribus cinxit; templum Soli ædificauit; in quo infinitum auri gemmarumque conſtituit. Prouinciam Daciam, quam Traianus vltra Danubium fecerat, intermiſit, vaſtato omni Illyrico & Mœſia, deſperans eam poſſe retineri: abductoſque

que Romanos ex vrbibus & agris Daciæ in media Mœsia collocauit: & est in dextera Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in læua. Occiditur serui sui fraude, qui ad quosdam militares viros amicos ipsius nomina pertulit annotata, falso manum eius imitatus, tamquam Aurelianus ipsos pararet occidere; itaque vt præueniretur ab iisdem, interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracleam est stratæ veteris, locus Cænophrurium appellatur; mors tamen eius inulta non fuit. Meruit quoque inter Diuos referri; Imperauit annos v. menses vi.

Tacitus post hunc suscepit imperium, vir egregie moratus; & Reipub. gerendæ idoneus, nihil tamen clarum potuit ostendere, intra vi. mensem imperij morte præuentus. Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus, & diebus xx. in imperio fuit; neque quidquam dignum memoria egit.

Post hunc Probus, vir illustris gloria militari, ad administrationem Reipubl: accessit. Gallias à Barbaris occupatas, ingenti prœliorum felicitate restituit. Quosdam imperium vsurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Agrippinæ, multis certaminibus oppressit. Vineas Gallos & Pannonios habere permisit. opere militari Almum montem

Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem, vineis conseuit, & prouincialibus colendos dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parta, dixit breui milites necessarios non futuros, vir acer ac strenuus, iustus, & qui Aurelianum æquaret gloria militari, morum tamen ciuilitate superaret. Interfectus est tamen Sirmij tumultu militari in Turre Ferrata. Imperauit annos sex, menses IV.

Post hunc Carus est factus Augustus Narbonæ natus in Gallia: qui confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit; cum quibus regnauit duobus annis, sed dum bellum aduersum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prœlio fudit: Seleuciam & Ctesiphontem vrbes nobilissimas cepit: & cum castra supra Tigridem haberet, ictu diuini fulminis perijt. Numerianus quoque filius eius, quem secum ad Persas duxerat, adolescens egregiæ indolis, cum oculorum dolore correptus, lecticula veheretur, impulsore Apro, qui socer eius erat, per insidias occisus est, & cum dolo occultaretur ipsius mors quovsque Aper inuadere posset imperium, fœtore cadaueris prodita est, milites enim qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ pallijs, post aliquot dies mortem eius notam habere po-

tuerunt. Interea Carinus, quem Cæſarem in Parthos proficiſcens Carus, in Illyrico, Gallia, Italia, reliquerat; omnibus ſe ſceleribus coinquinauit: plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit: condiſcipulis quoque, qui eum in auditorio vel leui fatigatione taxauerant, perniciofus fuit. Ob quæ omnibus hominibus inuiſus, non multo poſt pœnas dedit. Nam de Perfide victa exercitus rediens, cum Carum Auguſtum fulmine, Numerianum Cæſarem inſidijs perdidiſſet, Diocletianum Imperatorem creauit, Dalmatia oriundum, virum obſcuriſſime natum: adeo vt à pleriſque ſcribæ filius, à nonnullis Anulini ſenatoris libertinus fuiſſe credatur. Is prima militum concione iurauit, Numerianum nullo ſuo dolo interfectum, & cum iuxta eum Aper, qui Numeriano inſidias fecerat, conſtitiſſet, in conſpectu exercitus manu Diocletiani gladio percuſſus eſt. Poſtea Carinum, omni odio & deteſtatione viuentem, apud Margum ingenti prœlio vicit proditum ab exercitu ſuo, quem fortiorem habebat, certe deſertum inter Viminatium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, cum tumultum ruſticani in Gallia concitaſſent, & factioni ſuæ Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad ſubigendos eos

Maximianum Herculium Cæſarem miſit; qui leuibus prœlijs agreſtes domuit, & partem Galliæ reformauit. Poſt hæc tempora etiam Carauſius, qui viliſſime natus, in ſtrenuo militiæ ordine famam egregiam fuerat conſecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant, multis Barbaris ſæpe captis; nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus miſſa, cum ſuſpicio eſſe cœpiſſet, conſulto ab eo admitti Barbaros, vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque hac ſe occaſione ditaret; à Maximiano iuſſus occidi, purpuram ſumpſit, & Britannias occupauit. Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatæ eſſent, & Carauſius in Britannis rebellaret: Achilleus in Ægypto; Africam Quinquegentiani infeſtarent, Narſeus Orienti bellum inferret; Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæſare fecit Auguſtum; Conſtantium & Maximianum, Cæſares: quorum Conſtantius per filiam nepos Claudii traditur; Maximianus Galerius in Dacia haud longe à Sardica natus. Atque vt eos etiam affinitate coniungeret, Conſtantius priuignam Herculii Theodoram accepit; ex qua poſtea ſex liberos Conſtantini fratres habuit: Galerius filiam Diocletiani Valeriam: ambo

vxores, quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pax conuenit. eum post septennium Allectus socius eius occidit; atque ipse post eum Britannias triennio tenuit: qui ductu Asclepiodoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britanniæ decimo anno receptæ. Per idem tempus à Constantio Cæsare in Gallia pugnatum est, circa Lingones, die vna aduersam & secundam fortunam expertus est; nam cum repente Barbaris ingruentibus, intra ciuitatem esset coactus, tam præcipiti necessitate, vt clausis portis, in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis aduentante exercitu, LX. fere millia Alamannorum cecîdit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligauit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandriæ Achilleum VIII. fere mense superauit, eumque interfecit. victoria acerbe vsus est, totam Ægyptum grauibus proscriptionibus cædibusque fœdauit. Ea tamen occasione ordinauit prouide multa, & disposuit; quæ ad nostram ætatem manent. Galerius Maximianus primo aduersum prœlium, exin secundum habuit, inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis quam ignaue dimicasset,

admodum enim parua manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, & ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia fertur à Diocletiano exceptus, vt per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse. Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis copijs, rursus cum Narseo Ormisdæ & Saporis auo, in Armenia Maiore pugnauit successu ingenti, nec minore consilio simulque fortitudine: quippe qui etiam speculatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit. pulso Narseo, castra eius diripuit; vxores, sorores, liberos suscepit; infinitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissimam, ipsum in vltimas regni solitudines coëgit; quare à Diocleriano, in Mesopotamia cum præsidijs tum morante, ouans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps & simúl & viritim bella gesserunt. Carpis & Basternis subactis, Sarmatis victis: quarum nationum ingentes captiuorum copias in Romanis finibus locauerunt. Diocletianus moratus callide fuit, sagax præterea, & admodum subtilis ingenio, & qui seueritatem suam aliena inuidia vellet explere, diligentissimus tamen & sollertissimus princeps; & qui in imperio Romano primus regiæ consuetudinis formam magis quam Romanæ liber-

tatis; inuexit; adorarique se iussit, cum ante eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperij insigne in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia. Herculius autem, propalam ferus, & inciuilis ingenij, asperitatem suam etiam vultus horrore significans; Hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in omnibus est seuerioribus consilijs obsecutus. Cum tamen ingrauescente ævo, parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, vt in priuatam vitam concederent, & stationem tuendæ Reipub. viridioribus iunioribusque mandarent; cui ægre collega obtemperauit, tamen vterque vna die priuato habitu, imperij insigne mutauit; Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani; post triumphum inclytum quem Romæ ex numerosis gentibus egerant, pompa ferculorum illustri, qua Narsei coniuges sororesque & liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt autem Salonas vnus, alter in Lucaniam. Diocletianus priuatus in villa quæ haud procul à Salonis est, præclaro otio senuit; inusitata virtute vsus; vt solus omnium post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad priuatæ vitæ statum ciuilitatemque remearet. Contigit igitur ei quod nulli post natos homines, vt cum

priuatus obiſſet, inter Diuos tamen referretur.

EVTROPII

LIBER X.

His igitur abeuntibus, ad adminiſtrationem Reipubl. Conſtantius & Galerius Auguſti creati ſunt; diuiſuſque inter eos Romanus orbis; vt Galliam, Italiam, Africam Conſtantius; Illyricum, Aſiam, Orientem Galerius obtineret; ſumptis duobus Cæſaribus. Conſtantius tamen, contentus dignitate Auguſti, Italiæ atque Africæ adminiſtrandæ ſollicitudinem recuſauit: vir egregius, & præſtantiſſimæ ciuilitatis; diuinis prouincialium ac priuatorum ſtudijs, fiſci commoda non admodum affectans: ducenſque melius, publicas opes à priuatis haberi, quam intra vnum clauſtrum reſeruari, adeo autem cultus modici, vt feriatis diebus, ſi cum amicis numeroſioribus eſſet epulandum, priuatorum eis argento oſtiatim petito triclinia ſternerentur. Hic non modo amabilis, ſed etiam venerabilis Gallis fuit: præcipue quod Diocletiani ſuſpectam pru-

clementiam, & Maximiani ſanguiniariam temeritatem imperio eius euaſerant. Obijt in Britannia, Eboraci, principatus anno tertio-decimo; atque inter Diuos relatus eſt.

Galerius, vir & probe moratus, & egregius in re militari, cum Italiam quoque, ſinente Conſtantio, adminiſtrationi ſuæ acceſſiſſe ſentiret, Cæſares duos creauit. Verum Conſtantio mortuo, Conſtantinus, ex obſcuriore matrimonio eius filius, in Britannia creatus eſt Imperator, & in locum patris exoptatiſſimus moderator acceſſit. Romæ interea prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculij filium, qui haud procul ab Vrbe in Villa Publica morabatur, Auguſtum nuncupauerunt, quo nuncio Maximianus Herculius ad ſpem erectus reſumendi faſtigij, quod inuitus amiſerat, Romam aduolauit è Lucania, quam ſedem priuatus elegerat, in agris amœniſſimis conſeneſcens: Diocletianumque etiam per litteras adhortatus eſt, vt depoſitam reſumeret poteſtatem: quas ille irritas habuit, ſed aduerſum motum prætorianorum atque Maxentij, Seuerus Cæſar Romam miſſus à Galerio, cum exercitu venit: obſidenſque Vrbem militum ſuorum ſcelere, deſertus eſt. auctæ Maxentio opes, confirmatumque imperium. Seuerus fugiens, Rauennæ interfectus eſt. Herculius tamen Maximianus, poſt hæc in concione

exercitus filium Maxentium denudare conatus, seditionem & conuitia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est; dolo composito, tanquam à filio esset expulsus; vt Constantino genero jungeretur: moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Gallijs, & militum & prouincialium ingenti iam fauore regnabat, cæsis Francis, atque Alamannis, captisque eorum regibus: quos etiam bestijs, cum magnificum spectaculum muneris parasset, obiecit. Detectis igitur insidijs per Faustam filiam, quæ dolum viro enuntiauerat, profugit Herculius Massiliam, ibique oppressus. ex ea etenim nauigare ad filium præparabat, pœnas dedit iustissimo exitu; vir ad omnem asperitatem sæuitiamque proclivus, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus expers.

Per hoc tempus Licinius à Galerio Imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello quod aduersus Narseum gesserat, strenuis laboribus & officijs acceptus: mors Galerij confestim secuta est. Respub. tum ab his quatuor Imperatoribus tenebatur, Constantino; & Maxentio, filijs Augustorum; Licinio & Maximino, novis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperii sui anno, bellum aduersum Maxentium Ciuile commouit, copias eius multis prœlijs

fudit: ipſum poſtremo Romæ aduerſus nobiles omnibus exitiis ſæuientem, apud pontem Miluium vicit, Italiaque eſt potitus. Non multo poſt deinceps in Oriente quoque aduerſus Licinium Maximinus res nouas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tarſum morte præuenit.

Conſtantinus tamen, vir ingens, & omnia efficere nitens quæ animo præparaſſet, ſimul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit; quamuis neceſſitudo illi & affinitas cum eo eſſet: nam ſoror eius Conſtantia, nupta Licinio erat, ac primo eum in Pannonia, ſecundo ingenti apparatu bellum apud Cibalas inſtruentem, repentinus oppreſſit: omnique Dardania, Mœſia, Macedonia potitus, numeroſas prouincias occupauit. Varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata ruptaque eſt. Poſtremo Licinius nauali & terreſtri prœlio victus apud Nicomediam, ſe dedidit, & contra religionem ſacramenti Theſſalonicæ priuatus occiſus eſt. Eo tempore res Romana ſub vno Auguſto & tribus Cæſaribus (quod nunquam alias) fuit; cum liberi Conſtantini Galliæ, Orienti, Italiæque præeſſent. Verum inſolentia rerum ſecundarum aliquantum Conſtantinum ex illa fauorabili animi docilitate mutauit. Primum neceſſitudines perſecutus, egregium virum, & ſororis filium, commodæ

indolis iuuenem interfecit, mox vxorem; post numerosos amicos. Vir primo imperij tempore optimis principibus, vltimo medijs comparandus. Innumeræ in eo animi corporisque virtutes claruerunt, militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit; verum ita, vt non superaret industriam. Nam etiam Gothos post Ciuile bellum varie profligauit, pace his ad postremum data; ingentemque apud Barbaras gentes memoriam gratiæ collocauit. Ciuilibus artibus & liberalibus studiis deditus: affectator iusti amoris, quem omnino sibi & liberalitate & docilitate quæsiuit, sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores eos clarioresque præstaret. Multas leges rogauit; quasdam ex bono & æquo, plerasque superfluas, nonnullas seueras, primusque Vrbem nominis sui ad tantum fastigium euehere molitus est, vt Romæ æmulam faceret. Bellum aduersum Parthos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant, vno & trigesimo anno imperii, ætatis sexto & sexagesimo, Nicomediæ in Villa Publica obiit. denuntiata mors eius etiam per crinitam stellam, quæ invsitatæ magnitudinis aliquamdiu fulsit; eam Græci κομήτην vocant; atque inter Diuos meruit referri.

Successores filios tres reliquit, atque v-

num fratris filium. Verum Dalmatius Cæsar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multo post oppressus est factione militari, & Constantio patruele suo sinente potius quam iubente. Constantinum porro, fratri bellum inferentem, & apud Aquileiam inconsultius prœlium aggressum, Constantis duces interemerunt; ita Respublica ad duos Augustos redacta est. Constantis imperium, strenuum aliquandiu & iustum fuit; mox cum & valetudine improspera, & amicis prauioribus vteretur; ad grauia vitia conuersus, cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus esset, factione Magnentij occisus est. Obiit autem non longe ab Hispaniis, in castro cui Helenæ nomen est, anno imperii XVII. ætatis trigesimo: rebus tamen plurimis strenue militia gestis; exercituique per omne vitæ tempus sine graui crudelitate terribilis. Diuersa Constantii fortuna fuit, à Persis enim multa & grauia perpessus, sæpe captis oppidis, obsessis vrbibus, cæsis exercitibus; nullumque ei contra Saporem prosperum prœlium fuit; nisi quod apud Singaram, haud dubiam victoriam ferocia militum amisit; qui pugnam seditiose & stolide contra rationem belli, die iam præcipiti poposcerunt. Post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias, obtinente; etiam Illyricum

res nouas habuit, Veteranione ad imperium consensu militum electo: quem grandæuum iam, & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ, ad tuendum Illyricum principem creauerunt: virum probum, & morum veterum, ac iucundæ ciuilitatis: sed omnium liberalium artium expertem; adeo vt ne elementa quidem prima litterarum, nisi grandæuus, & iam Imperator, acceperit. Sed à Constantio, qui ad vltionem fraternæ necis, bellum Ciuile commouerat, abrogatum est Veteranioni imperium: qui nouo inusitatoque more, consensu militum deponere insigne compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit; Nepotiano Constantini sororis filio, per gladiatoriam manum imperium inuadente: qui sæuis exordiis dignum exitum nactus est, vigesimo enim atque octano die à Magnentianis ducibus oppressus, pœnas dedit: caputque eius pilo per Vrbem circumlatum est: grauissimæ proscriptiones & nobilium cædes fuerunt.

Non multo post Magnentius apud Mursiam profligatus acie est, ac pæne captus: ingentes Romani imperii vires ea dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum possent securitatisque conferre. Orienti mox à Constantio Cæsar est datus, patrui filius Gallus: Magnentiusque diuersis prœ-

lijs victus, vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit, imperij anno tertio, mense septimo; frater quoque eius Senonis; quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

Per hæc tempora etiam à Constantio multis inciuilibus gestis, Gallus Cæsar occisus est: vir natura ferus, & ad tyrannidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Syluanus quoque in Gallia res nouas molitus, ante diem trigesimum exstinctus est. Solus in imperio Romano eo tempore Constantius Princeps & Augustus fuit. Mox Iulianum Cæsarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem; tradita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida Barbari expugnassent, alia obsiderent, vbique fœda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia iam calamitate nutaret: à quo modicis copijs apud Argentoratum Galliæ vrbem ingentes Alamannorum copiæ exstinctæ sunt, rex nobilissimus captus; Galliæ restitutæ; multa postea per eundem Iulianum egregie aduersum Barbaros gesta sunt; submotique vltra Rhenum Germani, & finibus suis Romanum imperium restitutum. Neque multo post, cum Germanici iam exercitus à Galliarum præsidio tollerentur, consensu militum Iulianus factus Augustus est: interiectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus est, Constantio Parthicis bellis occupato: quibus re-

bus cognitis ad bellum Ciuile conuersus, in itinere obiit, inter Ciliciam Cappadociamque, anno imperii octauo & xxx. ætatis quinto & xl. meruitque inter Diuos referri: vir egregiæ tranquillitatis, placidus, nimis amicis & familiaribus credens; mox etiam vxoribus deditior: qui tamen primis imperij annis ingenti se modestia egerit: familiarium etiam locupletator: neque inhonoros sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia; ad seueritatem tamen propensior, si suspicio imperij moueretur, mitis alias: & cuius in Ciuilibus magis quam in externis bellis sit laudanda fortuna.

Hinc Iulianus rerum potitus est; ingentique apparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & castella Persarum in deditionem accepit, vel vi oppugnauit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem statiua aliquamdiu habuit: remeansque victor, dum se inconsultius prœliis inserit, hostili manu interfectus est, sexto Kalend. Iulias imperii anno septimo, ætatis altero & trigesimo: atque inter Diuos relatus est: vir egregius, & Rempublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus, Græcis doctior; atque adeo, vt Latina eruditione nequaquam cum Græca scientia conueniret: facun-

facundia ingenti ; promptæ memoriæ & tenacissimæ ; in quibusdam philosopho propior : in amicos liberalis : sed minus diligens quam tantum principem decuit : fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriæ eius inferrent ; in prouinciales iustissimus: & tributorum, quatenus ferri posset, oppressor : ciuilis in cunctos : mediocrem habens ærarij curam : gloriæ auidus, ac per eam animi plerumque immodici : nimius religionis Christianæ insectator; perinde tamen vt cruore abstineret. Marco Antonino non absimilis:quem etiam æmulari studebat.

Post hunc Iouianus, qui tunc domesticus militabat, ad obtinendum imperium consensu exercitus electus est, commendatione patris quam sua militibus notior, qui iam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, vno à Persis atque altero prœlio victus, pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit, mulctatus finibus, ac nonnulla imperij Romani parte tradita : quod ante eum annis mille centum & duobus-de-viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quinetiam legiones nostræ ita & apud Caudium per Pontium Telesinum, ita & in Hispania apud Numantiam, & in Numidia sub iugum missæ sunt, vt nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si

fœderis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset: sicut à Romanis omnibus his bellis quæ commemoraui, factum est. Nam & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt: neque pax rata fuit. Sed dum æmulum imperij veretur intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiæ finibus repentina morte obiit: vir alias neque iners neque imprudens. Multi exanimatum opinantur nimia cruditate: inter cœnandum enim epulis indulserat: alij odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis, graue quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum, quas graui frigore adoleri multas iusserat. Decessit imperij mense septimo, quartodecimo Kal. Martias: ætatis, vt qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno: ac benignitate principum qui ei successerunt, inter Diuos relatus est; nam & ciuilitati propior, & natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Iouiano eodem & Varroniano Consulibus, anno Vrbis conditæ millesimo centesimo & nonodecimo. Quia autem ad inclytos principes venerandosque peruentum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo maiore dicenda sunt: quæ nunc non tam prætermittimus, quam ad maiorem scribendi diligentiam reseruamus.

FINIS.

SEXT. AVRELII
VICTORIS
DE
VIRIS ILLVSTRIBVS
VRBIS ROMÆ
LIBER.

SEX. AVR. VICTORIS DE VIRIS ILLVSTRIBVS VRBIS ROMÆ LIBER.

CAP. I.

Proca Rex Albanorum.

PRoca rex Albanorum Amulium, & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit, & vt alternis imperarent: ſed Amulius fratri imperium non dedit: &, vt eum ſobole priuaret, Rheam Siluiam filiam eius Veſtæ ſacerdotio præfecit: vt virginitate perpetua teneretur: quæ à Marte compreſſa, Romulum & Remum edidit. Amulius ipſam in vincula compegit: paruulos in Tiberim abiecit: quos aqua in ſicco reli-

quit. Ad vagitum lupa accurrit, eosque vberibus suis aluit: Mox Faustulus pastor collectos Accæ Laurentiæ coniugi educandos dedit. Qui postea, Amulio interfecto, Numitori auo regnum restituerunt, ipsi pastoribus adunatis ciuitatem condiderunt; quam Romulus augurio victor, quod ipse XII. Remus VI. vultures viderat, Romam vocauit: & vt eam prius legibus, quam mœnibus muniret; edixit ne quis vallum transiliret: quod Remus irridens, transiliuit, & à Fabio Celere centurione rutro fertur occisus.

Romulus Romanorum rex I.

ROMVLVS asylum conuenis patefecit, & magno exercitu facto, cum videret coniugia deesse, per legatos à finitimis ciuitatibus petiit. Quibus negatis, ludos Consualia simulauit: ad quos cum vtriusque sexus multitudo venisset, dato suis signo virgines raptæ sunt: ex quibus cum vna pulcerrima cum magna omnium admiratione duceretur, Thalassio eam duci responsum. Quæ nuptiæ quia feliciter cesserunt, institutum est vt omnibus in nuptijs Thalassij nomen inuocaretur. Cum fœminas ergo finitimorum Romani rapuissent, primi Cæninenses contra eos bellum sumpserunt. Aduersus quos Romulus processit, & exercitum eorum, ac ducem Acronem

ſingulari prœlio deuicit. Spolia opima Ioui Feretrio in Capitolio conſecrauit. Antemnates, Cruſtumini, Fidenates, Veientes, Sabini etiam ob raptas bellum aduerſus Romanos ſumpſerunt. Et cum Romæ appropinquarent Tarpeiam virginem nacti, quæ aquæ, cauſa ſacrorum, hauriendæ deſcenderat, ei T. Tatius optionem muneris dedit, ſi exercitum ſuum in Capitolium produxiſſet: Illa petijt quod illi in ſiniſtris manibus gerebant, videlicet annulos & armillas, quibus doloſe repromiſſis, Sabinos in arcem perduxit, vbi Titus ſcutis eam obrui præcepit; nam & ea in læuis habuerant. Romulus aduerſus Tatium, qui montem Tarpeium tenebat, proceſſit; & in eo loco vbi nunc Romanum forum eſt, pugnam conſeruit: ibi Hoſtus Hoſtilius fortiſſime dimicans cecidit: cuius interitu conſternati Romani fugere cœperunt. Tunc Romulus Ioui Statori ædem vouit, & exercitus ſeu forte, ſeu diuinitus, reſtitit. Tunc raptæ in medium proceſſerunt: & hinc patres inde coniuges deprecatæ, pacem conciliarunt. Romulus fœdus percuſſit, & Sabinos in Vrbem recepit: populum à Curibus oppido Sabinorum, Quirites vocauit. Centum Senatores, à pietate Patres appellauit. Tres Equitum centurias inſtituit, quas à ſuo nomine Ramnenſes; à Tito Tatio Tatienſes; à Lucumone Luceres appellauit.

Plebem in triginta curias diſtribuit, eaſque raptarum nominibus appellauit. Cum ad Capræ paludem exercitum luſtraret, nuſquam comparuit, vnde inter Patres & Populum ſeditione orta, Iulius Proculus, vir nobilis, in concionem proceſſit, & iureiurando firmauit, Romulum à ſe in Quirinali viſum auguſtiore forma, cum ad deos abiret, eumdemque præcipere, vt ſeditionibus abſtinerent, virtutem colerent: futurum vt omnium gentium domini exſiſterent. Huius auctoritati creditum eſt: ædes in colle Quirinali Romulo conſtituta, ipſe pro deo cultus, & Quirinus eſt appellatus.

Numa Pompilius Romanorum rex II.

Poſt conſecrationem Romuli, cum diu interregnum eſſet, & ſeditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponis filius, Curibus oppido Sabinorum accitus, cum addicentibus auibus Romam veniſſet, vt populum ferum religione molliret, ſacra plurima inſtituit, ædem Veſtæ fecit, virgines Veſtales legit; Flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalem: Salios Martis ſacerdotes, quorum primus, Præſul vocatur, XII. inſtituit, Pontificem Maximum creauit. Portas Iano Gemino ædificauit. Annum in XII. menſes diſtribuit, additis Ianuario & Februario. Leges quoque plurimas & vti-

ſes tulit: omnia quæ gerebat, iuſſu Egeriæ nymphæ, vxoris ſuæ, ſe facere ſimulans. Ob hanc tantam iuſtitiam bellum ei nemo intulit. Morbo ſolutus, in Ianiculo ſepultus eſt, vbi poſt multos annos arcula cum libris à Terentio quodam exarata: qui libri quia leueis quaſdam ſacrorum cauſſas continebant, ex auctoritate Patrum cremati ſunt.

Tullus Hoſtilius Romanorum rex III.

Tullus Hoſtilius, quia bonam operam aduerſum Sabinos nauauerat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod trigeminorum certatione finiuit, & Albam propter perfidiam ducis Metij Fufetij diruit. Albanos Romam tranſire iuſſit. Curiam Hoſtiliam conſtituit. Montem Cœlium Vrbi addidit. Et dum Numam Pompilium ſacrificijs imitatur, Ioui Elicio litare non potuit; fulmine ictus cum regia conflagrauit.

Horatij & Curiatij.

Quum inter Romanos & Albanos bellum fuiſſet exortum, ducibus Hoſtilio & Fufetio, placuit rem paucorum certatione finire. Erant apud Romanos trigemini Horatij, tres apud Albanos Curiatij: quibus fœdere icto concurrentibus, ſtatim duo

Romanorum ceciderunt, tres Albanorum vulnerati. Vnus Horatius, quamuis integer, quia tribus impar erat, fugam simulauit, & singulos per interualla, vt vulnerum dolor patiebatur, insequentes, interfecit; Et cum spolijs onustus rediret, sororem obuiam habuit, quæ viso paludamento sponsi sui, qui vnus ex Curiatijs erat, flere cœpit: frater eam occidit. Quare apud Duumviros condemnatus, apud populum prouocauit: vbi patriis lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratia sub tigillum missus, quod nunc quoque viæ suppositum, Sororium appellatur.

Metius Fufetius.

Metius Fufetius dux Albanorum, cum se inuidiosum apud ciueis videret, quod bellum sola trigeminorum certatione finisset, vt rem corrigeret, Veientes & Fidenates aduersum Romanos incitauit. Ipse ab Tullo in auxilium arcessitus, aciem in collem subduxit, vt fortunam belli experiretur ac sequeretur. Qua re Tullus intellecta, magna voce ait, suo illud iussu Metium facere. Quare hostes territi victique sunt. Postera die Metius cum ad gratulandum Tullo venisset, iussu ipsius quadrigis religatus, & in diuersa distractus est.

Ancus Marcius Romanorum rex IV.

Ancus Marcius Numæ Pompilij ex filia nepos, æquitate & religione auo similis, Latinos bello domuit: Auentinum & Ianiculum monteis Vrbi addidit: Noua mœnia oppido circumdedit. Siluas ad vsum nauium publicauit. Salinarum vectigal instituit. Carcerem primus ædificauit. Ostiam coloniam, maritimis commeatibus opportunam, in ostia Tiberis deduxit. Ius Feciale, quo legati ad res repetundas vterentur, ab Æquicolis transtulit: quod primus fertur Rhesus excogitasse. His rebus intra paucos dies confectis, immatura morte præreptus, non potuit præstare, qualem promiserat, regem.

L. Tarquinius Priscus Romanorum rex V.

Lucius Tarquinius Priscus, Damarati Corinthij filius, eius qui Cypseli tyrannidem fugiens, in Etruriam commigrauit, ipse Lucumo dictus, vrbe Tarquinijs profectus Romam petijt. Aduenienti aquila pileum sustulit: & cum alte subuolasset, reposuit, Tanaquil coniux, auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit. Tarquinius pecunia & industria dignitatem, atque etiam Anci regis familiaritatem

consecutus est : à quo tutor liberis relictus, regnum intercepit, & ita administrauit, quasi iure adeptus fuisset. Centum Patres in Curiam legit, qui minorum gentium sunt appellati. Equitum centurias numero duplicauit : nomina mutare non potuit, Accij Nauij auguris auctoritate deterritus, qui fidem artis suæ nouacula & cote firmauit. Latinos bello domuit. Circum Maximum ædificauit. Ludos Magnos instituit. De Sabinis & Priscis Latinis triumphauit. Murum lapideum vrbi circumdedit. Filium XIII. annorum, quod in prœlio hostem percussisset, prætexta & bulla donauit: vnde hæc ingenuorum puerorum insignia esse cœperunt. Post ab Anci liberis, immissis percussoribus, per dolum regia excitus & interfectus est.

Seruius Tullius Romanorum rex VI.

Seruius Tullius P. Corniculani, & Ocrisiæ captiuæ filius, cum in domo Tarquinij Prisci educaretur, flammæ species caput eius amplexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem portendi intellexit. Coniugi suasit vt ita eum, vt liberos suos, educaret. Cumque adoleuisset, gener à Tarquinio assumptus est : Et cum rex occisus esset, Tanaquil ex altiore loco ad populum despiciens, ait Priscum Tarqui-

nium graui quidem, ſed non lethali vulnere accepto, petere vt interim dum conualeſcit, Seruio Tullio dicto audientes eſſent. Seruius Tullius quaſi precario regnare cœpit: ſed recte imperium adminiſtrauit. Etruſcos ſæpe domuit: collem Quirinalem & Viminalem & Eſquilias Vrbi addidit; Aggerem, foſſaſque fecit. Populum in quatuor tribus diſtribuit, ac poſt plebi diſtribuit annonam: menſuras, pondera, claſſes, centuriaſque conſtituit. Primus omnium cenſum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Latinorum populis perſuaſit, vt exemplo eorum qui Dianæ Epheſiæ ædem feciſſent, & ipſi ædem Dianæ in Auentino ædificarent: Quo facto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata, & reſponſum ſomnio datum, eum populum ſummam imperij habiturum, cuius ciuis bouem illam immolaſſet. Latinus bouem in Auentinum egit, & cauſſam ſacerdoti Romano expoſuit. Ille callidus, dixit prius eum viuo flumine manus abluere debere. Latinus dum ad Tiberim deſcendit, ſacerdos bouem immolauit. Ita imperium ciuibus, ſibi gloriam facto conſilioque vindicauit.

Tullia.

Servius Tullius filiam alteram ferocem

mitem alteram habens, cum Tarquinij Prisci filios pari animo videret, vt omnium mentes morum diuersitate leniret, ferocem miti, mitem feroci in matrimonium dedit. Sed mites seu forte, seu fraude perierunt; feroces morum similitudo coniunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tullia incitatus, aduocato Senatu regnum paternum repetere cœpit. Qua re audita Seruius, dum ad Curiam properat, iussu Tarquinij gradibus deiectus, & domum refugiens, interfectus est. Tullia in forum properauit, & prima coniugem regem salutauit, à quo iussa è turba decedere, cum domum rediret, viso patris corpore, mulionem euitantem, super ipsum corpus carpentum agere præcepit: vnde vicus ille, Sceleratus dictus est. Postea Tullia cum coniuge in exsilium acta.

Tarquinius Superbus Romanorum rex VII.

Tarquinius Superbus cognomen moribus meruit. Occiso Seruio Tullio regnum scelestè occupauit: tamen bello strenuus, Latinos Sabinosque domuit; Suessam Pometiam Volscis eripuit: Gabios per Sextum filium, simulato transfugio, in potestatem redegit: & ferias Latinas primus instituit. Locos in Circo, & Cloacam Maximam fecit, vbi totius populi viribus vsus

eſt, vnde illæ foſſæ, Quiritium ſunt dictæ. Cum Capitolium inciperet, caput hominis inuenit: vnde cognitum eſt, eam vrbem caput gentium futuram: & cum in obſidio Ardeæ filius eius Lucretiæ ſtuprum intuliſſet, cum eo in exſilium actus, ad Porſennam Etruriæ regem confugit: cuius ope regnum retinere tentauit. Pulſus, Cumas conceſſit: vbi per ſummam ignominiam reliquum vitæ tempus exegit.

L. Tarquinius Collatinus, & Lucretia vxor.

Tarquinius Collatinus, ſorore Tarquinij Superbi genitus, in contubernio iuuenum regiorum Ardeæ erat: vbi cum forte in liberiore conuiuio coniugem ſuam vnuſquiſque laudaret, placuit experiri. Itaque equis Romam petunt. Regias nurus in conuiuio & luxu deprehendunt, exinde Collatiam petunt; Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt, itaque ea pudiciſſima iudicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, & iure propinquitatis in domum Collatini venit, & in cubiculum Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnauit. Illa poſtero die aduocatis patre & coniuge, rem expoſuit, & ſe cultro, quem veſte texerat, occidit. Illi in exitium regum coniurarunt, eorumque exſilio necem Lucretiæ vindicauerunt.

Iunius Brutus I. Romanorum Consul.

L. Iunius Brutus sorore Tarquinij Superbi genitus, cum eandem fortunam timeret in quam frater inciderat, qui ob diuitias & prudentiam fuerat ab auunculo occisus, stultitiam finxit, vnde Brutus dictus. Iuuenibus regiis Delphos euntibus deridiculi gratia comes adscitus, baculo sambucceo aurum infusum Deo donum tulit. Vbi responsum est, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur: ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum, cum Tricipitino & Collatino in exitium regum coniurauit. Quibus in exsilium actis, primus Consul creatus, filios suos, fratrisque, quod cum Aquilijs & Vitellijs ad recipiendum in Vrbem Tarquinios coniurauerant, virgis cæsos securi percussit. Deinde in prœlio, quod aduersus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinij congressus est, vbi ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Cuius corpus in foro positum, à collega laudatum, matronæ anno luxerunt.

Horatius Cocles.

Porsenna rex Etruscorum, cum Tarqui-

nios in vrbem restituere tentaret, & primo impetu Ianiculum cepisset: Horatius Cocles illo cognomine, quod in alio prœlio oculum amiserat, pro ponte Sublicio stetit, & aciem hostium solus sustinuit, donec pons à tergo interrumperetur, cum quo statim in Tiberim decidit, & armatus ad suos transnauit. Ob hoc ei tantum agri publice datum est, quantum vno die circumarari potuisset: statua quoque ei in Vulcanali posita.

Mutius Scæuola.

Cum Porsenna rex Vrbem obsideret, Mutius Cordus vir Romanæ constantiæ, Senatum adijt & veniam transfugiendi petijt, necem regis repromittens. Accepta potestate, in castra Porsennæ venit, ibique purpuratum pro rege, deceptus, occidit. Apprehensus & ad regem pertractus, dexteram aris imposuit: hoc supplicij à rea exigens, quod in cæde peccasset. Vnde cum misericordia regis abstraheretur, quasi beneficium referens, ait, trecentos aduersus eum simileis coniurasse. Qua re ille territus, bellum acceptis obsidibus deposuit. Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratia constituta est.

Clœlia virgo,

Porſenna Clœliam virginem nobilem inter obſides accepit : quæ deceptis cuſtodibus , noctu caſtris eius egreſſa , equum quem fors dederat , arripuit & Tiberim traiecit. A Porſenna per legatos repetita & reddita. Cuius ille virtutem admiratus, cum quibus optaſſet in patriam redire permiſit : illa virgines pueroſque elegit, quorum ætatem iniuriæ obnoxiam ſciebat. Huic ſtatua equeſtris in foro poſita.

Fabij trecentiſex.

Romani cum aduerſum Veienteis bellarent , eos ſibi hoſteis familia Fabiorum priuato nomine depopoſcit , & profecti trecentiſex,duce Fabio Conſule, fuerunt. Cum ſæpe victores exſtitiſſent , apud Cremeram fluuium caſtra poſuerunt. Veientes ad dolos conuerſi , pecora ex aduerſo in conſpectu illorum poſuerunt : ad quæ progreſſi Fabij, in inſidias delapſi , ad vnum occiſione perierunt. Dies, quo id factum eſt , inter nefaſtos relatus. Porta qua profecti fuerant , Scelerata eſt appellata. Vnus ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus , genus propagauit ad Q. Fabium Maximum , qui Annibalem mora fregit, Cunctator ab ob trectatoribus dictus.

P. Valerius Poplicola.

Publius Valerius, Volusi filius, primum de Veientibus, iterum de Sabinis, tertio de vtrisque gentibus triumphauit. Hic, quia in locum Bruti collegæ Consulem non subrogauerat, & domum in Velia tutissimo loco habebat; in suspicionem regni affectati venit. Quo cognito, apud populum questus, quod de se tale aliquid timuissent; immisit qui domum suam diruerent. Secures etiam fascibus dempsit, eosque in populi concione submisit. Legem de prouocatione à magistratibus ad populum tulit; hinc Poplicola dictus. Qui cum quater Consul diem obijsset, adeo pauper exstitit vt collectis à populo nummis publice sepultus sit, & annuo matronarum luctu honoratus.

A. Posthumius.

Tarquinius eiectus, ad Mamilium Tusculanum generum suum confugit, qui cum Latio concitato Romanos grauiter vrgeret, A. Posthumius Dictator dictus, apud Rhegilli lacum cum hostibus conflixit. Vbi cum victoria nutaret, Magister Equitum equis frenos detrahi iussit, vt irreuocabili impetu ferrentur: vbi & aciem Latinorum

fuderunt & castra ceperunt. Sed inter eos duo iuuenes candidis equis insigni virtute apparuerunt, quos Dictator quæsitos vt dignis muneribus honoraret, non reperit: Castorem & Pollucem ratus, ædem communi titulo dedicauit.

L. Quinctius Cincinnatus.

Lucius Quinctius Cincinnatus filium Kæsonem petulantissimum abdicauit; qui & à Censoribus notatus, ad Volscos & Sabinos confugit, qui duce Clœlio Graccho bellum aduersum Romanos gerebant, & Q. Minucium Consulem in Algido monte cum exercitu obsidebant. Quinctius Dictator dictus; ad quem missi legati, nudum eum arantem trans Tiberim offenderunt: qui insignibus sumptis Consulem obsidio liberauit. Quare & à Minucio & eius exercitu obsidionali corona donatus est. Vicit hosteis: ducem eorum in deditionem accepit & triumphi die ante currum egit. Sextodecimo die Dictaturam, quam acceperat, deposuit: & ad agriculturam reuersus est. Iterum post viginti annos Dictator dictus, Spurium Mœlium regnum affectantem, à Seruilio Ahala Magistro equitum occidi iussit. Domum eius solo æquauit: vnde locus ille Æquimœlium dictus.

Menenius Agrippa Lanatus.

Menenius Agrippa, cognomento Lanatus, dux electus aduersum Sabinos de iis triumphauit. Et cum Populus à Patribus secessisset, quod tributum & militiam non toleraret, nec reuocari posset; Agrippa apud eum, Olim, inquit, humani artus cum ventrem otiosum cernerent, ab eo discordarunt, & suum illi ministerium negarunt. Cum eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra disserere: & cum eo in gratiam redierunt. Sic Senatus & Populus quasi vnum corpus discordia pereunt; concordia valent. Hac fabula populus regressus est. Creauit tamen Tribunos plebis, qui libertatem suam aduersum nobilitatis superbiam defenderent: Menenius autem tanta paupertate decessit, vt eum Populus collatis quadrantibus sepeliret, locum sepulcro Senatus publicè daret.

C. Marcius Coriolanus.

Caius Marcius, à captis Coriolis vrbe Volscorum Coriolanus dictus: ob egregia militiæ facinora à Posthumio optionem munerum accipiens, equum tantum & hospitem sumpsit, virtutis & pietatis exemplum,

Hic Consul, graui annona, aduectum è Sicilia frumentum magno pretio dandum Populo curauit; vt hac iniuria plebs agros, non seditiones coleret. Ergo à Tribuno pleb. Decio die dicta, ad Volscos concessit; eosque duce Attio Tullo aduersus Romanos concitauit, & ad quartum ab Vrbe lapidem castra posuit. Cumque nullis ciuium legationibus flecteretur, à Veturia matre, & Volumnia vxore matronarum numero comitatis, motus, omisso bello, vt proditor occisus est. ibi templum Fortunæ Muliebri constitutum est.

C. Licinius Stolo.

Fabius Ambustus ex duabus filiabus alteram Licinio Stoloni plebeio, alteram Aulo Sulpicio patricio coniugem dedit: quarum plebeia cum sororem salutaret, cuius vir Tribunus militum-consulari-potestate erat, fasces lictorios foribus appositos indecenter expauit, à sorore irrisa, marito questa est: qui adiuuante socero, vt primum Tribunatum plebis aggressus est, legem tulit, vt alter Consul ex plebe crearetur. Lex, resistente Appio Claudio, lata tamen: & primus Licinius Stolo Consul factus. Idem lege sanciuit, ne cui plebeio plus quingenta iugera agri habere liceret. Et ipse cum iugera quingenta haberet, &

altera emancipati filij nomine possideret, in iudicium vocatus, & primus omnium sua lege punitus est.

L. Virginius Centurio.

Populus Romanus cum seditiosos magistratus ferre non posset, Decemviros legibus scribendis creauit, qui eas ex libris Solonis tralatas, duodecim Tabulis exposuerunt. Sed cum pacto dominationis magistratum sibi prorogarent; vnus ex ipsis Appius Claudius Virginiam Virginij Centurionis filiam, in Algido militantis adamauit: quam cum corrumpere non posset, clientem subornauit, qui eam in seruitutem deposceret; facile victurus, cum ipse esset & accusator, & iudex. Pater, re cognita, cum ipso die judicij superuenisset, & filiam iam addictam videret, vltimo eius adloquio impetrato, eam in secretum abduxit, & occidit: corpus eius humeris gerens ad exercitum profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit: qui creatis decem Tribunis, Auentinum occuparunt, Decemviros abdicare se magistratu coegerunt, eosque omnes aut morte aut exsilio punierunt. Appius Claudius in carcere necatus est.

Æſculapius Romam aduectus.

Romani ob peſtilentiam reſponſo monente, ad Æſculapium Epidauro arceſſendum decem legatos principe Q. Ogulnio miſerunt. Qui cum eo veniſſent, & ſimulacrum ingens mirarentur, anguis è ſedibus ſuis elapſus, venerabilis, non horribilis, per mediam vrbem cum admiratione omnium ad nauem Romanorum perrexit, & ſe in Ogulnij tabernaculo conſpirauit. Legati Deum vehentes, Antium prouecti ſunt, vbi per mollitiem maris, anguis proximum Æſculapij fanum petijt, & poſt paucos dies ad nauim rediit: & cum aduerſo Tiberi ſubueheretur, in proximam inſulam deſiliuit, vbi templum ei conſtitutum: & peſtilentia mira celeritate ſedata eſt.

M. Furius Camillus.

Furius Camillus cum Faliſcos obſideret, ac ludi litterarij magiſter principum filios ad eum adduxiſſet, vinctum eum iiſdem pueris in vrbem redigendum & verberandum tradidit. Statim Faliſci ſe ei ob tantam iuſtitiam dediderunt. Veios decenni obſidio domuit, deque his triumphauit. Poſtmodum eſt crimini datum, quod albis equis triumphaſſet, & prædam inique di-

uisisset die dicta ab D. Apuleio Tribuno plebis, damnatus; Ardeam concessit. Mox cum Galli Senones relictis ob sterilitatem agris suis, Clusium Etruriæ oppidum obsiderent, missi sunt Roma tres legati, qui Gallos monerent, vt ab oppugnatione desisterent. Ex his vnus contra ius gentium in aciem processit, & ducem Senonum interfecit. Quo commoti Galli, petitis in deditionem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum apud Alliam fluuium ceciderunt, die XVI. Kalend. Augusti, qui dies inter nefastos relatus, Alliensis dictus. Victores Galli Vrbem intrauerunt, vbi nobilissimos senum in curulibus & honorum insignibus, primo vt deos venerati, deinde vt homines despicati, interfecere. Reliqua iuuentus cum Manlio in Capitolium fugit; vbi obsessa, Camilli virtute liberata est; qui absens Dictator dictus, collectis reliquiis, Gallos improuisos internecione occidit. Populum Romanum migrare Veios volentem retinuit. Sic & oppidum ciuibus & ciueis oppido reddidit.

M. Manlius Capitolinus.

Manlius ob defensum Capitolium Capitolinus dictus, sedecim annorum voluntarium militem se obtulit. Triginta se-

ptem militaribus donis à ſuis ducibus ornatus, triginta treis cicatrices in pectore habuit. Capta Vrbe auctor in Capitolium confugiendi fuit. Quadam nocte clangore anſeris excitus, Gallos aſcendentes deiecit. Patronus à ciuibus appellatus, & farre donatus eſt. Domum etiam in Capitolio publice accepit. Qua ſuperbia elatus, cum à Senatu ſuppreſſiſſe Gallicos theſauros argueretur, & addictos propria pecunia liberaret, regni affectati ſuſpicione in carcerem coniectus, Populi conſenſu liberatus eſt. Rurſus cum in eadem culpa, & grauius perſeueraret, reus factus; & ab conſpectu Capitolij ampliatus eſt. Alio deinde loco damnatus, & de ſaxo Tarpeio præcipitatus: Domus diruta: bona publicata. Gentilitas eius Manlij cognomen eiurauit, nequis poſtea Capitolinus vocaretur.

A. Cornelius Coſſus.

Fidenates [Fidei] Romanorum hoſtes, vt ſine ſpe veniæ fortius dimicarent, legatos ad ſe miſſos interfecerunt: ad quos Quinctius Cincinnatus Dictator miſſus Magiſtrum equitum habuit Cornelium Coſſum, qui Lartem Tolumnium ducem ſua manu interfecit. De eo ſpolia opima Ioui Feretrio ſecundus ab Romulo conſecrauit.

P. Decius pater.

P. Decius Mus bello Samnitico ſub Valerio Maximo & Cornelio Coſſo Conſulibus Tribunus militum exercitu in anguſtiis Gauri montis inſidiis hoſtium clauſo, accepto, quod poſtulauerat, præſidio, in ſuperiorem locum euaſit: hoſteis terruit. Ipſe intempeſta nocte per medias cuſtodias ſomno oppreſſas incolumis euaſit. Ob hoc ab exercitu ciuica corona, de quercu, quæ dabatur ei qui ciueis in bello ſeruaſſet, obſidionali, quæ dabatur ei qui obſidione ciueis liberaſſet, donatus eſt. Conſul bello Latino, collega Manlio Torquato, poſitis apud Veſerim fluuium caſtris, cum vtrique Conſuli ſomnio obueniſſet, eos victores futuros, quorum dux in prœlio cecidiſſet, Tum collato cum collega ſomnio, cum conueniſſet, vt cuius cornu in acie laboraret, dijs ſe Manibus voueret, inclinante ſua parte, ſe & hoſteis per Valerium Pontificem dijs Manibus deuouit, & impetu in hoſteis facto, victoriam ſuis reliquit.

P. Decius filius.

Publius Decius Decij filius, primo Conſul de Samnitibus triumphans, ſpolia ex

his Cereri consecrauit. Iterum & tertio Consul, multa domi militiæque gessit. Quarto Consulatu cum Fabio Maximo, cum Galli, Samnites, Vmbri, Tusci contra Romanos conspirassent: ibi exercitu in aciem educto, & cornu inclinante exemplum patris imitatus, aduocato Marco Liuio pontifice, hastæ insistens & solennia verba respondens, se & hostes diis Manibus deuouit. Impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit. Corpus à collega laudatum, magnifice sepultum est.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius Torquatus ob ingenij & linguæ tarditatem à patre rus relegatus, cum audisset ei diem dictam à Pompeio Tribuno plebis, nocte Vrbem petiit: Secretum colloquium à Tribuno impetrauit, & gladio stricto dimittere eum accusationem terrore multo compulit. Sulpicio Dictatore Tribunus militum Gallum prouocatorem occidit. Torquem ei detractum, ceruici suæ indidit. Consul bello Latino filium suum, quod contra imperium pugnasset, securi percussit. Latinos apud Veserim fluuium, Decij collegæ deuotione superauit. Consulatum recusauit, quod diceret neque se Populi vitia, neque illum seueritatem suam posse sufferre.

M. Valerius Coruinus.

Reliquias Senonum Camillus persequebatur. aduersum ingentem Gallum prouocatorem solus Valerius Tribunus militum, omnibus territis, processit. coruus ab ortu solis galeæ eius insedit, & inter pugnandum ora oculósque Galli verberauit. Hoste deuicto, Valerius Coruinus dictus. Hinc, cum ingens multitudo ære alieno oppressa, Capuam occupare tentasset, & ducem sibi Quinctium necessitate compulsum fecisset, sublato ære alieno, seditionem compressit.

Sp. Posthumius.

Titus Veturius, & Spurius Posthumius Consules bellum aduersum Samnites gerentes, à Pontio Thelesino duce hostium in insidias inducti sunt: nam ille simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam à Samnitibus obsideri, quo duo itinera ducebant, aliud longius & tutius, aliud breuius & periculosius: Festinatio breuius elegit. Itaque cum in insidias venissent, qui locus Furculæ Caudinæ vocabatur, C. Pontius accitum patrem Herennium rogauit, quid fieri placeret. Ille ait, aut omneis occidendos, vt vires

frangerentur; aut omnes dimittendos, vt beneficio obligarentur. Vtroque improbato consilio, omnes sub iugum misit, icto fœdere, quod à Romanis postea improbatum est. Posthumius Samnitibus deditus, nec receptus.

L. Papirius Cursor.

Lucius Papirius, à velocitate Cursor, cum Dictatorem se aduersis ominibus contra Samnites profectum esse sensisset, ad auspicia repetenda Romam regressus, edixit Fabio Rulliano, quem exercitui imponebat, ne manum cum hoste confereret. Sed ille opportunitate ductus, pugnauit. Reuersus Papirius securi eum ferire voluit: ille in Vrbem confugit, nec supplicem Tribuni tuebantur. Dein pater lacrymis, Populus precibus veniam impetrarunt. Papirius de Samnitibus triumphauit. Idem comis & iocorum studiosus, cum Prænestinum Prætorem grauissime increpuisset, Expedi, inquit, lictor, secures; Et cum eum metu mortis attonitum vidisset; incommodam ambulantibus radicem exscindi iussit.

Q. Fabius Rullianus.

Quinctus Fabius Rullianus, primus ex ea familia ob virtutem Maximus: Magi-

ſter equitum à Papirio Curſore ob Samnitem victoriam ſecuri pæne percuſſus, primum de Apulis & Lucerinis; iterum de Samnitibus; tertio de Gallis, Vmbris, Marſis, atque Tuſcis triumphauit. Cenſor libertinos tribu mouit. Iterum Cenſor fieri noluit, dicens non eſſe ex vſu Reipublicæ eoſdem, Cenſores ſæpius fieri. Hic primus inſtituit, vti Equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis inſidentes in Capitolium tranſirent. Mortuo huic tantum æris Populi liberalitate congeſtum eſt, vt inde filius viſcerationem & epulum publice daret.

Manius Curius Dentatus.

Manius Curius Dentatus primo de Samnitibus triumphauit, quos vſque ad mare Superum perpacauit; Regreſſus, in concione ait: Tantum agri cepi, vt ſolitudo futura fuerit, niſi tantum hominum cepiſſem; tantum porro hominum cepi, vt fame perituri fuerint, niſi tantum agri cepiſſem. Iterum de Sabinis triumphauit. Tertio de Lucanis ouans Vrbem introiuit. Pyrrhum Epeirotam Italia expulit. Quaterna dena agri iugera viritim populo diuiſit. Sibi deinde totidem conſtituit, dicens neminem eſſe debere ciuem, cui non tantum ſufficeret. Legatis Samnitum au-

rum offerentibus, cum ipſe in foco rapa torreret: Malo, inquit, hæc in fictilibus meis eſſe, & aurum habentibus imperare. Cum interuerſæ pecuniæ argueretur, guttum ligneum, quo vti ad ſacrificia conſueuerat, in medium protulit, iurauitque ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam conuertiſſe. Aquam Anienem de manubijs hoſtium in Vrbem induxit. Tribunus plebis Patres auctores fieri coëgit comitiis, quibus plebeius magiſtratus creabatur. Ob hæc merita domus ei apud Tiphatam, & agri iugera quingenta publice data.

Appius Claudius Cæcus.

Appius Claudius Cæcus in Cenſura libertinos quoque in Senatum legit, epulandi decantandique ius tibicinibus in publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis ſacra ſunt deſtinatæ, Potitiorum & Pinariorum. Potitios Herculis ſacerdotes pretio corrupit, vt ſacra Herculea ſeruos publicos edocerent: vnde cæcatus eſt: gens Potitiorum funditus perijt. Ne Conſulatus cum plebeiis communicaretur, acerrime reſtitit. Ne Fabius ſolus ad bellum mitteretur contradixit. Sabinos, Samnites, Etruſcos bello domuit. Viam vſque Brundiſium lapide ſtrauit: vnde illa Appia dicta. Aquam Anienem in Vrbem induxit. Cenſuram

ſolus omni quinquennio obtinuit. Cum de pace Pyrrhi ageretur, & gratia potentum per legatum Cineam pretio quæreretur: ſenex & cæcus lectica in Senatum latus, turpiſſimas conditiones magnifica oratione diſcuſſit.

Pyrrhus rex Epeirotarum.

Pyrrhus rex Epeirotarum, paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus, cum imperium orbis agitaret, & Romanos potenteis videret, Apollinem de bello conſuluit. Ille ambigue reſpondit:

Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.

Hoc dicto in voluntatem tracto, auxilio Tarentinorum bellum Romanis intulit: Læuinum Conſulem apud Heracleam elephantorum nouitate turbauit. Cumque Romanos aduerſis vulneribus occiſos videret, Ego, inquit, talibus viris breui orbem terrarum ſubigere potuiſſem. Amicis gratulantibus, Quid mihi cum tali victoria, inquit, vbi exercitus robur amittam? Ad viceſimum ab Vrbe lapidem caſtra poſuit: Captiuos Fabricio gratis reddidit. Viſo Læuini exercitu, eandem ſibi ait aduerſus Romanos, quam Herculi aduerſus Hydram, fuiſſe fortunam. A Curio & Fabricio ſu-

peratus, Tarentum refugit, in Siciliam traiecit. Mox in Italiam Locros regressus, pecuniam Proserpinæ auehere tentauit: sed ea naufragio relata est. Tum in Græciam regressus, dum Argos oppugnat, ictu tegulæ prostratus est. Corpus ad Antigonum regem Macedoniæ delatum magnifice sepultum.

Fabricius.

Pyrrhus cum secundo prœlio à Romanis esset pulsus Tarentum, interiecto anno contra Pyrrhum Fabricius missus est: qui prius inter legatos sollicitari non potuerat quarta regni parte promissa. Cum vicina castra ipse, & rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens se Pyrrhum veneno occisurum, si sibi quidquam pollicitaretur: Quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum; Pyrrhoque dici, quæ contra caput eius medicus spopondisset. Tum rex admiratus eum, dixisse fertur; Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam Sol à suo cursu auerti posset.

Decius Mus.

Volsinij, Etruriæ nobile oppidum, luxuria pæne perierunt: Nam cum temere ser-

uos manumitterent, dein in curiam legerent, consensu eorum oppressi, cum multa indigna paterentur, clam Roma auxilium petierunt; Missusque Decius Mus mox libertinos omneis superauit; in carcere necauit, aut dominis in seruitutem restituit.

Appius Claudius Caudex.

Appius Claudius victis Volsiniensibus, cognomento Caudex dictus, frater Cæci fuit. Consul ad Mamertinos liberandos missus est, quorum arcem Carthaginienses & Hiero rex Syracusanus obsidebant. Primo ad explorandos hosteis fretum piscatoria naue traiecit, & cum duce Carthaginiensium egit vt præsidium arce deduceret. Rhegium regressus, quinqueremem hostium copijs pedestribus cepit: eâ legionem in Siciliam traduxit. Carthaginienses Messana expulit. Hieronem prœlio apud Syracusas in deditionem accepit: qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petijt, iisque postea fidissimus fuit.

C. Duilius.

Caius Duilius primo Punico bello dux contra Carthaginienses missus, cum videret eos multum mari posse, classem validam fabrefecit: &, quos coruos vocauere,

manus ferreas cum irrisu hostium primus instituit, quibus inter pugnandum hostium naueis xxx. apprehendit, XIII. mersit: qui victi & capti sunt. Annibal dux classis, Carthaginem fugit, & à Senatu quæsiuit: quid faciendum censerent. Omnibus, vt pugnaret, acclamantibus: Feci, inquit, & victus sum: sic pœnam crucis effugit. Nam apud Pœnos dux male re gesta puniebatur. Duilio concessum est, vt prælucente funali, & præcinente tibicine à cœna publice rediret.

A. Atilius Calatinus.

Atilius Calatinus dux Romanorum aduersus Carthaginienses missus, ex maximis & munitissimis ciuitatibus, Enna, Drepano, Lilybæo, hostilia præsidia deiecit. Panormum cepit. Totam Siciliam peruagatus, paucis nauibus magnam hostium classem, duce Amilcare, superauit. Sed cum ad Camarinam ab hostibus obsessam festinaret, à Pœnis in angustijs clausus est, vbi Tribunus militum Calpurnius Flamma acceptis trecentis socijs in superiorem locum euasit, Consulem liberauit: ipse cum trecentis pugnans cecidit: postea ab Atilio semianimis inuentus est. Seruatus magno postea terrori hostibus fuit. Atilius gloriose triumphauit.

M. Ati-

M. Atilius Regulus.

Marcus Atilius Regulus Conſul, fuſis Salentinis triumphauit : primuſque Romanorum ducum in Africam claſſem traiecit : ea quaſſata de Amilcare naueis longas treis & ſexaginta accepit. Oppida ducenta, & hominum ducenta millia cepit. Abſente eo, coniugi & liberis ob paupertatem ſumptus publice dati. Mox arte Xantippi Lacedæmonij mercenarij militis captus in carcerem miſſus. Legatus de permutandis captiuis Romam miſſus dato iureiurando, vt ſi non impetraſſet, ita demum rediret; in Senatu conditionem diſſuaſit : reiectiſque à ſe coniuge & liberis, Carthaginem regreſſus : vbi in arcam ligneam coniectus, clauis introrſum actis, vigilijs ac dolore punitus eſt.

C. Lutatius Catulus.

Caius Lutatius Catulus primo Punico bello trecentis nauibus aduerſum Pœnos profectus, ſexcentas eorum naueis commeatibus & alijs oneribus impeditas, duce Annone apud Ægates inſulas, inter Siciliam & Africam, depreſſit, aut cepit, finemqne bello impoſuit. Pacem petentibus hac conditione conceſſit, Sicilia, Sardinia,

& ceteris insulis intra Italiam Africamque decederent: Hispania citra Iberum fluuium vt abstinerent.

Annibal Carthaginiensis dux.

Annibal Amilcaris filius, nouem annos natus, à patre aris admotus, odium in Romanos perenne iurauit. Exinde socius & miles in castris patris fuit. Mortuo eo caussam belli quærens, Saguntum Romanis fœderatam intra sex menses euertit. Tum Alpibus patefactis, in Italiam traiecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium Longum apud Trebiam: Flaminium apud Trasimenum: Paullum & Varronem apud Cannas superauit. Cumque Vrbem capere posset, in Campaniam deuertit; cuius deliciis elanguit. Et cum ad tertium ab Vrbe lapidem castra posuisset, tempestatibus repulsus, primum à Fabio Maximo fractus, deinde à Valerio Flacco repulsus, à Graccho & Marcello fugatus, in Africam reuocatus, à Scipione superatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit; eumque hostem Romanis fecit: quo victo, ad Prusiam Bithyniæ regem concessit: vnde Romana legatione per Titum Flamininum repetitus ne Romanis traderetur, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est. positus apud Libyssam in arca lapidea,

in qua hodieque inſcriptum eſt ; ANNIBAL HIC SITVS EST.

Q. Fabius Maximus.

Quinctus Fabius Maximus Cunctator, Verrucoſus à verruca in labris ſita, Ouicula à clementia morum dictus: Conſul de Liguribus triumphauit. Annibalem mora fregit. Minucium Magiſtrum Equitum imperio ſibi æquari paſſus eſt: nihilominus periclitanti ſubuenit. Annibalem in agro Falerno incluſit. Manlium Statilium transfugere ad hoſteis volentem, equo & armis donatis retinuit: & Lucano cuidam fortiſſimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandem emptam dono dedit. Tarentum ab hoſtibus recepit: Herculis ſignum inde tralatum in Capitolio dedicauit. De redemptione captiuorum cum hoſtibus pepigit: quod pactum cum à Senatu improbaretur; fundum ſuum ducentis millibus vendidit, & fidei ſuæ ſatisfecit.

P. Scipio Naſica.

Publius Scipio Naſica, à Senatu vir optimus iudicatus, Matrem deûm hoſpitio recepit Is cum aduerſum auſpicia Conſulem ſe à Graccho nominatum comperiſſet, magiſtratu ſe abdicauit. Cenſor ſta-

tuas quas ſibi quiſque per ambitionem in foro ponebat, ſuſtulit. Conſul Delminium Vrbem Delmatarum expugnauit Imperatoris nomen à militibus, & ab Senatu triumphum oblatum recuſauit: eloquentia primus, iuris ſcientia conſultiſſimus, ingenio ſapientiſſimus: vnde vulgo Corculum dictus.

M. Claudius Marcellus.

Marcus Marcellus Virdumarum Gallorum ducem ſingulari prœlio fudit. Spolia opima Ioui Feretrio tertius à Romulo conſecrauit. Primus docuit quomodo milites cederent, nec terga præberent. Annibalem apud Nolam, locorum anguſtia adiutus, vinci docuit. Syracuſas per treis annos expugnauit. Et cum per calumniam triumphus ei à Senatu negaretur, de ſua ſententia in Albano monte triumphauit. Quinquies Conſul, inſidijs Annibalis deceptus occubuit, & magnifice ſepultus. Oſſa Romam remiſſa à prædonibus intercepta perierunt.

Liuia Claudia virgo Veſtalis.

Annibale Italiam deuaſtante, ex reſponſo librorum Sibyllinorum, Mater deûm à Peſſinunte arceſſita, cum aduerſo Tiberi veheretur, repente in alto ſtetit; & cum

moueri nullis viribus poſſet, ex libris cognitum, caſtiſſimæ demum feminæ manu moueri poſſe. Tum Claudia, virgo Veſtalis, falſo inceſtus ſuſpecta, deam orauit, vt ſi pudicam ſciret, ſequeretur: & zona impoſita nauem mouit. Simulacrum Matris deûm, dum templum ædificatur, Náſicæ, qui vir optimus iudicabatur, quaſi hoſpiti datum.

M. Porcius Cato Cenſorius,

Marcus Porcius Cato, genere Tuſcúlanus, à Valerio Flacco Romam ſolicitatus: Tribunus militum in Sicilia; Quæſtor ſub Scipione fortiſſimus; Prætor iuſtiſſimus fuit: in Prætura Sardiniam ſubegit, vbi ab Ennio Græcis literis inſtitutus. Conſul Celtibetos domuit: & ne rebellare poſſent, literas ad ciuitates ſingulas miſit, vt muros diruerent: cum vnaquæque ſibi ſoli imperari putaret, fecerunt. Syriaco bello Tribunus militum ſub M. Acilio Glabrione; occupatis Thermopylárum iugis, præſidium hoſtium depulit. Cenſor L. Flamininum Conſularem Senatu mouit, quod ille in Gallia, ad cuiuſdam ſcorti ſpectaculum, eductum quendam è carcere, in conuiuio iugulari iuſſiſſet. Baſilicam ſuo nomine primus fecit Matronis, ornamenta erepta Oppia lege, repetentibus,

restitit. Accusator assiduus malorum, Galbam octogenarius accusauit, ipse quadragies quater accusatus, gloriose absolutus. Carthaginem delendam censuit. Post octoginta annos filium genuit. imago huius, funeris gratia produci solet.

C. Claudius Nero, & Asdrubal frater Annibalis.

Asdrubal frater Annibalis, ingentibus copijs in Italiam traiecit: actumque erat de Romano imperio, si iungere se Annibali potuisset: Sed Claudius Nero, qui in Apulia cum Annibale castra coniunxerat, relicta in castris parte, cum delectis ad Asdrubalem properauit, & se Liuio collegæ apud Senam oppidum & Metaurum flumen coniunxit: amboque Asdrubalem vicerunt. Nero regressus pari celeritate qua iverat, caput Asdrubalis ante vallum Annibalis proiecit, quo ille viso, vinci se Fortuna Carthaginis confessus est. ob hæc Liuius triumphans, Nero ouans, vrbem introierunt.

P. Cornelius Scipio Africanus.

Publius Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Iouis filius creditur: nam antequam conciperetur, serpens in lecto matris eius apparuit, & ipsi paruulo draco

circumfusus, nihil nocuit. In Capitolium intempesta nocte eunti nunquam canes allatrauerunt; Nec hic quidpiam prius cepit, quam in cella Iouis diutissime sedisset, quasi diuinam mentem acciperet. Decem & octo annorum patrem apud Ticinum singulari virtute seruauit. Clade Cannensi nobilissimos iuuenes, Italiam deserere cupientes, sua auctoritate compescuit. Reliquias incolumes per media hostium castra Canusium perduxit. Viginti quatuor annorum Prætor in Hispaniam missus, Carthaginem Nouam qua die venit, cepit. Virginem pulcerrimam, ad cuius aspectum concurrebatur, ad se vetuit adduci, patrique eius ac sponso restitui iussit. Asdrubalem Magonemque, fratres Annibalis, Hispania expulit: amicitiam cum Syphace Maurorum rege coniunxit. Massanissam in societatem recepit. Victor domum regressus, Consul ante annos factus, concedente collega in Africam classe traiecit. Asdrubalis & Syphacis castra vna nocte perrupit. Reuocatum ex Italia Annibalem superauit. Victis Carthaginiensibus leges imposuit. Bello Antiochi legatus fratri fuit, captum filium gratis recepit. A Petilijs ac Næuio Tribunis plebis repetundarum accusatus, librum rationum in conspectu populi scidit: Hac die, inquit, Carthaginem vici: Bonum factum: in Capitolium ea-

mus, & dijs ſupplicemus. Inde in voluntarium exſilium conceſſit: vbi reliquam egit ætatem. Moriens ab vxore petijt, ne corpus ſuum Romam referretur.

M. Liuius Salinator.

Liuius Salinator, primo Conſul de Illyrijs triumphauit: tandem ex inuidia peculatus reus, ab omnibus tribubus, excepta Metia, condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico ſuo Conſul, ne Reſp. diſcordia male adminiſtraretur, amicitiam cum eo iunxit, & de victo Aſdrubale triumphauit. Cenſor cum eodem collega omneis tribus, excepta Metia, ærarias fecit: ſtipendio priuauit, eo crimine, quod aut prius ſe iniuſte condemnaſſent; aut poſtea tantos honores non recte tribuiſſent.

T. Quinctius Flamininus.

Titus Quinctius Flamininus, Flaminij, qui apud Traſimenum periit, filius, Conſul, Macedoniam ſortitus, ducibus Charopis principis paſtoribus prouinciam ingreſſus, regem Philippum prœlio fudit, caſtris exuit. Filium eius Demetrium obſidem accepit: quem pecunia multatum, in regnum reſtituit. A Nabide quoque Lacedæmonio filium obſidem accepit. Libe-

ros etiam Græcos Nemeæ per præconem pronunciauit. Legatus etiam ad Prusiam, vt Annibalem repeteret, missus.

M. Fuluius Nobilior.

Marcus Fuluius Nobilior Prætor Hispanos superauit: vnde ouans Vrbem introijt. Consul Ætolos, Ambraciotasque, qui bello Macedonico Romanis adfuerant, post ad Antiochum defecerant, prœlijs frequentibus victos, & in Ambraciam oppidum coactos, in deditionem accepit: tantum signis tabulisque pictis spoliauit: de quibus triumphauit. Quam victoriam per se magnificam, Quinctus Ennius amicus eius, insigni laude celebrauit.

L. Scipio Asiaticus.

Scipio Asiaticus, frater Africani, infirmo corpore, tamen in Africa virtutis nomine à fratre laudatus, Consul, Antiochum regem Syriæ, legato fratre, apud Sipylum montem, cum arcus hostium pluuia hebetati fuissent, vicit: & regni relicti à patre, parte priuauit, hinc Asiaticus dictus. Post reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerem duceretur, Gracchus pater Tribunus plebis, licet inimicus eius, intercessit. M. Cato Censor equum ei ignominiæ caussa ademit.

Antiochus rex Syriæ.

Antiochus Syriæ rex, nimia opum ſiducia bellum Romanis intulit, ſpecie Lyſimachiæ repetundæ, quam à maioribus ſuis in Thracia conditam Romani poſſidebant: ſtatimque Græciam inſulaſque eius occupauit. In Eubœa luxuria elanguit. Aduentu Acilij Glabrionis excitatus, Thermopylas occupauit: vnde induſtria Marci Catonis eiectus, in Aſiam refugit. Nauali prœlio, cui Annibalem præfecerat, à L. Æmilio Regillo ſuperatus: filium Scipionis Africani, quem inter nauigandum ceperat, patri remiſit: qui ei, pro reddenda gratia, ſuaſit, vt amicitiam Romanam peteret; Antiochus ſpreto conſilio apud Sipylum montem cum L. Scipione conflixit: victus, & vltra Taurum montem relegatus, à ſodalibus, quos temulentus in conuiuio pulſauerat, occiſus eſt.

Cn. Manlius Vulſo.

Cnæus Manlius Vulſo Conſul, miſſus ad ordinandam Scipionis Aſiatici prouinciam, cupiditate triumphi bellum Piſidis & Gallogræcis, qui Antiocho adfuerant, intulit. His facile victis, inter captiuos vxor regis Orgiagontis Centurioni cuidam in

custodiam data : à quo vi stuprata de iniuria tacuit, & pòst impetrata redemptione, marito adulterum Centurionem interficiendum tradidit.

L. Æmilius Paullus Macedonicus.

Lucius Paullus Æmilius, filius eius qui apud Cannas cecidit, primo Consulatu, quem post tres repulsas adeptus erat, de Liguribus triumphauit. Rerum gestarum ordinem in tabula pictum publice posuit. Iterum Consul Persen Philippi filium, regem Macedonum, apud Samothracas cepit, victum fleuit, & assidere sibi iussit: tamen in triumphum duxit. In hac lætitia duos filios amisit : & progressus ad Populum, gratias Fortunæ egit, quod si quid aduersi Reipublicæ imminebat, sua esset calamitate decisum. Ob hæc omnia, ei à Populo & à Senatu concessum est, vt ludis Circensibus triumphali veste vteretur. Ob huius continentiam & paupertatem post mortem eius dos vxori, nisi venditis possessionibus, non potuit exsolui.

Tiberius Sempronius Gracchus.

Tiberius Sempronius Gracchus, nobilissima familia ortus, Scipionem Asiaticum quamuis inimicum, duci in carcerem non

eſt paſſus; Prætor Galliam domuit, Conſul Hiſpaniam, altero Conſulatu Sardiniam: tantumque captiuorum adduxit, vt longa venditione res in prouerbium veniret, *Sardi venales*. Cenſor libertinos, qui ruſticas tribus occuparant, in quatuor vrbanas diuiſit: ob quod à Populo collega eius Claudius, nam ipſum auctoritas tuebatur, reus factus eſt: & cum eum duæ claſſes condemnaſſent, Tiberius iurauit ſe cum illo in exſilium iturum: ita reus abſolutus eſt. Cum in domo Tiberij duo angues è geniali toro repſiſſent, reſponſo dato, eum de dominis periturum, cuius ſexus anguis fuiſſet occiſus: amore Corneliæ coniugis marem iuſſit interfici.

P. Scipio Æmilianus.

Publius Scipio Æmilianus, Paulli Macedonici filius, à Scipione Africano adoptatus, in Macedonia cum patre agens, victum Perſen tam pertinaciter perſecutus eſt, vt media nocte in caſtra redierit. Lucullo in Hiſpania legatus, apud Intercatiam oppidum prouocatorem ſingulari prœlio vicit. Muros hoſtilis ciuitatis primus aſcendit. Tribunus in Africa ſub M. Manilio imperatore, cohortes octo obſidione vallatas conſilio & virtute ſeruauit, à quibus corona obſidionali aurea donatus.

Cum Ædilitatem peteret, Conſul ante annos vltro factus, Carthaginem intra ſex menſes deleuit. Numantiam in Hiſpania, correcta prius militum diſciplina, fame vicit, hinc Numantinus dictus. Caio Lælio plurimum vſus: ad reges adeundos miſſus, duos ſecum, præter eum, ſeruos duxit. Ob res geſtas ſuperbus, Gracchum iure cæſum videri reſpondit. obſtrepente Populo, Taceant, inquit, quibus Italia nouerca, non mater eſt: addidit, Quos ſub corona vendidi. Cenſor, Mummio collega ſegniore, in Senatu ait: Vtinam mihi collegam aut dediſſetis, aut non dediſſetis. Suſcepta Agrariorum cauſſa domi repente exanimis inuentus, obuoluto capite elatus eſt ne liuor in ore appareret. Huius patrimonium tam exiguum fuit, vt XXXII. libras argenti, duas & ſelibram auri reliquerit.

C. Hoſtilius Mancinus.

Caius Hoſtilius Mancinus Conſul aduerſum Numantinos vetantibus auibus, & neſcio qua voce reuocante profectus, cum ad Numantiam veniſſet, exercitum Popillij acceptum prius corrigere decreuit: inde ſolitudinem petit. Eo die Numantini forte ſolemni nuptu filias locabant: & vnam ſpecioſam duobus competentibus, pater puellæ conditionem tulit, vt ei illa nube-

beret, qui hoſtis dextram retuliſſet. Profecti iuuenes, abſceſſum Romanorum in modum fugæ properantium cognoſcunt: rem ad ſuos referunt. Illi ſtatim quatuor millibus viginti millia Romanorum ceciderunt. Mancinus, auctore Tiberio Graccho Quæſtore ſuo, in leges hoſtium fœdus percuſſit: quo per Senatum improbato, Mancinus Numantinis deditus, nec receptus, augurio in caſtra deductus: Præturam poſtea conſecutus eſt.

L. Mummius Achaicus.

Lucius Mummius, deuicta Achaia, Achaicus; Conſul aduerſus Corinthios miſſus, victoriam alieno labore quæſitam intercepit. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudiſſet, & duce Critolao priuaſſet, cum lictoribus & paucis equitibus in Metelli caſtra properauit, & Corinthios apud Leucopetram vicit duce Diæo, qui domum refugit, eamque incendit: coniugem interfecit, & in ignem præcipitauit: ipſe veneno interijt. Mummius Corinthum ſignis tabuliſque ſpoliauit: quibus cum totam repleſſet Italiam, in domum ſuam nihil contulit.

Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.

Quinctus Cæcilius Metellus à domita

Macedonia, Macedonicus: Prætor Pſeudophilippum, qui idem Andriſcus dictus eſt, vicit. Achæos bis prœlio fudit: triumphandos Mummio tradidit. Inuiſus plebi ob nimiam ſeueritatem: & ideo poſt duas repulſas Conſul ægre factus, Arbachos in Hiſpania domuit. Apud Contrebiam oppidum cohortes loco pulſas, redire & locum recipere iuſſit. Cum omnia proprio & ſubito conſilio ageret, amico cuidam quid acturus eſſet roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem, ſi eam conſilium meum ſcire exiſtimarem. Hic quatuor filiorum pater, ſupremo tempore humeris eorum ad ſepulcrum elatus eſt: ex quibus treis Conſulares, vnum etiam triumphantem vidit.

C. Cæcilius Metellus Numidicus.

Quinctus Cæcilius Metellus, Numidicus, quia Conſul de Iugurtha rege Numidiæ triumphauit, Cenſor Quinctium, qui ſe Tiberij Gracchi filium mentiebatur, in cenſum non recepit. Idem in legem Apuleiam per vim latam iurare noluit, quare in exſilium actus, Smyrnæ exſulauit. Calidia deinde rogatione reuocatus, cum ludis forte litteras in theatro accepiſſet, non prius eas legere dignatus eſt quam ſpectaculum finiretur. Metellæ ſororis ſuæ virum laudare noluit, quod is ſolus iudicium contra leges detrectarat.

Q. Metellus Pius.

Quinctus Metellus Pius Numidici filius: Pius, quia patrem lacrymis & precibus assidue ab exilio reuocavit, Prætor bello Sociali Q. Popedium, Marsorum ducem, interfecit. Consul in Hispania Herculeios fratres oppressit: Sertorium Hispania expulit. Adolescens in petitione Præturæ & pontificatus, Consularibus viris prælatus est.

Tiberius Gracchus.

Tiberius Gracchus, Africani ex filia nepos, quæstor Mancino in Hispania, fœdus eius flagitiosum probauit. Periculum deditionis eloquentiæ gratia effugit. Tribunus plebis legem tulit, ne quis plus quingenta agri iugera haberet. Octauio collegæ intercedenti, nouo exemplo magistratum abrogauit. Dein tulit, vt ea familia, quæ ex Attali hereditate erat, ageretur: vt Populo diuideretur. Deinde cum prorogare sibi potestatem vellet, aduersis auspicijs in publicum processit, statimque Capitolium petijt, manum ad caput referens: quo salutem suam Populo commendabat: hoc nobilitas ita accepit, quasi diadema posceret: segniterque cessante Mucio Consule; Scipio Nasica sequi se iussis, qui saluam

Rem-

Rempublicam vellent, Gracchum in Capitolium persecutus oppressit. Cujus corpus Lucretij Ædilis manu in Tiberim missum; vnde ille Vespillo dictus. Nasica vt inuidiæ subtraheretur, per speciem legationis in Asiam ablegatus est.

C. Gracchus.

Caius Gracchus pestilentem Sardiniam Quæstor sortitus, non veniente successore, sua sponte discessit. Asculanæ & Fregellanæ defectionis inuidiam sustinuit. Tribunus plebis Agrarias & Frumentarias leges tulit, colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumviros agris diuidundis se, & Fuluium Flaccum, & C. Crassum constituit. Minucio Rufo Tribuno plebis legibus suis obrogante in Capitolium venit: vbi cum Atilius, præco Opimij Consulis, in turba fuisset occisus, in forum descendit, & imprudens concionem à Tribuno plebis auocauit; qua re arcessitus, cum in Senatum non venisset, armata familia Auentinum occupauit, vbi ab Opimio victus, dum à templo Dianæ desilit, talum intorsit, & Pomponio amico apud portam Trigeminam, P. Lætorio in Ponte Sublicio persequentibus resistente, in lucum Furinæ peruenit. Ibi vel sua, vel serui Euphori manu interfectus: caput à Septi-

muleio amico Gracchi ad Opimium relatum, auro expenſum fertur, propter auaritiam infuſo plumbo grauius effectum.

M. Liuius Druſus.

Marcus Liuius Druſus, genere & eloquentia magnus, ſed ambitioſus & ſuperbus, Ædilis munus magnificentiſſimum dedit: vbi Remmio collegæ, quædam de vtilitate Reipublicæ ſuggerenti: Quid tibi, inquit, cum Republica noſtra? Quæſtor in Aſia nullis inſignibus vti voluit, ne quid ipſo eſſet inſignius. Tribunus pl. Latinis ciuitatem, plebi agros, Equitibus curiam, Senatui iudicia permiſit. Nimiæ liberalitatis fuit: ipſe etiam profeſſus, nemini ſe ad largiendum præter cœlum & cœnum reliquiſſe: ideoque cum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulſam Mauritaniæ principem ob regis ſimultatem profugum, accepta pecunia prodidit: quem ille elephanto obiecit. Adherbalem filium regis Numidarum obſidem domi ſuæ ſuppreſſit: redemptionem eius occultam à patre ſperans. Cæpionem inimicum actionibus ſuis reſiſtentem, ait ſe de ſaxo Tarpeio præcipitaturum. Philippo Conſuli legibus Agrarijs reſiſtenti, ita collum in Comitio obtorſit, vt multus ſanguis efflueret è naribus: quam ille lu-

xuriam obprobrans, muriam de turdis esse dicebat. Idem ex gratia nimia in inuidiam venit, nam plebs acceptis agris gaudebat; expulsi dolebant: Equites in Senatum lecti lætabantur; sed præteriti querebantur: Senatus permissis iudicijs exsultabat; sed societatem cum Equitibus ægre ferebat. Vnde Liuius anxius, vt Latinorum postulata differret; qui promissam ciuitatem flagitabant, repente in publico concidit: siue morbo comitiali, seu hausto caprino sanguine, semianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publice suscepta sunt: & cum Latini Consulem in Albano monte interfecturi essent, Philippum admonuit vt caueret: vnde in Senatu accusatus: cum domum se reciperet, immisso inter turbam percussore, corruit. Inuidia cædis apud Philippum, & Cæpionem fuit.

C. Marius pater.

Caius Marius septies Consul, Arpinas, humili loco natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus Metello in Numidia, criminando eum, Consulatum adeptus, Iugurtham captum ante currum egit. In proximum annum Consul vltro factus, Teutones in Gallijs apud Aquas Sextias, Cimbros in Italia, in campo Caudio vicit.

deque his triumphauit. Sexies Consul per ordinem factus, Appuleium Saturninum Trib. plebis, & Glauciam Prætorem seditiosos, ex Senatus-consulto interemit. Et cum Sulpicia rogatione prouinciam Sullæ eriperet, armis ab eo victus, Minturnis in palude delituit. Inuentus, & in carcerem coniectus, immissum percussorem Gallum vultus auctoritate deterruit: acceptaque nauicula in Africam traiecit, ibi diu exsulauit. Mox Cinnana dominatione reuocatus, ruptis ergastulis exercitum fecit: cæsisque inimicis iniuriam vltus, septimo Consulatu, vt quidam ferunt, voluntaria morte decessit.

C. Marius filius.

Caius Marius filius viginti quinque annorum Consulatum inuasit: quem honorem tam immaturum mater fleuit. Hic patri sæuitia similis, curiam armatus obsedit, inimicos trucidauit, quorum corpora in Tiberim præcipitauit. In apparatu belli quod contra Sullam parabatur, apud Sacriportum vigilijs & labore defessus, sub dio requieuit: & absens victus, fugæ, non pugnæ interfuit. Præneste refugit, vbi per Lucretium Offellam obsessus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia septa intelligeret, iugulandum se Pontio Telesino præbuit.

L. Cornelius Cinna.

Lucius Cornelius Cinna flagitiosissimus, Rempublicam summa crudelitate vastauit. Primo Consulatu legem de exsulibus reuocandis ferens, ab Octauio collega prohibitus, & honore priuatus, Vrbe profugit: vocatisque ad pileum seruis, aduersarios vicit: Octauium interfecit: Ianiculum occupauit. Iterum & tertium Consulem se ipse fecit. Quarto Consulatu cum bellum contra Sullam pararet, Anconæ ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occisus est.

C. Flauius Fimbria.

Caius Flauius Fimbria sæuissimus, quippe Cinnæ satelles, Valerio Flacco Consuli legatus in Asiam profectus, per simultatem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curauit. Ipse correptis imperij insignibus, prouinciam ingressus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium, vbi tardius portæ patuerant, incendi iussit: ibi Mineruæ templum inuiolatum stetit, quod diuina maiestate seruatum nemo dubitauit. Ibidem Fimbria militiæ principes securi percussit: mox à Sulla Pergami obsessus, corrupto exercitu desertus semet occidit.

Viriathus Lusitanus.

Viriathus genere Lusitanus, ob paupertatem primo mercenarius, deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux, bellum aduersum Romanos sumpsit, eorumque imperatorem Claudium Vnimanum, dein C. Nigidium oppressit. Pacem à Populo Romano maluit integer petere, quam victus: & cum alia dedisset, & arma retinerentur, bellum renouauit. Cæpio cum vincere eum aliter non posset, duos satellites pecunia corrupit, qui Viriathum humi depositum peremerunt. Quæ victoria, quia empta erat, à Senatu non probata.

M. Æmilius Scaurus.

Marcus Æmilius Scaurus nobilis, pauper, nam pater eius, quamuis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Ipse primo dubitauit, honores peteret, an argentariam faceret: sed eloquentiæ consultus, ex ea gloriam peperit. Primo in Hispania corniculo meruit. Sub Oreste in Sardinia stipendia fecit. Ædilis, iuri reddendo magis, quam muneri edendo studuit. Legatus Calpurnij, Iugurthæ aduersus, tandem eius pecunia victus. Consul

legem de ſumptibus & libertinorum ſuffragijs tulit. P. Decium Prætorem tranſeunte ipſo ſedentem, iuſſit aſſurgere, eique veſtem ſcidit, ſellam concîdit: ne quis ad eum in ius iret, edixit. Conſul Ligures & Gantiſcos domuit, atque de his triumphauit. Cenſor viam Æmiliam ſtrauit: pontem Muluium fecit; Tantumque auctoritate potuit, vt Opimium contra Gracchum; Marium contra Glauciam & Saturninum, priuato conſilio armaret. Idem filium ſuum, quia præſidium deſeruerat, in conſpectum ſuum vetuit accedere: ille ob hoc dedecus mortem ſibi conſciuit. Scaurus ſenex cum à Vario Tribuno plebis argueretur, quaſi ſocios & Latium ad arma coëgiſſet, apud Populum ait: Varius Sucronenſis Æmilium Scaurum ait ſocios ad arma coëgiſſe; Scaurus negat: vtri potius credendum putatis?

L. Appuleius Saturninus.

Lucius Appuleius Saturninus, Tribunus plebis ſeditioſus, vt gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, vt veteranis centena agri iugera in Africa diuiderentur: intercedentem Bæbium collegam, facta per Populum lapidatione ſubmouit; Glauciæ Prætori, quod is eo die, quo ipſe concionem habebat, ius dicendo partem

Populi auocasset, sellam concîdit, vt magis popularis videretur; Quendam libertini ordinis subornauit, qui se Tiberij Gracchi filium fingeret; Ad hoc testimonium Sempronia soror Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, vt dedecus familiæ agnosceret. Saturninus Aulo Nonio competitore interfecto Tribunus plebis refectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam nouis colonis destinauit, & aurum, dolo, an scelere Cæpionis partum, ad emptionem agrorum conuertit. Aqua & igni interdixit ei, qui in leges suas non iurasset. Huic legi multis nobilibus obrogantibus cum tonuisset, clamauit: Iam, inquit, nisi quiescitis, grandinabit. Metellus Numidicus exsulare quam iurare maluit. Saturninus tertio Tribunus pleb. refectus, vt satellitem suum Glauciam Prætorem, Consulem faceret, Memmium competitorem eius in campo Martio necandum curauit. Marius Senatus-consulto armatus, quo censebatur, darent operam Consules ne quid Respublica detrimenti caperet; Saturninum & Glauciam in Capitolium persecutus obsedit, maximoque astu incisis fistulis, in deditionem accepit: nec deditis fides seruata. Glauciæ fracta ceruix: Appuleius cum in curiam fugisset, lapidibus & tegulis desuper interfectus est. Caput eius Rabirius quidam

Senator per conuiuia in ludibrium circumtulit.

L. Licinius Lucullus.

Lucius Lucullus nobilis, disertus & diues, munus quæstorium amplissimum dedit. Ptolemæum regem Alexandriæ Consuli Sullæ conciliauit: & mox per Murenam in Asia classem Mithridatis. Prætor Africam iustissime rexit. Aduersus Mithridatem Consul missus, collegam suum Cottam Chalcedone obsessum liberauit. Cyzicum obsidio soluit: Mithridatis copias ferro & fame afflixit, eumque regno suo, Ponto, expulit. Quem rursum cum Tigrane rege Armeniæ subueniente magna felicitate superauit. Nimius in habitu: maxime signorum & tabularum amore flagrauit. Post, cum alienata mente desipere cœpisset, tutela eius M. Lucullo fratri permissa est.

L. Cornelius Sulla.

Cornelius Sulla, à fortuna Felix dictus, cum paruulus à nutrice ferretur, mulier obuia, Salue, inquit, puer tibi & Reipub. tuæ felix: & statim quæsita quæ hoc dixisset, non potuit inueniri. Hic Quæstor Marij, Iugurtham à Boccho in deditionem accepit. Bello Cimbrico & Teutonico le-

gatus, bonam operam nauauit. Prætor inter ciueis ius dixit. Prætor Ciliciam prouinciam habuit. Bello Sociali Samnites, Irpinosque superauit. Ne monumenta Bocchi tollerentur, Mario restitit. Consul Asiam sortitus, Mithridatem apud Orchomenum & Chæroneam prælio fudit. Archelaum præfectum eius Athenis vicit. Portum Peiræeum recepit. Henetos, & Dardanos in itinere superauit. Cum rogatione Sulpicia imperium eius transferretur ad Marium, in Italiam regressus, corruptis aduersariorum exercitibus, Carbonem Italia expulit: Marium filium apud Sacriportum, Telesinum apud portam Collinam vicit. Mario Præneste interfecto, Felicem se edicto appellauit. Proscriptionis tabulas primus proposuit. Nouem millia deditorum in Villa Publica cecîdit. Numerum sacerdotum auxit, Tribunitiam potestatem minuit. Republica ordinata Dictaturam deposuit: vnde sperni cœptus, Puteolos concessit; & morbo, qui Phthiriasis vocatur, interijt.

Mithridates rex Ponti.

Mithridates rex Ponti, oriundus à Septem Persis, magna vi animi & corporis, vt sexiuges equos regeret, duarum & viginti gentium ore loqueretur, Bello Sociali dissidentibus Romanis, Nicomedem Bi-

thynia, Ariobarzanem Cappadocia expulit Litteras per totam Asiam misit, vt quicunque Romanus esset, certa die interficeretur: & factum est. Græciam insulasque omnes, excepta Rhodo, occupauit. Sulla eum prœlio vicit, classem eius proditione Archelai intercepit: ipsum apud Orchomenum oppidum fudit, & oppressisset, nisi aduersum Marium festinans qualemcunque pacem componere maluisset. Deinde eum Cabiris resistentem Lucullus fudit. Mithridates post à Pompeio nocturno prœlio victus, in regnum confugit: vbi per seditionem popularium à Pharnace filio in turre obsessus, venenum sumpsit. Quod cum tardius subiret, quia aduersum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat: immissum percussorem Gallum Sithocum auctoritate vultus territum reuocauit, & in cædem suam manum trepidantis adiuuit.

Cn. Pompeius Magnus.

Cn. Pompeius Magnus, Ciuili bello Sullæ partes secutus, ita egit, vt ab eo maxime diligeretur. Siciliam sine bello à proscriptis recepit. Numidiam Hiarbæ ereptam, Massinissæ restituit. Viginti sex annos natus triumphauit. Lepidum acta Sullæ rescindere volentem, priuatus Italia fugauit. Prætor in Hispaniam pro Consulibus missus

Sertorium vicit. Mox piratas intra quadragesimum diem subegit. Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad venenum compulit. Deinde mira felicitate & celeritate nunc in Septemtrione Albanos, Colchos, Heniochos, Caspios, Iberos: nunc in Oriente Parthos, Arabas, atque Iudæos cum magno sui terrore penetrauit. Primus in Hircanum, Caspium, Rubrum, & Arabicum mare vsque peruenit. Mox, cum diuiso orbis imperio, Crassus Syriam, Cæsar Galliam, Pompeius Vrbem obtineret, post cædem Crassi, Cæsarem dimittere exercitum iussit: Cuius infesto aduentu Vrbe pulsus, in Pharsalia victus, ad Ptolemæum Alexandriæ regem confugit. Eius imperio ab Achilla & Pothino satellitibus occisus est: Huius latus sub oculis vxoris & liberorum à Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confossum est Iamque defuncti caput gladio præcisum, quod vsque ad ea tempora fuerat adoratum. Truncus Nilo iactus, à Seruio Codro rogo inustus, humatusque est, inscribente sepulchro: HIC SITVS EST MAGNVS POMPEIVS. Caput ab Achilla Ptolemæi satellite, Ægyptio velamine inuolutum, cum annulo Cæsari præsentatum est: qui non continens lacrymas, illud plurimis & preciosissimis odoribus cremandum curauit.

ADDITAMENTVM VIRORVM ILLVSTRIVM, ex libris antiquis manu descriptis.

Iulius Cæsar. I.

CAIVS Iulius Cæsar veneratione rerum gestarum Diuus dictus: contubernalis Thermo in Asiam profectus; cum sæpe ad Nicomedem regem Bithyniæ commearet, impudicitiæ infamatus est. Mox Dolabellam iudicio oppressit. Dum studiorum caussa Rhodum petit, à piratis captus & redemptus, eosdem & postea captos puniuit. Prætor Lusitaniam, & post Galliam, ab Alpibus vsque, & Oceanum bis classe transgressus, Britanniam subegit. Cum ei triumphus à Pompeio negaretur; armis eum Vrbe pulsum in Pharsalia vicit. Capite eius oblato fleuit; & honorifice sepeliri fecit: mox à satellibus Ptolemæi obsessus, eorum & regis nece Pompeio parentauit. Pharnacem Mithridatis filium fama nominis fugauit. Iubam & Scipionem in

Africa; Pompeios iuuenes in Hiſpania apud Mundam oppidum ingenti prœlio vicit; deinde ignoſcendo amicis odia cum armis depoſuit: nam Lentulum tantum, & Afranium, & Fauſtum Sullæ filium iuſſit occidi. Dictator in perpetuum factus à Senatu; in curia, Caſſio & Bruto cædis auctoribus, tribus & viginti vulneribus occiſus eſt: cuius corpore pro Roſtris poſito, Sol orbem ſuum cælaſſe dicitur.

Octauianus Cæſar II.

Cæſar Octauianus ex Octauia familia in Iuliam tranſlatus, in vltionem Iulij Cæſaris, à quo heres fuerat inſtitutus, Brutum & Caſſium cædis auctores in Macedonia vicit: Sextum Pompeium, Cn. Pompeij F. bona paterna repetentem, in freto Siculo ſuperauit. Marcum Antonium Conſulem Syriam obtinentem, amore Cleopatræ deuinctum, in Actiaco Ambraciæ litore debellauit: Reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi ſigna, quæ Craſſo ſuſtulerant, vltro reddiderunt. Indi, Scythæ, Sarmatæ, Daci, quos non domuerat, dona miſerunt. Iani Gemini portas bis ante ſe clauſas, primo ſub Numa, iterum poſt primum Punicum bellum, ſua manu clauſit. Dictator in perpetuum factus, à Senatu, ob res geſtas Diuus Auguſtus eſt appellatus.

Cato Prætorius III.

Cato Prætorius, Catonis Cenſorij pronepos, cum in domo auunculi Druſi educaretur, nec pretio, nec minis potuit adduci à Q. Popedio Silone Marſorum principe vt fauere ſe cauſſæ Sociorum diceret. Quæſtor in Cyprum miſſus ad vehendam ex Ptolemæi hereditate pecuniam, cum ſumma eam fide perduxit: præterea coniuratos puniendos cenſuit. Bello Ciuili, Pompeij partes ſecutus eſt: quo victo exercitum per deſerta Africæ duxit, vbi Scipioni Conſulari delatum ad ſe imperium conceſſit. Victis partibus, Vticam conceſſit, vbi filium hortatus, vt clementiam Cæſaris experiretur, ipſe lecto Platonis libro, qui de bonis mortis eſt, ſemet occidit.

M. Tullius Cicero IV.

Marcus Tullius Cicero, genere Arpinas, patre Equite Romano natus, genus à Tito Tatio rege duxit. Adoleſcens Roſciano iudicio eloquentiam, & libertatem ſuam aduerſus Sullanos oſtendit: ex quo veritus inuidiam Athenas ſtudiorum gratia petiuit, vbi Antiochum Academicum philoſophum ſtudioſe audiuit: inde eloquentiæ gratia Aſiam, poſt Rhodum petijt, vbi Molonem

Græcum, rhetorum tum disertissimum, magistrum habuit; qui flesse dicitur quod per hunc Græcia eloquentiæ laude priuaretur. Quæstor Siciliam habuit. Ædilis C. Verrem repetundarum damnauit. Prætor Ciliciam latrocinijs liberauit. Consul coniuratos capite puniuit. Mox inuidia P. Clodij, instinctuque Cæsaris & Pompeij, quos dominationis suspectos, eadem, qua quondam Sullanos, libertate perstrinxerat, sollicitatis Pisone & Gabinio Consulibus, qui Macedoniam Syriamque prouincias in stipendium opera huius acceperant, in exsilium actus: mox ipso referente Pompeio redijt, eumque Ciuili bello secutus est. Quo victo veniam à Cæsare vltro accepit: quo interfecto Augustum fouit: Antonium hostem iudicauit. Et cum III. viros se fecissent, Cæsar, Lepidus, Antoniusque, concordia non aliter visa est inter eos iungi posse; nisi Tullius necaretur: qui, immissis ab Antonio percussoribus, cum forte Formijs quiesceret, imminens exitium corui auspicio didicit, & fugiens occisus est. Caput ad Antonium relatum.

Marcus Brutus. V.

Marcus Brutus auunculi Catonis imitator, Athenis philosophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem mimam cum

cum Antonio & Gallo amauit. Quæstor in Galliam proficiſci noluit, quod is bonis omnibus diſplicebat. Cum Appio Claudio in Cilicia fuit: & cum ille repetundarum accuſaretur; ipſe ne verbo quidem infamatus eſt. Ciuili bello à Catone ex Cilicia retractus, Pompeium ſecutus eſt; quo victo, veniam à Cæſare accepit, & Proconſul Galliam rexit; tamen cum alijs coniuratis in curia Cæſarem occidit; Et ob inuidiam veteranorum in Macedoniam miſſus, ab Auguſto in campis Philippicis victus, Stratoni ceruicem præbuit.

C. Caſſius Longinus. V I.

Caius Caſſius Longinus Quæſtor Craſſi in Syria fuit, poſt cuius cædem, collectis reliquijs in Syriam redijt. Oſacem præfectum regium apud Orontem fluuium ſuperauit. Dein quod coemptis Syriacis mercibus fœdiſſime negotiaretur, Caryota cognominatus eſt. Trib. pleb. Cæſarem oppugnauit. Bello Ciuili Pompeium ſecutus claſſi præfuit: à Cæſare veniam accepit, tamen aduerſus eum coniurationis auctor cum Bruto fuit, & in cæde dubitanti cuidam, Vel per me, inquit, feri: magnoque exercitu comparato, in Macedonia Bruto coniunctus in campis Philippicis ab Antonio victus, cum eandem for-

tunam Bruti putaret, qui Cæſarem vicerat, Pandaro liberto iugulum præbuit. Cuius morte inaudita, Antonius exclamaſſe dicitur, Vici.

Sextus Pompeius. VII.

Sextus Pompeius in Hiſpania apud Mundam victus, amiſſo fratre, reliquijs exercitus collectis Siciliam petijt, vbi ruptis ergaſtulis mare obſedit. Interceptis commeatibus Italiam vexauit: & cum mari feliciter vteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt, eumque bobus auratis & equo placauit. Pace facta epulatus in naui cum Antonio & Cæſare non inuenuſte ait: Hæ ſunt meæ carinæ: quia Romæ in Carinis domum eius Antonius tenebat. Rupto per eundem Antonium fœdere, Sextus ab Auguſto per Agrippam nauali prœlio victus in Aſiam fugit, vbi à Antonianis militibus occiſus eſt.

Marcus Antonius. VIII.

Marcus Antonius in omnibus expeditionibus Iulio Cæſari comes, Lupercalibus diadema ei imponere tentauit, mortuo diuinos honores decreuit, Auguſtum perfidioſe tractauit: à quo apud Mutinam victus, Peruſij fame domitus in Galliam fugit:

ibi Lepidum ſibi collegam adiunxit: Brutum, exercitu eius corrupto, occidit: Reparatis viribus in Italiam regreſſus cum Cæſare in gratiam redijt. Triumvir factus proſcriptionem à Lucio Cæſare auunculo ſuo cœpit. In Syriam miſſus bellum Parthis intulit: à quibus victus, vix tertiam partem de quindecim legionibus in Ægyptum perduxit; ibi Cleopatræ amore deuinctus in Actiaco litore ab Auguſto victus eſt. Inde Alexandriam regreſſus, cum habitu regio in ſolio regali ſediſſet, necem ſibi conſciuit.

Cleopatra Regina. IX.

Cleopatra Ptolemæi regis Ægyptiorum filia, à fratre ſuo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, pulſa, ad Cæſarem bello Ciuili Alexandriam venit: ab eo ſpecie ſua & concubitu, regnum Ptolemæi & necem impetrauit. Hæc tantæ libidinis fuit, vt ſæpe proſtiterit: tantæ pulcritudinis, vt multi noctem illius morte emerint. Poſtea Antonio iuncta, cum eo victa, cum ſe illi inferias ferre ſimularet, in Mauſoleo eius, admotis aſpidibus, perijt.

FINIS.

Digitized by Google